

ANKARA

HACI BAYRAM VELİ ÜNİVERSİTESİ

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

**FRIEDRICH NIETZSCHE FELSEFESİNDE İNSAN VE
DUYGU**

Betül HAZIRLAR

**Tez Danışmanı
Prof. Dr. Nurten GÖKALP**

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
FELSEFE ANABİLİM DALI**

EKİM - 2019

FRIEDRICH NIETZSCHE FELSEFESİNDE İNSAN VE DUYGU

Betül HAZIRLAR

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
FELSEFE ANABİLİM DALI**

**ANKARA HACI BAYRAM VELİ ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**

EKİM 2019

Betül HAZIRLAR tarafından hazırlanan "Friedrich Nietzsche Felsefesinde İnsan ve Duygu" adlı tez çalışması jüri tarafından OY BİRLİĞİ/~~OY ÇOKLUĞU~~ ile Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Felsefe Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Danışman: Prof. Dr. Nurten GÖKALP

Felsefe Anabilim Dalı, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/~~onaylamıyorum~~.....

Başkan: Dr. Öğr. Üyesi Sengün Meltem ACAR

Felsefe Anabilim Dalı, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/~~onaylamıyorum~~.....

Üye: Dr. Öğr. Üyesi Ekrem Ziya DUMAN

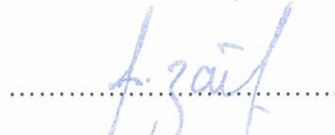
Felsefe Anabilim Dalı, Gazi Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/~~onaylamıyorum~~.....

Tez Savunma Tarihi: 25/10/2019

Jüri tarafından kabul edilen bu tezin yüksek lisans tezi olması için gerekli şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

Prof. Dr. Figen ZAIİF

Enstitü Müdürü

ETİK BEYAN

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasında; tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, tez çalışmasında yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi, kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı, bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu, bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Betül HAZIRLAR
25/10/2019

Friedrich Nietzsche Felsefesi'nde İnsan ve Duygu
(Yüksek Lisans Tezi)

Betül HAZIRLAR

ANKARA HACI BAYRAM VELİ ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

Ekim 2019

ÖZET

İnsan felsefesi alanında en önemli simalardan olan Nietzsche, insanın evrensel özelliklerini tespit etmesi bakımından 19. yüzyılın en dikkat çekici düşünürlerindedir. Nietzsche'nin felsefesi genel olarak incelendiğinde onun değerler başta olmak üzere kimi temel anlayışları eleştirerek düşüncelerini oluşturduğu görülmektedir. Nietzsche'nin temel eleştirisi; yabancılaşmış, yaratıcı gücü yok olan sürü insanına karşıdır. Bu çalışmada Nietzsche düşüncesindeki insan ve duygu görüşü ele alınmaktadır. Duygu konusu Nietzsche'nin felsefesinin de temelini oluşturmaktadır. Nietzsche düşüncesinde duygular insanın fizyolojisinin uzantıları olarak değerlendirilmiştir. Nietzsche, duyguları incelerken insanı bir bütün olarak değerlendirmektedir. Üst-insan fikrine ulaşma sürecinde Nietzsche'de istem dışı olan duygular yaşam karşıtı ve yaşamı zayıflatan durumlar olarak açıklanmaktadır. Çalışma üç bölümden oluşmuştur. Birinci bölümde Nietzsche'nin hayatı ve eserleri; ikinci bölümde Nietzsche'nin insanla ilgili görüşü; üçüncü bölümde Nietzsche'de duygu, insan ve duygu fikri değerlendirilmiştir. İnsan, akıl varlığı olduğu kadar duygusal yönü inkâr edilemeyen bir varlıktır. İnsanın birçok davranışının temelinde duyguların etkisi görülmektedir.

Bilim Kodu : 1520820
Anahtar Kelimeler : Nietzsche, duygu, insan, üst-insan, yaşam karşıtı
Sayfa Adedi : 77
Tez Danışmanı : Prof. Dr. Nurten GÖKALP

Human and Emotion in Nietzsche's Philosophy

(M.Sc. Thesis)

Betül HAZIRLAR

ANKARA HACI BAYRAM VELİ UNIVERSITY

GRADUATE SCHOOL FOR ANKARA HACI BAYRAM VELİ UNIVERSITY

October 2019

ABSTRACT

Nietzsche, one of the most important figures in the field of philosophy of the human person, is one of the most remarkable thinkers of the 19th century in terms of determining the universal characteristics of mankind. When Nietzsche's philosophy is examined in general, it is seen that he forms his thoughts by criticizing some basic concepts, especially values. Nietzsche's main criticism is against alienated people who have no creative power. In this study, the view of human and emotion in Nietzsche's thought is discussed. Emotion also forms the basis of Nietzsche's philosophy. In Nietzsche's thought, emotions are considered as extensions of human physiology. Nietzsche considers the human as a whole when examining emotions. In the process of attaining the idea of over human, in Nietzsche, the involuntary emotions are described as anti-life and life-weakening situations. The study consists of three chapters: In the first chapter, Nietzsche's life and works; in the second part, human in Nietzsche; In the third chapter, emotion in Nietzsche and in the last chapter human- emotion in Nietzsche are evaluated. A human being is an entity that cannot be denied as much as its emotional existence. The effect of emotions is seen on the basis of many human behaviors.

Science Code : 1520820
Key Words : Nietzsche, emotion, human, over human, anti life
Page Number : 77
Supervisor : Prof. Dr. Nurten GÖKALP

TEŐEKKÖR

Öniversite öğrenimim ve yüksek lisans eğitimim süresince yardımlarını benden esirgemeyen çok sevdiğim ve çok değerli Sayın Prof. Dr. Nurten GÖKALP hocama, çalışma sürecinde hep yanımda olan meslektaşlarım Tuğba ATICI ve Ahmet ATEŞ'e sevgili annem, babam ve kardeşlerime teşekkürü bir borç bilirim.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖZET	iv
ABSTRACT.....	v
TEŞEKKÜR.....	vi
İÇİNDEKİLER	vii
GİRİŞ	1
1. FRIEDRICH WILHELM NIETZSCHE’NİN HAYATI.....	5
1.1. Friedrich Wilhelm Nietzsche’nin Eserleri	7
1.2. Friedrich Wilhelm Nietzsche Felsefesinin Genel Özellikleri.....	9
1.2.1. Apollon ve Dionysos:	9
1.2.2. Decadence ve Nihilizm:	10
1.2.3. Güç İstenci.....	14
2. NIETZSCHE’DE İNSAN.....	17
2.1. Nietzsche’nin İnsan Tipleri Sınıflandırması.....	21
2.1.1. Yırtıcı Hayvan	21
2.1.2. Sürü İnsanı.....	22
2.1.3. Özgür/Hür İnsan:	24
2.1.4. Üst-insan-Trajik İnsan- Dionysian tip	28
3. NIETZSCHE’DE DUYGU.....	33
3.1. Felsefe Tarihinde Filozoflara Göre Duygu.....	33
3.2. Nietzsche’de Duygu.....	37
3.2.1. Olumlu-Üstün Duygular	40
3.2.1.1. Acı çekme	40
3.2.1.2. Kendini sevme	41
3.2.1.3. Sevgi	41

	Sayfa
3.2.2. Olumsuz Duygular.....	42
3.2.2.1. Merhamet / vicdan / acımak.....	42
3.2.2.2. Tutku/kıskançlık	51
3.2.2.3. Haset	52
3.2.2.4. Kin-hınç-garez (Ressentiment)	53
3.2.2.5. Kibir	54
3.2.2.6. Egoizm - bencillik.....	57
3.2.2.7. İntikam / öfke	56
3.2.2.8. Nefret / diğerkâmlık /şehvet/iktidar hırsı	57
3.2.2.9. Aşk	59
3.2.2.10. Umut/mutluluk/haz	60
3.3. Nietzsche’de İnsan ve Duygu	62
SONUÇ	69
KAYNAKLAR	73
ÖZGEÇMİŞ	77

GİRİŞ

Bu çalışmanın amacı 19. yüzyıl Avrupa kültürünü ve insanını detaylı bir şekilde tahlil eden ve Batı'da yabancılaşma olgusunu en etraflıca inceleyen Friedrich Nietzsche'nin felsefesinde insan ve duygu görüşünü ortaya koymaktır.

Bu çalışmada Nietzsche felsefesinde insan - duygu görüşü üç bölümde incelenmiştir. Birinci bölümde Nietzsche'nin hayatı ve eserleri hakkında genel bilgiler verilmiştir. İkinci bölümde Nietzsche'nin insan ve insan tipleri üzerine görüşleri ana hatlarıyla incelenerek konunun daha iyi anlaşılması sağlanmaya çalışılmıştır. Üçüncü bölümde Nietzsche'nin duygu ile ilgili görüşleri değerlendirilmiştir. Bu bağlamda Nietzsche'nin eserlerinde yer verdiği merhamet, kıskançlık, kin ve intikam duyguları ayrı ayrı ele alınmış ve birbirleri olan ilişkileri ortaya konulmaya çalışılmıştır. Daha sonra insan duygu ilişkisi incelenmiştir.

Nietzsche'nin felsefesi modern dönemin ve modern insanın eleştirisi niteliğindedir. Bu eleştirinin odak noktasında modern toplum bulunmaktadır. Nietzsche'nin asıl amacı eleştirinin ötesinde olmakla birlikte bu çökmüş ve kendini inkâr eden insanın yeniden doğumunu ve değerlerini yeniden yaratmasını sağlamak istemektedir. Nietzsche'nin yazılarında din, siyaset, etik, bilim, felsefe, sanat, müzik, doğa, yaşam, evlilik, kadın erkek ilişkisi, tarih kısacası insanı ve yaşamı ilgilendiren her şey hakkında bir şeyler bulunmaktadır. Duygular da bunlardan biridir.

İnsan akıl varlığı olmaktan ziyade duygusal özellikleri de olan bir varlıktır. Duygunun ne olduğuna ilişkin çalışmaların başlangıcı günümüzden 2500 yıl öncesine dayanmakla birlikte felsefi olarak duygu probleminin yeterince ele alınmadığını da belirtmek gerekmektedir. Duygu tanımına ilişkin hala net bir tanım bulunamamaktadır. Duygunun tanımlanmasında karşılaşılan bu zorluk, duygunun birden çok sistem ve yapı ile ilişkili olmasından kaynaklanır. Duygular bireyin çevresinde meydana gelen değişimlere ayak uydurmasını, bireyin yaşamını sürdürme, karar verme gibi süreçleri kapsayan insan varlığının vazgeçilmez bir parçasını oluşturur.

“Duygu kelimesinin kökeni Latince’de “movere” olup -e ön ekini alarak “emovere” yani hareket anlamına gelen sözcüğe dayanmaktadır. 12. yüzyılda Fransızca’da “emouvoir” kışkırtma, hareket anlamlarına gelen kelime, 16. yüzyılda “émotion” duygu kelimesine karşılık kullanılmıştır ve “fiziksel bir rahatsızlık” anlamına da gelmektedir” (Gem, 2018: 4). Duygu kelimesi genel olarak tutku, arzu, etkileme-duygulanım, duyarlılık

gibi anlamlara da gelmektedir ve 19. yüzyıldan itibaren psikoloji bilimi kapsamında değerlendirilmiş ve sistematik bir sorgulamaya konu olmuştur.

“Felsefede ise “Duyduğumuz, duyumsadığımız her şey; tüm tutkularımızın, hafif veya ortalama şiddetteki heyecanlarımızın, aşk, sevgi gibi genel hallerimizin ve içgüdüsel eğilimlerimizin genel ifadelenişidir” şeklinde tanımlanır” (Cevizci, 1999: 269).

“Varlığını reddedemediğimiz duygu, yaşam içerisinde yönlendirici bir görev üstlenmektedir. Karşılaştığımız olay ve durumlar karşısında nasıl bir tavır takınmamız gerektiğini mantığın yanında duygularımız da bize öğretmektedir. Bunun için duyguların verdiği bilgiler insan için oldukça kıymetlidir. Duygular esasında bizim içsel rehberlerimizdir. Onların verdiği bilgiler eğer duygularımızı tanır ve onları aklın kontrolünde akıllıca kullanır isek son derece faydalı da olmaktadır” (Güneş, 2008: 2). İnsan akıl sahibi bir varlık olduğu kadar duyguları da inkâr edilemeyen bir varlıktır. İnsanlar her ne kadar akla ve mantığa dayalı davranış sergilese de aslında temelde duygularının da etkisi altında kalmaktadırlar.

Felsefe tarihinde duygular genel olarak ahlaki açıdan ele alınmıştır. Bunun Antik Yunan döneminden beri vurgulanan önemli bir nedeni duyguların akılla çatışabilmesi, kişiyi ahlaklı davranıştan ve iyi bir hayat yaşamaktan uzaklaştırabilmesidir. Bu nedenle Kant gibi kimi filozoflar ahlaklı olmayı duygularıyla hareket etmemeyi gerektiren bir varoluş şekli olarak düşünmüştür. Öte yandan Aristoteles gibi kimi filozoflar ahlaklı ve iyi hayat yaşamının duyguları gerektirdiğini ve onların doğru zamanda, doğru nesnelere referansla, doğru insanlara yöneltilerek doğru şekilde hissedilmesi gerektiğini savunmuşlardır (Danacı, 2016: 1).

Nietzsche'nin duygu ile ilgili görüşleri incelendiğinde ulaşılan noktada felsefe tarihinde olduğu gibi duygular ahlak ile ilişkili olarak değerlendirilmiştir. Nietzsche'de ahlak, duyguların işaret dili olarak belirtilmiştir ve duygular insanın fizyolojisine dayandırılmaktadır. Nietzsche, cinsel dürtünün gelişimi olarak insanın merhametini ve sevgisini; intikam dürtüsünün gelişimi olarak adaleti; direnme zevki, güç istenci olarak erdemi; benzer ve güç açısından eşit olanların tanınması olarak şerefi görmektedir.

Nietzsche eserlerinde merhamet, öfke, ressentiment (kin), intikam, sevgi, aşk, tutku gibi olumlu ve olumsuz duygulara yer vermiş ve özellikle merhamet duygusunu detaylı bir şekilde değerlendirmiştir. Düşünür felsefesini oluştururken en temel eleştirileri olan Hristiyanlık ve sürü ahlakının temelinde bu duyguların yer aldığı görülmektedir. Nietzsche'nin üst-insan nosyonunda da duyguların yeri vardır.

Ona göre duygular insanın yozlaşmasını ve çöküşünü hazırlayan, gerçeklikten kopararak kendine yabancılaştıran başlıca faktörlerden birisidir. Burada dikkat edilmesi gereken şey duyguların kaynaklandığı ahlak yasaları ve bu yasaların niteliğidir. Nietzsche'nin felsefesi incelendiğinde ahlak en temel eleştirilen odak noktadır: *“İnsan çok yönlü, yalancı, yapay ve şeffaf olmayan bir hayvandır, başka hayvanların gözünde gücünden çok hileleri ve kurnazlığı yüzünden tekinsizdir, ruhunun bir kez basit olarak tadını çıkarabilmek için vicdan rahatlığını icat etmiştir; tüm bir ahlak ise, ruha bakıldığında haz almanın mümkün olabileceği cesur, uzun bir sahteliktir”* (Nietzsche, 2017b: 227). Çünkü Nietzsche'ye göre bu ahlak kurallarının birçoğu aciz ve zayıf olan insanların bir araya gelmesi ile oluşmuştur ve bu kurallar topluluğun devamlılığını sağlamayı amaçlayan ve insan doğasına ve gelişimine engel teşkil eden kurallardır. Ahlak karşısında insanın konumu ve ahlak dışına çıkılması durumunda karşılaşılan durumların ne olduğunu bilmek için Nietzsche'nin insan tiplerinin bilinmesi gerekmektedir.

Nietzsche'de insan bir bütün olarak değerlendirilmekte ve *“Bu hayat ne olursa olsun olumlulukları ve olumsuzlukları içinde birlikte barındırmakta. İyi ve kötü, güzel ve çirkin, büyük ve güzel”* (Nietzsche, 2017e: 41). Ona göre hayat her şeyi kapsamakta bizim yapmamız gereken onu ayırabilmektir. Nietzsche'nin insan antropolojisinde insan bir bütün olarak değerlendirilir. O, insanı yaşayan bir organizma olarak ele alır ve diğer filozoflarca ihmal edilen metabolizma, beslenme, müzik gibi konular da Nietzsche'nin insan düşüncesinin temel problemi olması açısından dikkate değerdir. Düşünürün insan tiplemesi genel olarak dört basamaktan oluşmaktadır:

Yırtıcı hayvan: Yırtıcı hayvan tipindeki insan hayvana daha yakın, içgüdü ve duyguları canlı, henüz ahlak tarafından bozulmamış olan insan tipidir.

Sürü İnsanı: Kalabalık, yığın, yaratıcılıktan yoksun, edilgin, zayıf insan ve gözleriyle göremediği realiteyi ahlakın değer yargılarına göre değerlendiren, kendisine “yapmalısın” denilen insandır ve sürü insanı başkalarına muhtaçtır. O, olay ve durumlara ahlakın penceresinden bakmaktadır ve özgür değildir. Onun amacı ayakta durmaktır ve o bir “kişi” bile olamayandır.

Özgür/hür insan: İçinde yetiştiği sürüden kopmuş, kendi yolunu arayan ahlak dışı insandır ve dolayısıyla yalnızdır. Toplumun ahlak kurallarını reddeden insandır. Özgür insanın amacı kendi değerlerini ve üst insanı ortaya koymaktır ve onun mükemmelleşmesiyle trajik dediğimiz üst insan ortaya çıkacaktır.

Trajik insan, Dionysian tip ya da üst-insan: Bu insan olduğu gibi olan, başarılarıyla insana ve geleceğe yön veren, gerçeği olduğu gibi kavrayan, yeni değerler yaratan insandır ve güçlüdür. Trajik insan yeryüzünün anlamıdır ve üst-insanlar kendisi olabilen insanlardır.

Nietzsche’de insanın varoluğu (dasein) manasızdır. İnsan tam olarak tamamlanmamış aşılması gereken bir varlıktır ve bundan dolayı her şeye açıktır. İnsan ancak eksikliğini kendisi giderebilir. Bu eksikliği kendi başına gideremeyeceğinden önüne bir örnek koymak gerekir. Nietzsche de üst-insanın doğuşu kaçınılmazdır.

Bu noktadan hareketle tez çalışması oluşturulurken Nietzsche’nin felsefesini oluşturan genel kavramlara-Apollon ve Dionysos, Decadence ve Nihilizm, Güç İstenci- yer verilmiş ve düşünürün insan görüşü değerlendirilmiştir. Çalışmada duygu probleminin Nietzsche felsefesindeki yeri ele alınmış ve duygular olumlu ve olumsuz olarak iki gruba ayrılarak değerlendirilmiştir. Bu tez çalışmasıyla literatürdeki önemli bir boşluğun doldurulduğu düşünülmektedir.

1. FRIEDRICH WILHELM NIETZSCHE'NİN HAYATI

Friedrich Wilhelm Nietzsche, 15 Ekim 1844 yılında Saksonya'nın Röcken kasabasında doğmuştur. Babası Karl Ludwig Nietzsche, annesi Franziska Ehler Nietzsche'dir. Ailesi Polonya'dan gelmiş aristokrat kökenlidir, babasının ve annesinin ailesinde çok sayıda papaz vardır. Ailesi koyu Lüteryenci bir ailedir. Düşünür beş yaşındayken babasını kaybetmiştir. Annesi Naumburg'a taşınmış ve burada kendisinden iki yaş küçük kız kardeşiyle birlikte yaşamıştır (Jaspers, 2013: 38).

10 yaşında Naumburg Lisesine başlamış, 14 yaşındayken (1858) burs kazanarak Naumburg yakınlarındaki Schulpforta'da eğitimine devam etmiştir. Nietzsche, derslerinde çok başarılıdır ve okul kurallarına sıkı sıkıya bağlı bir öğrenci olarak bilinmektedir. Dindar kişiliğinden dolayı okulda arkadaşları tarafından "Küçük Protestan Papaz" diye çağırılmaktadır. Latince ve Yunancayı iyi derecede bilmektedir.

1864 yılında, 19 yaşındayken ilahiyat ve klasik filoloji okumak için Bonn Üniversitesine başlamıştır. Burschenschaft Frankonia grubuna üye olmuştur ve ilk yarıyıldan sonra okulu bırakmıştır. Bunda David Strauss'un Life of Jesus kitabı da etkili olmuştur. Bu dönemde Nietzsche'nin hayat felsefesi yavaş yavaş oluşmaya başlamıştır (Nietzsche, 2017e: 9). Nietzsche bu dönemde Hristiyan ahlakını eleştirmeye başlamış ve Tanrı'nın ölümüne karar vermiştir.

Bonn Üniversitesi'nden ayrılan Nietzsche, arkadaşı Friedrich Wilhelm Ritsch'in peşinden Leipzig Üniversitesi'ne gitmiş ve burada klasik filoloji eğitimini devam ettirmiştir. "Ölümüne sebep olan frengiyi bu dönemde kaptığı iddia edilmiştir. Eğitimine devam ederken Rheinisches Museum dergisinde yazılar yayınlamış ve yine bu dönemde Schopenhauer'in eserleriyle tanışmıştır (Nietzsche, 2017e: 9). Arthur Schopenhauer'ın (1788-1810) "Die Welt als Welt und Vorstellung/ İstem ve Tasarım Olarak Dünya" adlı eserinden ve Schopenhauer'ın istemin temel rolü ile ilgili tasarımından etkilenmiştir.

1867-1868 yıllarında Naumburg'da atlı piyade alayında askerlik hizmetini yapmıştır. Atına binerken gerçekleşen bir yaralanma nedeniyle askerlik hizmeti erken bitmiştir. 1870 yılındaki savaşta gönüllü hasta bakıcı hizmetinde bulunmuştur. Bu dönemde dizanteriye yakalanmış, savaş devam ederken de öğretmenlik mesleğine geri dönmüştür (Jaspers, 2013: 41).

Henüz 24 yaşında olmasına ve doktorası olmamasına rağmen Ristch'in tavsiyesi üzerine filoloji profesörü olarak Basel Üniversitesine davet edilmiştir. Bu daveti almasında, Klasik Yunan kültürü üzerine yazdığı yazılarının da önemli bir etkisi olmuştur.

Nietzsche, cepheden döndükten sonra Basel'e geri dönmüştür ve üniversitede Homer ve Klasik Filoloji alanında dersler vermiştir. Burada Franz Overbeck ile tanışmıştır. Yine bu dönemde Nietzsche, Afrikalı Spir ve meslektaşı Jacob Burckhardt'tan etkilenmiştir. İlk *Tragedyanın Doğuşu* adlı eserini bu sırada yazmıştır (Nietzsche, 2017e: 10). Bu esnada akıl sağlığında da bir takım sorunlar ortaya çıkmıştır. Bu nedenle 1873 yılında geçici olarak görevine ara vermek zorunda kalmıştır. Hastalığı düzelmeyince 1879 yılında görevinden tamamen ayrılmıştır.

Düşünürün felsefesini etkileyen başlıca kişiler; Yahudi bir aileye mensup olan generalin kızı Lou Salome ve Richard Wagner'dir. Nietzsche Paul Ree aracılığıyla tanıştığı Lou Salome'den hoşlanmıştır. Salome'a duygularını açan ve kadınlar hakkındaki düşünceleri sert olan Nietzsche'nin red cevabıyla karşılaşınca bu konudaki fikirleri daha da sertleşmiştir (Nietzsche, 2017e: 21). Nietzsche, Richard Wagner ile profesörlük görevini yürütürken tanışmıştır. Kendisinden otuz yaş büyük olan Wagner'in de Schopenhauer hayranı olması düşünürün ona bağlanmasına sebep olmuştur.

Düşünür hakiki bir filozof olarak gördüğü Wagner'i: *"hakiki filozoflar, bunu eylemleriyle, insanın değiştirilebilir anlayışının düzeltilmesine yönelik çalışmalarıyla ve bilgeliklerini kendilerine saklamayarak öğretiler; bunu hakiki filozoflardan isteklerini gerçekleştirme yolunda kesin kararlı olmayı ve ödün vermemeyi, uyku verici iksirler içmemeyi öğrenen Wagner gibi hakiki öğrencileri de öğretiler"* (Nietzsche, 2006: 20) sözleriyle anlatmıştır.

Nietzsche'den edebiyat alanında; Thomas Mann, Hermann Hesse, Andre Gide, D.H. Lawrence, Rainer Maria Rilke ve William Butler Yeats; felsefe alanında; Max Scheler, Karl Jaspers, Michel Foucault; psikoloji alanında ise başta Sigmund Freud, Alfred Adler ve Carl G. Jung gibi bir çok düşünür yoğun biçimde etkilenmiştir.

Sağlığı gün geçtikçe bozulan Nietzsche, 25 Ağustos 1900 tarihinde 45 yaşında zatürreden ölmüştür.

Schopenhauer'un felsefesine ve Wagner'in müziğine hayranlık besleyen Nietzsche'nin ilk eseri, *Tragedyanın Doğuşu*, getirdiği yepyeni kültür anlayışı ve çağdaşlık yorumuyla, hem ilgi uyandırmış hem de şimşekleri üzerine çekmiştir. Bunu, özellikle ahlak konularında yoğunlaşan çeşitli kitapları izlemiştir (Nietzsche, 2006a: 1)

1.1. Friedrich Wilhelm Nietzsche'nin Eserleri

Nietzsche ilk eseri *Die Geburt der Tragödie*/ Tragedyanın Doğuşu' nu 1872 yılında tamamlamıştır. Nietzsche bu eserinde Yunan Felsefesini eleştirmiş, Yunan tragedyasının kökeni hakkında bilgiler vermiş ve ahlak, sanat ile ilgili fikirlerine de kitabında değinmiştir. “-tragedya nerden kaynaklanmaktaydı o halde? Belki de hazdan, kuvvetten, sağlıkla dolup taşmaktan, aşırı bolluktan?” (Nietzsche, 2017d: 6).

1873 yılında yayınladığı “Yaşam İçin Tarihin Yararları ve Zararları” eserinde ise Nietzsche, tarihe yalnızca güçlü kişiliklerin dayanabileceğini, zayıfların ise tarihi tamamen sileceğini ve tarihi sadece deneyimi ve üstün olanın yazabileceğini kitabında konu edinmiştir.

1878 yılında yazdığı *Menschliches all zu Menschliches*/ İnsanca, Pek İnsanca adlı eserinde Nietzsche, daha çok duygulara yer vermiştir. İnsanın oluşum ürünü olduğu fikri ve merhamet ile duygu ilişkisinin boyutları bu eserde görülmektedir. “... bir duygu, biz ona eşlik eden düşünceleri derin saydığımız için derindir” (Nietzsche, 2016b: 13).

1880 yılında Cenevre’de yazmış olduğu *Der Wanderer und sein Schatten*/ Gezgin ile Gölgesi adlı eseri “İnsanca, Pek İnsanca” adlı eserinin ikinci kısmı olarak yayınlanmıştır. 1881 yılında yayınlanan *Morgenröte*/ Tan Kızıllığı, Ahlakı Önyargılar Üstüne adlı eserleri aforizmalardan oluşmaktadır.

Also Sprach Zarathustra/ Böyle Buyurdu Zerdüş adlı eserinin birinci ve ikinci kısmını 1883, üçüncü kısmını 1884 dördüncü yani son kısmını 1885 yılında tamamlamıştır. Nietzsche bu eserinde Üst-insan, Güç İstenci öğretilerini ortaya koyarak insanın bir oluşum ürünü olduğunu belirtmiştir. “En bilgeniz dahi bir nifak, bitkiyle hortlak arası bir karışım. Size hortlak ya da bitki olmanızı değil size üst insanı öğretiyorum” (Nietzsche, 2007: 36).

1886 yılında yayınladığı *Jenseit von Gut und Böse*/ İyinin ve Kötünün Ötesinde adlı eserinde istem özgürlüğü, güç istenci, ahlak ve duygu gibi fikirlerine yer vermiştir. Nietzsche bu eserinin bir bölümünde fikirlerini özdeyişler şeklinde açıklamıştır. “Her türlü ahlakın özsel ve paha biçilmez yanı ise, uzun süreli bir zorlama oluşudur” (Nietzsche, 2017b: 100).

1887 yılında yazmış olduğu *Zur Genealogie der Moral*/ Ahlakın Soykütüğü Üstüne adlı kitabı, insan psikolojisini anlamamız açısından önemli bir adımdır. Bu eserinde Nietzsche, değerlerin nasıl yaratıldığını sorgular: “ahlaksal değerlerin bir eleştirisine

ihtiyacımız var; bu değerlerin değeri sorgulanmalı her şeyden önce- ve bunu yapmak için de değerlerin oluştuğu, geliştiği ve anlam kaymalarına uğradığı durum ve koşullar hakkında bir bilgi (sonuç, belirti, maske, ikiyüzlülük, hastalık, yanlış anlama olarak ahlak; bir de neden, deva, uyarıcı, kısıtlama, zehir olarak ahlak), şimdiye dek var olmamış, hatta arzulanmamış türden bir bilgi gerekli” (Nietzsche, 2011b: 13).

“*Der Fall Wagner/ Wagner Olayı, Götzen Demerrug/ Putların Alacakaranlığı, kendi hayatını anlattığı Ecce Homo/ İşte İnsan, Der Antichirst/ Deccal: Hristiyanlığa Lanet ve Nietzsche contra Wagner/ Nietzsche Wagner’e karşı* adlı kitapları 1888 yılında yayınlanmıştır. Nietzsche’nin bu eserleri, çok hızlı yazılmış, kuvvetli bir etkiye ulaşmayı hedefleyen, en uç noktalara kadar çıkmış saldırgan eserlerdir” (Jasper, 2013: 56).

1884’ten itibaren kaleme aldığı Güç İstenci adlı eseri Nietzsche’nin ölümünden sonra kız kardeşi Elizabeth tarafından 1901 yılında yayımlanmıştır.

Nietzsche, hayatı boyunca birçok felsefi eser meydana getirmiştir. Nietzsche’nin eserlerinin kronolojik sıralaması şu şekildedir:

- Müziğin Ruhü ve Tragedyanın Doğuşu: 1871-1872
- Çağa Aykırı Düşünceler 1873-77.
- Yaşam İçin Tarihin Yararları ve Zararları: 1873
- Gezin İle Gölgesi: 1880 (İnsanca, Pek İnsanca adlı eserinin son kısmına Eklenmiştir)
- Tan Kızılıığı, Ahlaki Önyargılar Üstüne: 1881
- Şen Bilim: 1882
- Böyle Buyurdu Zerdüş“ün birinci ve ikinci kısmı: 1883; üçüncü kısmı: 1884; dördüncü kısmı: 1885
- İyinin ve Kötünün Ötesinde: 1886
- Ahlakın Soykütüğü Üstüne: 1887
- Wagner Olayı: 1888
- Ecce Homo: 1888
- Deccal-Hıristiyanlığa Lanet: 1888
- Nietzsche Wagner’e Karşı:1888

➤ Putların Alacakaranlığı: 1889

➤ Güç İstenci: 1901

Nietzsche'nin düşünce hayatı kendisinden sonraki düşünürler tarafından üç döneme ayrılarak değerlendirilmiştir. İlk dönem eserleri, “Müziğin Ruhü ve Tragedyanın Doğuşu, Çağa Aykırı Düşünceler, Yaşam İçin Tarihin Yararları ve Zararları, Wagner Olayı” dır. Bu dönemde Nietzsche'nin felsefesinin oluşmasında, Schopenhauer ve Wagner'in etkisi görülür (Çatalkaya, 2015: 7).

Nietzsche'nin ikinci dönemi, Wagner'in etkisinden kurtulduğu ve “İnsanca Pek İnsanca” ve “Şen Bilim” eserlerini yazdığı dönemdir.

Üçüncü dönemi ise “Böyle Buyurdu Zerdüş, İyinin ve Kötünün Ötesinde, Ahlakın Soykütüğü Üstüne, Güç İstenci” adlı eserlerini yazdığı dönemdir. Düşünür bu dönemde var olan bütün değerlere savaş açmış ve yeni değerler yaratılması gerektiğini belirtmiştir.

1.2. Friedrich Wilhelm Nietzsche Felsefesinin Genel Özellikleri

Nietzsche (1844-1900) 19. yüzyılda yabancılaşma olgusunu ve değerler başta olmak üzere temel problemleri eleştirmesi bakımından öne çıkan ve dikkat çeken en önemli düşünürlerdendir. Bu çalışmada düşünürün felsefesi kavramlar çerçevesinde değerlendirilmiştir.

Nietzsche düşüncesinin en önemli kavramlarından biri trajik kavramıdır. Trajik kavramı Eski Yunan kültüründen çıkarılabilir. Yunan kültürü her türlü kültürün ilk örneğidir. Modern insan bu kültürü anlama yetisini kaybetmiştir fakat bu kültürle tekrar bağlantı kurmak için geç değildir. Ona göre Yunanlılar sadece estetik alanda değil varlığımızla ilgili sorgulamalarda da öncü konumundadırlar (Gökalp, 2014: 112).

Nietzsche tragedya'yı varlığı ve insanı anlama aracı olarak düşünmektedir.

“Nietzsche trajik çağı, Dionysos-Apollon tanrıları ve tanrıların temsil ettiği değerlerle açıklamıştır” (Çelikçapa, 2015: 45). Bu tanrılar hakkında açıklama yapmak trajik çağı anlamamız açısından değerlidir.

1.2.1. Apollon ve Dionysos:

“İki Antik Yunan tanrısı olan Apollon ve Dionysos, Nietzsche felsefesinde anlamla yüceleştirilerek oluşun merkezinde yer alır” (Nietzsche, 2017e: 19). Sanatın birebir

oluşumu da bu iki kavramla açıklanır. Apollon, Yunan Tanrılarında Zeus ile Leton'un oğludur, sürülerin koruyucusu olarak bilinir ve savaşçı bir tanrıdır. Apollon; düşüncesini ifade eder ve o, ışık saçan tanrıdır. Apollon tanrısı anlamını 'biçim'le bulur. "Dionysos Tragedya'nın ilk tanrısı, değişmelerin ve ışığa kavuşmak isteyenlerin tanrısıdır. Bu tanrı şerefine yapılan törenlerde şehvet, sevinç ve korku birbirine karışmıştır. Heyecan, taşkınlık hali ve onun sembolü olan sarhoşlukla kendini açığa çıkarır. Bu hali en iyi yansıtan sanat dalı ise müziktir" (Gökalp, 2014: 113). Müzik ve şarabın tanrısı olan Dionysos anlamını 'uyum'la bulmaktadır.

"Hayatın iki kanadı olan Apollon ve Dionysos, insanın yaratıcı gücünü birlikte biçimlendiren ve yaratıcı güce yön veren iki tanrıdır" (Nietzsche, 2017e:19). Dionysos varlığın özünü sezgiyle kavramaya, Apollon ise bu özü dış dünyaya etki ettirmeye yarar.

"Tragedyanın kaynağı da bu iki eğilimde aranmalıdır. Tragedya Dionysos'un heyecan ve taşkınlıkları ile Apollon'un ölçü ve dengesini bir araya getirir. Tragedya yalnızca sanatta değil felsefe anlamında varlık, hayat ve kurtuluş problemlerinin çözümünde yer almaktadır" (Gökalp, 2014: 113). Çünkü insan bir yandan kendini özgür hissederken diğer yandan alın yazısının baskısı altında bulur. Bu durum insanın trajik halidir.

Trajedî insana ne olduğunu, onu değerlerin tüm bağlarından kurtararak öğretir. İnsana özgür birey olduğu bilinci verirken, varlığının, bu özgürlükle alın yazısı arasında bir denge olduğunu söyler. Bu nedenle insan varlığı ve yaşamı Nietzsche'ye göre trajiktir. Trajik olan insan, alın yazısıyla karar özgürlüğüyle baş başa kalmış insandır (Nietzsche, 2009a: 13-14).

Nietzsche'ye göre zamanla Yunan filozoflarının Sokrates'ten sonra insanlık içgüdüsünü bir yana bırakarak akli bilgiye önem verilmesiyle trajik çağ sona ermiş ve decadence yani çürüme dönemi başlamıştır. Trajik dönemin tekrardan canlandırılması için decadence ile yüzleşip onu ortadan kaldırmak ve trajik insanı tekrardan inşa etmek gerekmektedir.

Nietzsche felsefesinin temel kavramlarından bir diğeri ise çürüme ve çökme anlamına gelen decadence kavramıdır. Decadence ve decadence'in sonucu olan nihilizm kavramları onun felsefesinde birlikte değerlendirilebilir.

1.2.2. Decadence ve Nihilizm:

Yabancılaşma olgusu Nietzsche düşüncesinde "decadence" adını almaktadır. Decadence kelimesi Fransızca kökenli olup düşme, çökme anlamlarına gelmektedir.

“Hayatın farklı boyutlarında (ahlak, din, bilim, felsefe) oluşan decadence sonucu insanın en büyük problemi olan kendine ve özüne yabancılaşması söz konusu olacaktır” (Gökalp, 2014: 112). “Bu problemin çözümü olarak Nietzsche, kendini aşma olgusunu geliştirmektedir” (Baykan, 2000: 14).

“Nietzsche bozulmuşluğu decadence olarak belirtir. Şu anda insanların en büyük isteklerini oluşturan değerler de decadence değerlerdir” (Nietzsche, 2011a: 17). Decadence kavramı onun düşüncesinde birçok alanda değerlendirilmiştir. Problemimiz insan olduğu için bu çöküş ve çürüme olgusu insan çerçevesinde değerlendirilecektir.

Nietzsche’de hayatın anlamı gelişme ve oluşturma. İnsanın kendi içgüdüleriyle savaş halinde olması decadence olarak açıklanmaktadır. Doğal olan her şey karşısında utanma, hayatın inkar edilmesi, hastalık ve insanın kendine zararlı olanı seçmesi decadence olgusunu oluşturmaktadır. “Nietzsche insanın yabancılaşma olgusunu fizyolojik temelde açıklamaktadır. Ferdi boyutta decadence kişinin hayat güdülerinin, duygularının ve arzularının küntleşmesi sonucunda ortaya çıkmaktadır” (Baykan, 2000: 19-20). Dolayısıyla decadence sonucu insan kendi içgüdülerinden uzaklaşacak ve kendi içgüdülerine yabancılaşacaktır. Nietzsche’de bu durum yani kişinin kendi kendine yabancılaşması olgusu fizyolojik bir olgu olarak açıklanmaktadır.

Nietzsche’de hayat dinamik bir süreç olarak değerlendirilmektedir. Nietzsche “Gücü İsteme”de dünya görüşünü şu şekilde açıklamaktadır:

“Benim için dünyanın ne olduğunu biliyor musunuz? Bu dünya başlangıcı ve sonu olmayan bir enerji canavarıdır;...kendini genişletmeyen, sadece dönüştüren bir güç büyüklüğüdür;...her yerde güç olarak, güçlerin bir oyunu ve güçlerin bir dalgası olarak, aynı zamanda hem tek, hem çok, burada artan ve aynı zamanda başka bir yerde azalan;... sonsuz olarak değişip, sonsuz olarak geriye akan ve koşturan güçler denizi;... Bu benim sonsuz olarak kendi-kendini-yaratan sonsuz olarak kendi-kendini yok eden Dionysian tarzı dünyam, bu iki kat haz veren gizemli dünyam, benim “iyi ve kötünün ötesinde olan”, bu döngünün coşkusundan başka hiçbir hedefi olmayan, bu çemberin kendine iyi niyet duymasından başka hiçbir niyeti olamayan... Bu alem gücü istemedir ve bundan başka bir şey değildir! Sizler de işte bu gücü istemesiniz ve başka bir şey değil!” (Nietzsche, 2010: 651). “Burada dikkat edilmesi gereken kelime “benim sonsuz olarak kendi-kendini-yok eden Dionysian dünyam’dır. Pasajda görüldüğü gibi decadence olgusunun bir diğer yüzü Nietzsche’de hayatın “kendi –kendini- yok eden” veçhesi olarak belirmektedir” (Baykan, 2000: 20). O, hayatın büyümesinin zorunlu bir mantıksal sonucudur. Yozlaşmanın ortaya

çıkışı hayatın doğması ve ilerlemesi gibi zorunludur. Aslında Nietzsche decadence olgusunun doğal bir süreç olduğunu da vurgulamakta ve bu olguya tamamen olumsuz yaklaşmamaktadır.

“Nietzsche tarafından “décadence”ın esasını ortaya koymak için bu olgunun doğa, sosyal yaşam ve kişiler bazında ele alınıp değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu ayrıma göre doğada “décadence”, her gelişmenin sonunda yaşanan çürümedir. Sosyal hayatta “décadence”, insanların gereksinimleriyle birlikte ortaya çıkan kurumların, gereksinimler ortadan kalkmasına rağmen geride kalan tortu olarak varlığını sürdürmesi; kişilerin yaşamında ise “décadence” insanın kendi içgüdüleri ile kavga etmek durumunda kalmasıdır. Bununla kişinin doğal olan her şeye karşı hissettiği utanma duygusuyla kendine zararlı olanı seçmesi kast edilmektedir” (Kılınç, 2007: 72). Kısaca decadence olgusu insan boyutunda değerlendirildiğinde içgüdüleri, vücudu hor görmek, kişinin biyolojik gerçeklerini inkâr etmesi ve bu dünyanın küçümsenmesi şeklinde açıklanabilir.

Nietzsche felsefesini oluştururken ahlak olgusuna ciddi eleştiri okları yöneltir. Onun ahlaka karşı çıkmasının en önemli sebeplerinden biri ahlaki baskının kişiyi kendi doğasından uzaklaştırmasıdır. “Ahlak, bireydeki sürü içgüdüsüdür diyen Nietzsche’ye göre ahlakın kaynağında insanın biyolojisinden kaynaklanan sürü içgüdüğü vardır. Ahlak insanın hayvansal vasıflarını evcilleştirme potansiyeline sahiptir” (Gökalp, 2014: 114). Toplumda ahlak kurallarının var olma gerekçesi insanların ihtiyaçlarının karşılanmak istenmesidir. Bu kurallar zamanla değişmez ve insanları baskılamaya devam ederse burada bir decadence durumu gözlenir. Sürü insanın ihtiyaçları için konulan bu ahlaki değerlerin yüce değer yargıları haline getirilip insanlığa hâkimiyet kurması Nietzsche’nin ahlaki eleştirmesinin en önemli sebeplerinden birisidir. Bu yüce değerleri kullanan ve insanlığa bu değer vesilesi ile hükmeden tabiki din adamlarıdır. Onlar bu değerleri kullanıp güç elde ettiler. Dolayısıyla papazlar ya da din adamları bu ahlakın çökmesinde en önemli etkiye sahiptirler. Ahlak bu din adamlarının iktidarını meşrulaştırmıştır ve insanı kendi doğasından uzaklaştırmıştır. “Din adamları günah, cehennem ve öte dünya kavramlarıyla insanları baskı altına aldılar ve bunun sonucunda insan “hasta, dertli, kendine karşı kötü niyetli, hayat itkilerine karşı nefretle dolu hale getirildi. Bu nedenle Nietzsche papazları en tehlikeli parazitler olarak değerlendirmiştir” (Baykan, 2000: 33).

İnsanlığın bugün en yüce en arzulanan değerler olarak benimsediği kavramların tümünün decadence değerler olduğu görülmektedir. “Benim için gelişmenin içgüdüğü, sürekliliğin, kuvvetlerin birikmesinin, kudretin içgüdüğü: Güç istencinin eksik olduğu yerde

çöküş kaçınılmaz olacaktır. Görüşüm, insanlığın en yüce değerlerinde bu istencin eksik olduğudur çöküş değerlerinin ve nihilistik değerlerin en kutsal isimler altında hüküm sürdüğüdür” (Nietzsche, 2011a: 17). Bu ifadelerden hareketle ulaşılan sonuçta çöküntüye sebep olarak ahlak görülmektedir. Ahlak kendi kendini yenileyemediği için çöküşe de zemin hazırlamaktadır.

Nietzsche, ahlakın iki boyutundan yani hem koruyucu hem çöküş boyutundan bahsetmektedir. Ahlakın bir boyutu çöküşe neden olan ve insanları hasta eden *décadence* olan ahlaktır. Diğer boyutu ise insanları hastalığa karşı koruyan ahlaktır. Düşünür birinci tür ahlaklılığa Stoacı ahlakını, ikinci tür ahlaklılığa ise Hristiyan ahlakını örnek vermiştir. (İncir, 2013: 56). Toplumda var olan bu ahlakın sürü ahlakı olması, toplumların değişmesine rağmen bu ahlakın değişmemesi ve sürü ahlakının insanların tümünü etkisi altına alması Nietzsche'nin ahlak eleştirisinin temelini oluşturmaktadır.

Décadence ile nihilizm bağlantısı incelendiğinde, nihilizmin *décadence*'in bir sonucu olduğu Nietzsche'nin eserlerinde açıkça görülmektedir.

Nihilizm “kökence Latince olup hiçbir şeyin var olmadığı anlamındaki hiçlik bildiren nihil sözcüğünden türetilmiş, insan varoluşunu, bilgiyi, değerleri bütünüyle yok sayan, bütün değerlerin temelsiz olduğunu, hiçbir şeyin ilkece bilinmesinin ya da iletilmesinin olanaklı olmadığını savunan felsefe anlayışı” olarak tanımlanmaktadır.

Nietzsche'ye göre nihilizm; en büyük değerlerin kendi öz değerlerini düşürmesi, güç israfının kabul edilişi, “yararsızlığın” sancısı, güvensizlik, kendine hâkimiyeti geri almak ve yeniden edinmek için her türlü imkândan yoksunluk ve kişinin sanki kendini uzunca bir süre aldatmış gibi kendi kendinden utanması durumu olarak ifade edilmektedir. Nihilizm, sadece çöküşün mantıksal bir sonucu olarak ortaya çıkar ve patolojik açıdan bir geçiş aşamasını temsil etmektedir.

Nietzsche, nihilizme giden yolu şu şekilde ifade etmektedir: “*Suni olarak kurulmuş “gerçek, değerli” dünyaya karşı inkâr edilen bir dünya.- Sonuçta: Kimileri bu “gerçek dünyanın hangi malzemelerden yapıldığını keşfeder: Bu durumda kişinin tek terk ettiği inkâr edilen dünyadır [...] Nihilizme işte bu noktada erişilir: Kişinin terk ettikleri sadece hükümden geçen değerlerdir-başka hiçbir şey değil.*” (Nietzsche, 2010: 45). Ona göre güç ve güçsüzlük probleminin kaynakları burada yatar; daha güçlü olanlar yok olmayanları yıkar, en güçlüler ise hükmü geçen değerlerin üstesinden gelirler ve sonuçta bu durum trajik çağı oluşturur.

“Nietzsche iki tür nihilizmden bahsetmektedir: Birincisi; “... Ruhun gücünün azalması ve gerilemesi olarak: *pasif* nihilizm” , ikincisi ise “...ruhun artan gücünün işareti olarak: *aktif* nihilizm” dir. Aktif ve pasif nihilizm, kişinin organizmasındaki Dionysian unsurun farklı ifadelenişidir. Organizmada hayatın yükselen akışı yoğunsa bu güç işareti; çöküş akışı yoğunsa bu zayıflık işaretidir. Pasif nihilizm “ahlaki dünya görüşü”nden derin düş kırıklığına uğramanın sonucu olup, yalnızlık, depresyon, içe kapanma şeklinde kendini gösterir” (Baykan, 2000: 77). Pasif nihilizmde güç tükenir, güvensizlik artar ve kişi kendinden utanır. Kişinin gücü tükenmiştir ve içinde bulunduğu boşluğu gidermek için kişide çeşitli uyarıcılara yönelme durumu gözlenir.

Nihilizm Nietzsche de sadece değerlerin çökmesi anlamına gelmemektedir. Bu durumun aşılması da aktif nihilizm ile mümkündür. “Pasif nihilizm hiçbir mananın olmadığı boyuttur. Aktif nihilizm, bu patolojik durumun çaresidir. Bu tip nihilizmin özelliği ise “ruhun gelişmiş gücünün belirmesi” olarak ifade edilir. Bu durumdaki insan Tanrının ölümünü geleneksel dünya görüşünün sahte değerlerini aşma imkânı olarak kabul edecektir” (Baykan, 2000: 78). Tanrı düşüncesi insanın değerini değersizleştiriyordu oysa şimdi insanın değeri doğal ve biyolojik temel üzerinde yeniden değerlendirilebilecektir. Sonuç olarak aktif nihilizm yeni değerler yaratmak için insana fırsat verecektir. Kişi bu hiçliği yenebilmek için güçlenip kendini aşmalıdır.

Nietzsche'nin kendini aşma düşüncesi gücü isteme, üst-insan ve yeniden değerlendirme kavramlarıyla birlikte değerlendirilmelidir. Ona göre hayatın anlamı gücü isteme ya da güç istencidir.

1.2.3. Güç İstenci

Güç istenci kavramı Nietzsche felsefesinin en temel kavramlarından biridir.

İyinin ve Kötünün Ötesinde adlı eserinde Nietzsche güç istemini yaşamın özü olarak tanımlamaktadır: “Canlı bir varlık her şeyden önce enerjisini göstermek ister-yaşamın kendisi güç isteğidir: kendini idame ettirme yalnızca bunun dolaysız ve en sık sonuçlarından biridir” (Nietzsche, 2017b: 18). Özgür olmayan istem mitolojiden ibarettir; Nietzsche'ye göre gerçek yaşamda yalnızca güçlü ve zayıf istem vardır (Nietzsche, 2017b: 26). Nietzsche' de istem, sadece bir hissetme ve düşünme bütünü değil aynı zamanda bir duygu olarak da açıklanmaktadır; üstelik kumanda etme duygusu. İstemde “ben özgürüm” “o”nun itaat etmesi gerekiyor” bilinci yatmaktadır (Nietzsche, 2017b: 23).

Nietzsche güç istemini canlı ve cansız tüm varlığın temel ilkesi olarak belirlemektedir: Dolayısıyla evren güç isteminden ibarettir.

“Güç istemi Nietzsche’de farklı anlamlara gelmektedir. Ona göre güç istemi; canlı cansız bütün varlıkların kendi enerjilerini boşaltma ve güç alanlarını genişletme eğilimi, canlı organizmalara ait bir dürtü ya da sadece istemeye veya irade yetisine sahip bir varlık olan insanın sahip olduğu hakimiyet güdüsü olarak ifade edilir. Güç istemi, kimi zaman evreni ve yaşamı anlamaya ve yorumlama yarayan bir varsayım, kimi zaman canlı cansız tüm evrenin metafizik-kozmolojik temeli, kimi zaman canlı yaşamın organik yasası, kimi yerde de yalnızca insana ait psikolojik bir güdü olarak betimlenir” (Çörekçioğlu, 2014: 36). Nietzsche’ye bir hayvan, bir tür ya da birey içgüdülerini kaybettiğinde yozlaşmış olur. Büyüme, süreklilik, güçlerin birikmesi ve güç’ün içgüdüğü hayattır; güç arzusunun bulunmadığı bir yerde çürüme, çöküş kaçınılmaz olacaktır. İnsanlığın temel değerlerinde bu istek noksandır.

2. NİETZSCHE'DE İNSAN

İnsanın nasıl bir varlık olduğu problemi geçmiş ve günümüz için en önemli konulardandır. İnsan tanımlanırken en çok onun akla sahip olması gösterilir. İnsan: “Bir yandan canlı varlıklar, hayvanlar alanının bir türü öte yandan onu aşan bir varlık; dik yürüyen, ellerini kullanan, beyni özel bir biçimde gelişmiş olan, özelleşmiş organları olmayan, çevresini değiştirebilen, dünyaya ve evrene açık olan, konuşan ve yaratıcı düşünme yeteneği olan, deney dünyasını aşabilen, kendisinin ve evrenin bilincine varmış ve eylemlerinden sorumlu olan bir varlık” (Akarsu, 1998: 105) olarak tanımlanabilir.

Diğer farklı tanımıyla insan: doğanın en gelişmiş hayvanı olarak belirtilmekte ve çalışma, dil, bilinç yönleriyle diğer varlıklardan ayrıldığı ifade edilmektedir. İnsan her zaman toplumsal bir varlık olmuş ve toplum üyesi olmasıyla gelişip hayatını devam ettiregelmiştir (Buhr-Kosing, 1999: 212). Bu ifadelerden hareketle insanın tek başına yaşamını sürdürme imkânına sahip olmadığını söyleyebiliriz. İnsan düşünen bir varlık olması nedeniyle hayvanlar sınıfından ayrılır ve yaşadığı ortamı aklıyla kendine göre şekillendirir. Diliyle duygularını, isteklerini beklentilerini ifade eder. Varlıklar dünyasında insan farklı bir konuma sahiptir ve çok farklı organlarla donatılmıştır. İnsanın düşünen bir varlık olması da onu sorumlu bir varlık haline getirmiştir.

Nietzsche'nin insan görüşünü incelemeden önce insan probleminin felsefe tarihi içerisindeki yerine kısaca değinmek gerekmektedir.

İnsan problemi, diğer felsefi problemler içerisinde (ahlak, varlık, siyaset gibi) ele alındığından felsefi olarak ele alınışı yakın zamanlara denk gelmektedir. Felsefe tarihi içerisinde insanın ne olduğuna yönelik sorgulamayı İlkçağ Yunan düşüncesinden başlatmak, ilk sistemli kaynakların bu döneme ait olması nedeniyle yerinde olacaktır.

“İlk çağ Yunan felsefesi iki dönemde incelenmektedir. İlk dönemde temel problem doğa olmuştur. Dolayısıyla bu dönem doğa ya da varlık felsefesi kapsamında değerlendirilmiştir. İkinci dönemde ise doğa ve varlık felsefesinden insan felsefesine bir geçiş yaşanmıştır” (Gökalp, 2014: 3).

Felsefe tarihi içerisinde insanı her şeyin ölçüsü olarak kabul eden Sofistler, insanın ne olduğuyla fazla ilgilenmemişlerdir. Fakat insan kavramını felsefi düşünce içerisine taşımaları nedeniyle ilk insan düşünürleri olarak felsefe tarihinde yerlerini almışlardır.

“Sofistlerle aynı dönemde yaşayan ve büyük ahlak filozofu olarak tanınan İlkçağ düşüncesinin önemli isimlerinden Sokrates “Kendini Bil” ve “Sorgulanmayan yaşam, yaşam değildir.” düsturlarıyla felsefe tarihinde insanın anlamına yönelik ilk sorgulamayı başlatmıştır” (Gökalp, 2014: 7). Sokrates’in insanı ahlaki bir varlık olarak kabul etmesi felsefe tarihi içerisinde oldukça dikkate değer bir görüş olarak yerini almıştır.

Sokrates’in öğrencisi Platon ise; insana farklı bir bakış açısı kazandırması açısından ilkçağın ve felsefe tarihinin en önemli isimlerindedir. Platon insanın akıl boyutuna vurgu yapmıştır. Platon’da insan, ölümsüz bir ruh ile ölümlü bir beden birleşimi olarak karşımıza çıkmaktadır. Ona göre insan akıl sahibi bir varlıktır ve akıl yürütme kapasitesi ile ideanın bilgisini kavrayabilir.

Platon’un öğrencisi olan Aristoteles’in felsefesinde insan anlayışına bakıldığında ise tüm maddi şeylerin madde ve formdan meydana geldiği gibi insanın da madde ve formdan oluştuğu görülmektedir. Form bir şeyin özünü oluşturmaktadır. İnsanın formu yani özü; düşünebilmesi iken onun maddesi ise bedenidir. Ruh, bedenden bağımsız değil beden ile birliktedir.

“Antik dönemin son baskın felsefesi olan Stoa düşüncesinde insan, varlıkların en değerlisi olup onun değerini ortaya çıkaran ise ruhtur. Stoacılara göre insan, evrensel geçerliliği olan yasalara tabi olup akıl ile bunların bilgisini kavrayabilir. Ahlakın temeli doğaya uygun yaşamaktır. İnsan doğadaki düzene uygun olarak kendi ruhunu düzene sokmalı, iradesini aklın denetimine bırakmalıdır” (Gökalp, 2014: 21-22). İnsan için akla uygun yaşamak, doğaya uygun yaşamak ve erdemli olmakla aynı anlama gelmektedir.

Nietzsche insan düşüncesini geliştirirken doğrudan doğruya yaşayan insandan hareket eder ve insanı bir bütün yani tüm yönleriyle komple bir varlık olarak değerlendirir. “Onun düşüncesinde diğer filozofların insan fikrinde değinmediği metabolizma, beslenme, iklim, fiziki egzersizler, seks, dans, müzik gibi konular ön plana çıkmaktadır” (Baykan, 2000: 137). Onun için insan çözülmesi gereken bir problemdir.

“İnsanı parçalara ayırmayıp bütün yönleriyle ele alan Nietzsche, kendi döneminde hakim görüş olan Darvencilığe karşı çıkmaktadır. Evrim teorisinin ileri sürdüğü gibi türlerin tekamülü bir efsaneden ibarettir. Özellikle güçsüzler güçlülere devamlı hâkim olmuşlardır. Türler gittikçe daha mükemmelleşmez; zayıflar güçlülere devamlı hükmetmişlerdir” (Baykan, 2000: 68-69). “*İnsanlık, bugün inanıldığı gibi, daha iyi, güçlü ve üstün olmaya doğru bir gelişimi temsil etmez. “Gelişme”, modern –yani yanlış- bir*

fikirten ibarettir. “Gelişme”, her zaman için yükseliş, artış ve güçlenme anlamına gelmek zorunda değildir” (Nietzsche, 2011a: 15). İnsanlık ilerlememektedir hatta mevcut bile değildir. İnsanlar hayvanlarla kıyaslandığında hiçbir ilerleme kaydetmemiştir (Nietzsche, 2010: 81).

“İnsan, devamlı bir oluş ve değişim süreci içerisinde. İnsanın yapısı durağan değildir ve o, hayatın devam edegelen bir deneyidir. İnsan, hayvanla üst-insan arasında gerilmiş bir iptir. İnsanda yüce olan onun bir köprü oluşudur, yoksa insan bir gaye değildir” (Baykan, 2000: 25). Bu bağlamda Nietzsche insan ile ilgili görüşlerini belirtirken de tek tip bir insan tipinden değil farklı insan tiplerinden bahsetmektedir.

“İnsan görüşünün en üst noktasına üst-insan fikrini yerleştiren Nietzsche, bu düşüncesiyle insana her zaman kendini aşmak, kendinden daha üstün olmak bilincini aşılacak istemiştir. İşte bu noktada Nietzsche, Schopenhauer’un kötümser ve yokluk felsefesine saldırmıştır. Yaşamı inkâr etmek yerine, yaşama bütün gücümüzle sarılmamızı neşe ve sevinçle mücadele etmemizi istemiştir. Yokluklara teslim olmak yerine onlarla daha şiddetli mücadele edilmelidir. Daha asil bir yaşam sürdürmek için bu düşünce ile harekete geçilmelidir. Böylece insanlık hayvanlık derecesinin üzerinde yükselecek, kendini aşmış olacak, üst-insanı vücuda getirecek ve eski değerleri yıkıp yerine yeni değerleri koyacaktır” (İncir, 2013: 23). Düşünür, üst-insanı hayata ulaştırmak için mücadelesini vermiştir.

Filozof, insanların tüm eylemlerini sadece türlerini korumak maksadıyla yaptıklarını belirtmektedir. O, bu düşüncesini şu şekilde ifade etmektedir: *“İnsanlara durup şöyle iyi ya da kötü yanlarıyla bir bakmak istesem onları daima tek bir ödevle ilgilenirken bulurum, tümünü ve özellikle teker teker hepsini: İnsan türünü korumak için iyi olanı yapmak. Türlerini sevdikleri için değil elbette, yalnızca basit bir nedenden, içlerinde bu dürtüden daha eski, daha güçlü, daha ödün vermez, daha üstesinden gelinmez bir şey yok, çünkü bu dürtü türümüzün ve sürümüzün özünü oluşturuyor...”* (Nietzsche, 2011c: 23).

Nietzsche’ye göre insanların hepsinin en temeldeki amacı her zaman güçlü olmak ve bu güçle hayata egemen olmaktır. Fakat bazı insanlar bedenlen ve ruhen daha güçlü iken bazıları ise daha zayıftırlar. Bu iki tip insan tarih boyunca hep bir çatışma halinde olmuştur. Fakat bu mücadele, aslında tam olarak kötü bir şey değildir; çünkü yeni değerler yaratmak ancak bu mücadele ile mümkün olmaktadır ve dolayısıyla değerlidir.

Bilindiği üzere Nietzsche’nin felsefesi “üst insan” ve “kendini aşma” fikri etrafında örülmüştür. Bu nedenle onun felsefesine “gelişme” (growth) felsefesi de

denilmektedir. “Kendini aşmanın” ilk adımı olan “değerlerin yeniden değerlendirilmesi” onun felsefesinde amaç olan üst-insanın bölünmez bir parçasıdır (Baykan, 2000: 56).

“Yeniden değerlendirme ve moralizasyon (ahlakileşme) süreci Nietzsche’nin insan felsefesinin temelini oluşturmaktadır. Moralizasyon ilkesi hayatın çöküş hareketinin ifadesi olup sonucu decadence iken yeniden değerlendirme ise hayatın yükselişinin ifadesidir. “Yeniden değerlendirme” kişinin özüne yabancılaşmasını aşma sürecidir. Öze yabancılaşma ile kastedilen tabiata karşı değerler ve yaşama alışkanlıkları edinme yüzünden psikik-fizyolojik yapının katılaşması, enerji alışverişinin ve duyguların bloke olması kastedilmektedir. Ahlakileşme ilkesi ile insan, katılarak tutucu ve durağan hale gelir; kişi yemek yeme, cinsi duygu ve davranışlar ve entelektüel yorumlarına kadar bütün hayati eylemlerinde doğal olmayan katı, tutucu bireye dönüşür. Yeniden değerlendirme ilkesi bu problemden kurtulma için bir harekettir. Bu nedenle kendini aşma, özgürlük, gücü isteme ve yaratma terimleri Nietzsche’de yeniden değerlendirme ile eş anlamlıdır” (Baykan, 2000: 90-91). Değerlerin yeniden değerlendirilmesi ile insan uzaklaştığı özüne tekrar dönecektir.

“Düşünür insanlığın kurtuluş reçetesini trajediyle açıklar ve bireyin düşünmesi gerekli olan şablonun trajedi şablonu olması gerektiğini belirtir. Ona göre insanın ve insanlığın kurtuluşu trajediyle mümkündür. Birey fert olması hasebiyle hem toplumu aşandır hem de toplumun bir parçasıdır. Bu nedenle birey “kutsanmalıdır”. Kutsanmış olan kişi de aynı zamanda ölüm ve zamanla ilgili korkularından sıyrılmalıdır. Çünkü insan yaşamı boyunca “kutsal” olan bir şeylerle karşılaşacaktır. İşte trajedinin istediği düşünce ve yaşam da bu şekildedir” (İncir, 2013: 27). Trajedi insana ne olduğunu, onu değerlerin tüm bağlarından kurtararak öğretir, insana özgür birey olduğu bilincini verir. Bu sebeple insan varlığı Nietzsche’ye göre trajiktir.

“Nietzsche’nin insan düşüncesinde bir diğer nokta ise insanların birbirleriyle eşit olmadığı fikridir. Ona göre insanlar eşit değildir ve standart insan tipi yoktur. İnsanlar, bilinç seviyeleri ve fizyolojik durumlarına göre farklı tiplere ayrılırlar” (Baykan, 2000: 91). Burada kastedilen eşitsizlik, yaradılış ve karakter noktasında değerlendirilmektedir. Nietzsche tarih boyunca ideolojilerdeki eşit insan görüşüne de karşı çıkmaktadır.

“Düşünce tarihinde birçok filozof insan sınıflandırması yapmıştır. Kimi düşünürler eğitim açısından, kimileri ahlak açısından, kimileri de din açısından insanı sınıflandırmışlardır. Nietzsche ise insan tasnifini, yaşam, istenç ve eylem çerçevesinde

yapmaktadır” (İncir, 2013: 24). İnsanlar bilinç seviyelerine ve fizyolojik durumlarına göre dört tipe ayrılmaktadırlar.

2.1. Nietzsche'nin İnsan Tipleri Sınıflandırması

Nietzsche'ye göre geniş anlamıyla insan büyük bir potansiyeldir fakat önemli olan bu potansiyelin açığa çıkmasının nasıl mümkün kılınacağıdır.

Nietzsche “Deccal” adlı eserinde insan tipleri sınıflandırmasıyla ilgili olarak şöyle yazar: “*Ortaya attığım sorun, yaratıklar arasından hangisinin insanın yerini alacağı değildir(-insan bir son'dur-): kastettiğim, hangi tür insanın yetiştirilmek istendiği ve daha değerli, yaşamaya daha layık ve geleceğinden daha emin olmak üzere nasıl bir insanın istenmesi gerektiğidir*” (Nietzsche, 2011a: 15).

İnsanlar ahlakla özdeşleşme derecelerine ve fizyolojik yapılarına yani gücü isteme seviyelerine göre dört tipe ayrılırlar.

Nietzsche'nin işaret ettiği dört insan tipi şu şekildedir:

- a) Yırtıcı hayvan
- b) Sürü insanı
- c) Hür İnsan
- d) Trajik, üst-insan ya da Dionysian insan.

2.1.1. Yırtıcı Hayvan

“Nietzsche'nin insan tasnifinde diğer insan tiplerine nazaran en az incelediği tip yırtıcı hayvan tipidir. Bu tipten bahsederken Nietzsche “soylu” ve “sağlıklı hayvan” terimlerini de kullanmaktadır. “Yırtıcı hayvan” tipiyle “sürü insanı” arasındaki fark, her iki tip de insanın hayvan aşamasına yakın olmasına rağmen, yırtıcı hayvan daha sağlıklı ve güçlü iken daha fazla enerjiye sahiptir; sürü insanı ise bitkindir ve gücü yırtıcı hayvana göre daha azdır” (Baykan, 2000: 93-94). “Yırtıcı hayvan tipindeki insan hayvana daha yakın, hala içgüdü ve duyguları canlı, henüz ahlak tarafından bozulmamış olan insan tipidir. Sürü insanında olduğu gibi ahlak, onu henüz kendine yabancılaştırmamıştır. Nietzsche yırtıcı hayvan tipine Vikingleri, Arapları, Romalıları, Korsikalıları, ve diğer göçebe ruhlu insanları örnek olarak vermektedir” (Gökalp, 2014: 117). Yırtıcı hayvan tipi

sürü insanına göre enerjisi fazla, ahlakın etkisiyle kendi fizyolojisinden uzaklaşmamış, kendi duygularının farkında olan insan tipidir ve doğasına henüz yabancılaşmamıştır.

2.1.2. Sürü İnsanı

Nietzsche'nin sürü, kalabalık, yığın, halk, bilge olmayan, iyi insan, zayıf insan ve buna benzer adlar verdiği bu insan tipi, yaşamasını moral (ahlak) içinde kolayca ya da zorlukla ayarlayan, kendini ve realiteyi içinde bulunduğu ahlakın değer yargılarına göre değerlendiren insan tipi olarak ortaya çıkmaktadır.

Sürü insanı tipi yaratılış itibariyle zayıftır ve varlığını sürdürmek için başkalarına ihtiyaç duymaktadır; başlangıçta güçlü idiyse de zamanla ehlileştirilip sürü standartlarına uydurulur. "Sürü" terimi illa hasta anlamına gelmez, sadece organizmasında enerji seviyesinin, yani "gücü isteme" nin düşük olduğu anlamına gelir. Bu tip insanlar varlıklarını topluluk dayanışmasıyla sürdürürler. Sürü içgüdüsünün aşırı kullanılması organizmadaki hayati süreç ve fonksiyonları bastırıp, diğer içgüdüleri baskılamaya başlar (Baykan, 2000: 96-97).

Bu kişiler dünyayı kendi gözleriyle görecektir kapasitesi olmayan, bütün eylemlerini içinde yaşadığı toplumdaki kurallara, ahlaka ve geleneğe göre gerçekleştiren insanlardır. Bu kendisine "yapmalısın", "etmelisin" denilen insandır. Sürü insanı, toplumun çoğunluğunu oluşturur ve geleneksel ahlak kurallarına boyun eğen ve bu kuralları sorgulamaksızın eyleme döken insan modelidir. Çünkü sürü insanının nasıl eyleyeceği kendisinden önce belirlenmiştir. Bu nedenle sürü insanının yapacağı tek şey, bu yargı ve kurallara göre hareket etmek olacaktır. Sürü insanı Nietzsche'de değersiz, nasibi kıt, çaresiz, tek kalamayan bir cinstir ve o, bir kişi bile değildir.

"Sıradan insan varoluşun temelini oluşturan gerginlikle yaşayamaz. Düşünürün trajik (dionysian) ontolojisi, hayatın iki yönlü akışının yarattığı gerginliği açıklama gayretidir. Kişi ya gerginlikten kaçarak "aşına"ya sığınp kendini uyuşturur (sürünün, sıradanın seçtiği yol) ya da hayatın özünde var olan dionysian gerginliğe uyum sağlayıp onun ritmiyle dans eder (Trajik insanın hayat tarzı)" (Baykan, 2000, s: 98). Fakat Nietzsche'ye göre sıradan insan organizması böylesi bir gerginlik ve neşeye dayanacak sağlık ve güçten yoksundur. Sıradan insan görüldüğü gibi kendi tabii doğasına aykırı bir şekilde varlığını sürdürmektedir. Sürü insanı, tarihi bütün süreçlerde var ola gelmiştir ve sayısal olarak da en fazla olan gruptur. Bu yüzden de yaptırım gücü fazladır ve görmezden gelinemeyecek ve hatta insanlığın gelişimi açısından ciddiye alınması gereken bir gruptur. Nietzsche'ye

göre, insanların var olduğu bütün zamanlar boyunca insan sürüleri de var olmuştur ve olacaktır.

“Sürü içgüdüsünün ortaya koyduğu ahlaki değerler hayata ve vücudun normal fonksiyonlarına düşmancadır. Sürü ahlakına göre insan doğal durumu itibariyle bir “günahkar”dır ve onun ehlileştirilmesi gerekmektedir. Papazların elinde sürü ehlileştirilerek ahlaklı insan ortaya çıkar. İnsanın yaratıcılığı, hayatiyeti ezilip, ürkek, zayıf ve zararsız hale getirilir; ve buna da iyi insan derler” (Baykan, 2000: 99). Yaradılış itibariyle zayıf olan sürü insanı varlığını sürdürebilmek için başkalarına muhtaçtır. Sürüde biyolojik faktör sürü içgüdüsüdür. Nietzsche felsefesinde erdemli ve iyi insan düşük bir insan türüne tekabül eder. O artık bir kişi olmaktan çıkmıştır ve artık onun bir değeri de kalmamıştır.

Nietzsche, din adamı yani papazın bu aşamada rolünün çok büyük olduğunu şu şekilde ifadelendirmektedir: “*Sürü hayvanının zayıflığı, dekadanın zayıflığı tarafından üretilen ahlaklılığa çok benzer bir ahlaklılık üretir. Birbirlerini anlarlar, ittifak oluştururlar (-büyük çöküş dinleri daima sürünün desteğine güvenmişlerdir). Kendi içinde sürü hayvanı hasta değildir, hatta paha biçilmezdir. Ama kendini yönetebilecek beceriye sahip olmadığı için bir çobana ihtiyacı vardır ki rahipler bunu anlar...*” (Nietzsche, 2010: 203).

Sürü insanı, ahlak yargılarını tartışma konusu yapmaz, yapamaz. Çünkü sürü insanına göre, ahlak yargılarını eleştirmek ve sorgulamak ahlaksızlık olacaktır. Buna göre söylenecek olan aslında sürü insanı Nietzsche’ye göre özgür değil kendinden önce konulmuş ahlak yargılarına göre yaşayan bir tiptir ve o, olaylara ahlakın penceresinden bakmaktadır.

Sürü insanı yalnız yapmaz yapamaz. Sürü bu korku duygusuyla mücadele edemeyeceği için ahlak kurallarını sorgulamadan olduğu gibi kabul eder çünkü bu kuralları sorgulamak toplumdaki dışlanma anlamına gelecektir.

“Sürüde hâkim eğilim herkesin “eşit” olduğu bir toplum düzeni kurmaktır: Kanun ya da Tanrı önünde eşitlik. Burada aşırılıklara izin verilmez ve bu tutum onların sıradanlığını meşrulaştırmıştır. Sürüde eşitlik vardır” (Baykan, 2000: 98). Burada kimse kimseden üstün değildir ve insanların eşit olduğu fikri Nietzsche’ye göre bir nevi sürüyü yatıştırılmaktadır.

Nietzsche’ye göre sürü insanı bir ‘inanan’dır; zorunlu olarak bağımlı insandır, kendini amaç olarak koyamayan, genel olarak kendi kendinden hareketle hedef koyamayan birisidir. “*Inanan*”, kendine ait değildir; o ancak araç olabilir, onun kullanılması gerekir,

kendisini kullanacak birisini gerekser” (Nietzsche, 2008b: 54). Sürü insanı ahlak kurallarına bağımlıdır. Onun eylemlerinin hareket ettirici ilkesi *“istiyorum”* değil *“yapmalısın”* dır. Eylemlerini sürünün çıkarı doğrultusunda yerine getirenler *“ahlaklı”*, sürü dışındakiler ise *“ahlaksız”* olarak nitelenirler. Toplum kurallarına bağımlı olan sürü kendi isteklerini değil toplumun dayattıklarını yapar ve bu eylemler onların değerlerini oluşturur.

“Sürü insanının kabul ettiği toplumsal yapı içerisindeki ahlak normları, boyun eğme olarak ortaya çıkar ve bu ahlak kurallarının yaptırım gücü oldukça fazladır. Sürü insanında gözlenen bu durum, yaşamın kendisinde var olan trajik özü görememesi sonucu, farkında olmadan onun üstünü örten realiteler yaratmasıdır. Bu nedenle sürü insanı, trajik özü barındıran yaşamdan uzaklaşır ve bir yüzleşme yaşayamayıp kendi kurguladığı bambaşka bir yaşama dâhil olmaktadır. Gerçek yaşamla bağdaşmayan yeni bir hayat kurma hayali, Nietzsche düşüncesinde bir decadence (yozlaşma) olarak değerlendirilmektedir (Çelikçapa, 2015: 44-45). Ahlak kurallarını sorgulamadan kabul etmesi sonucu sürü insanı kendi doğasından uzaklaşır ve böylece çürüme olgusu başlar. Yozlaşmaya karşı yapılacak tek şey değerleri yeniden yaratıp yaşamı olduğu gibi kabul etmektir.

Sonuç olarak sürü insan türü; kalabalık, yığın, yaratıcılıktan yoksun, edilgin, zayıf insan ve gözleriyle göremediği realiteyi ahlakın yargılarına göre değerlendiren ve kendisine *“yapmalısın”* denilen insandır. Yaradılış olarak zayıf olan sürü insanı başkalarına muhtaçtır. Sürü insanı olay ve durumları ahlakın penceresinden görür ve özgür değildir. Sürü insanının amacı ayakta durmaktır ve o aslında bir *“kişi”* bile olamayandır. Sürünün dışına çıkmayı başaracak olan insan ise özgür insandır.

2.1.3. Özgür/Hür İnsan:

Özgür insan ahlak sistemlerinin ortaya koyduğu kurallara göre yapıp eylemeyen insandır.

Nietzsche'nin felsefesinde özgür insan tipi bir ara durumu, geçişi ifade eder. *“Üstinsan gönlümdedir benim, budur benim için ilk ve tek şey –insan değil: en yakındaki değil, en yoksul değil, en mustarip değil, en iyi değil –“* (Nietzsche, 2007: 305). İnsanda sevebilecek şey, onun bir geçiş ve batış oluşudur. Nietzsche özgür insandan bazen övgüyle bazen yergiyle bahseder. Bunun sebebi olarak özgür insanın var olan değerlerin değersizliğinin bilincinde olması fakat yeni değer yaratmaktan da kaçınması gösterilebilir.

Bir köprü görevi gören özgür insan, sürü insanını değerleri aşma noktasına getirir aynı zamanda üst-insan açısından bir ön-hazırlık aşamasında bırakır. Aracı durumunda olması nedeniyle özgür insan kişiyi üst-insana götüreceğinden onun felsefesinde oldukça önemli bir konuma sahiptir.

“Hür insan, üstün insanın (yüksek insan) gerçekleştirilmesi sürecinde bir geçiş aşamasıdır, onun ayırt edici niteliği ise kendini aşma yeteneğidir. Geçiş döneminde aşılması gereken iki büyük engelden biri değerlerle diğeri ise insanın kendi hayvani doğasıyla ilgilidir. Bu engeller değerlerin yeniden değerlendirilmesi ve insanın kendindeki organizmik enerjii biriktirip daha üstün hayat formları yaratmak için kullanması ile aşılabilecektir” (Gökalp, 2014: 118). Bu zorlukları aşabilen kişi ise düşünüre göre üst-insandır.

“Üst-insan olma yolculuğunun ilk basamağı var olan değerlerin ve yaşama tarzlarının sorguya çekilmesiyle başlayacaktır. Kişi organizmasındaki “gücü isteme” seviyesine göre ahlaki alanla tamamen bağını koparır ya da gücü tükenir, aralık bir yerde tıkanır kalır. Bu çeşitli zorluklarla dolu yolu herkesin kat edecek gücü ve dayanıklılığı yoktur. Kişinin sürüden göbek bağı kesilince artık o tek başındadır ve destek olarak kullandığı koltuk değnekleri de yoktur. Sürünün nihai koltuk değneğı olan Tanrı artık ölmüştür Tanrı'nın ölümüyle birlikte doğa üstü beklentiler de ortadan kalkmıştır. Nietzsche'de kendini aşma yolu zorlu olmakla birlikte cesaret işi ve zevkli bir yolculuk olarak tanımlanmaktadır” (Baykan, 2000: 103). Tek başına kalan ve sorgulamaya başlayan özgür insan bu süreci sağlıklı atlattırsa değerlerden uzaklaşarak kendi değerlerini oluşturabilecektir.

Yüksek insana geçiş sürecinde kişi öncelikle kendisine empoze edilen değerlerin bir envanterini çıkarır, onları gözden geçirir. Bu incelemelerinin sonucunda bu değerlerin aslında bazı insanların varlığını sürdürmek için konmuş olacağını anlayacaktır.

“Bugüne değin bütün varlıklar kendilerinden üstün şeyler yarattılar: siz bu büyük meddin cezri olmak ve insanı aşmak yerine hayvanlığa dönmek mi istiyorsunuz?”(Nietzsche, 2007: 36). Burada Nietzsche'nin, insanları üst-insan olma yoluna yöreklendirdiğı görülmektedir.

Eski değerleri yıkmak onları sadece söz ile reddetme manasına gelmemektedir. Bu süreç kişinin psikofizik değişimini, organizmanın köklü bir arınmasını ihtiva etmektedir. Kişinin mevcut değerlerle ve kendi kendisi ile yüzleşmesi ve kendini bu koltuk değneklerinden kurtarmasıdır. Bunun sonucunda birey tabii vücuduna ve hayata

dönecektir. “Bir zamanlar, tanrıya karşı çıkmak, en büyük günahtı; lakin tanrı öldü, onunla birlikte bu günahlar da öldü. Şimdi ise en korkunç şey, arza karşı günah işlemek ve bilinmesi mümkün olmayana yeryüzününün manasında üstün tutmaktır” (Nietzsche, 2007: 36). Tanrı öldüğüne göre üst insanın yaşamasını istiyoruz artık. Nietzsche “Tanrı öldü” derken; aslında Tanrı yok dememekte; Tanrı’ya inanmıyorum da dememektedir. Burada Tanrı’nın ölümü, Tanrı’nın kendi benliğini tüketmesine değil, onu öldüren insana işaret eder. Tanrı’nın ölümü, insanın kendisinin üstünde yüceltilmesidir.

Nietzsche’ye göre, özgürleşmeye giden yol uzun ve zorlu bir süreçtir. Bu yolun ilk kısmı da, bir farkındalık yaratacak olan nihilizmden geçer. Çünkü nihilizme ulaşan insan, içinde bulunmuş olduğu durumdaki tüm anlam ve değerleri kaybedecek ve böylece özgürlüğe ilk adımını atacaktır. “Özgür insan, yaratıcı insan gerçekliğe çevresini yöneten ahlakın gözlükleriyle bakarak fikir yürütmez ve insanlar karşısında yargıç rolü oynamaz” (Kuçuradi; 2016: 8). Sonuç olarak insan kendini oluşturmak, realiteyi kendi gözleriyle görmek ve yeni değerler yaratmak isteyecektir.

Kişinin kendisiyle yüzleşip ahlaki şartlanmasını görmesi ve bu bağımlılıktan kurtulma sürecini Nietzsche “Böyle Buyurdu Zerdüş” adlı eserinde şu sözleriyle belirtmektedir:

Yaşayabileceğiniz en büyük şey; büyük horgörü saatidir.

Bu saat; saadetin, mantığın ve faziletin dahi iğrenç geleceği saattir.

Bu saat, şunları söyleyebildiğiniz saattir:

-Aklım dediğim şey ne ki? Bir aslanın yiyeceğine duyduğu ihtirası bilgi karşısında da duyuyor mu? Yoksulluk, kirlilik ve acınası rahatlıktan başka nedir ki o?

-Erdemim dediğim şey ne ki? Henüz beni öfkelendiremedi. Ne kadar bezginim, yaptığım iyilik ve kötülüklerden. Bunlar yoksulluk, kirlilik ve acınası bir rahatlıktan başka nedir ki!

-Adaletim dediğim şey ne ki? Bakıyorum da ne alevim ne de kömür. Halbuki adil olan alev ve kömürdür! (Nietzsche, 2007: 37).

Bütün sürü erdemleri ve şartlanmaları insanın enerji kanallarını tıkar. Kuşaktan kuşağa aktarılan bu ahlaki şartlanmalar eğitim yoluyla kişilere empoze edilir ve bunun sonucunda bunlar vücudumuza nöro-fizyolojik olarak siner.” *İnsan, aşılması gereken bir şeydir: ve bundan ötürü, faziletlerini sevmelisin, -zira onlar seni yerle bir edecek.-*“(Nietzsche, 2007: 59).

“Yüksek insana ulaşmada bir diğer adım Nietzsche’ye göre kendini sevmeyi öğrenmektir. “Kendini sevmeden kasıt ayak takımının bencilce kendine bağımlı olması

değil organizmik sistemden “emosyonel blok”ların (nöro- fizyolojik seviyede decadence) arınmasıyla vücudun ulaştığı dengeli bir üstün enerji seviyesi kastedilmektedir. Organizmada “blok”lar nedeniyle bastırılmış durumdaki enerji, blokların ortadan kalkmasıyla tekrar sistemde dolaşıma girer ve kişi canlılık, coşku, “sevgi” halinde olur” (Baykan, 2000: 105). Görüldüğü üzere kendini sevmeden ifade edilmek istenen bir bencilce davranış olarak değerlendirilmemeli burada anlaşılması gereken kişinin sevgi halinde olmasıdır. Böylesi bir sevgi, bir nesneye değil de vücudun içinde bulunduğu yüksek bir canlılık ve coşku aşamasını ihtiva etmektedir. “Vücuda, hayata dönün” derken Nietzsche vücudun metafizikten yani decadence değerlerden arınmasını kastetmektedir.

“Üst insanı pekala yaratabilirsiniz. Belki bizzat kendiniz değil, fakat siz kendi içinizden babalarını ve atalarını yaratabilirsiniz üst insanın: sizin en iyi yaratmanız bu olmalıdır” (Nietzsche, 2007: 104). Nietzsche “Böyle Buyurdu Zerdüş” adlı eserinde ruhun yüksek insana giden üç arınma basamağından bahsetmektedir.

Ruhun üç dönüşümü hakkında:

“Ruhun ağır yükleri vardır, güçlü, dayanıklı bir ruhun, içinde derin saygının barındığı: onun gücü, daima ağırı ve en ağırı ister” (Nietzsche, 2007: 47).

Ruh için en ağırı; kibrini zedelemek için kendini alçaltmak, hikmetiyle alay edebilmek için deliliğini ışıldatmak, batan çıkararı(şeytan) baştan çıkarmak için yüksek dağlara çıkmak, hakikat istenciyle ruh açlığı çekmek, içinde hakikat var diye kirli sulara dalmak, bizi tahkir edenleri sevmek ve bizi korkutmak isteyen hayaletle el uzatmak... Dayanıklı ruh tüm bu zorlukları, ağırlıkları yüklenir ve kendi çölüne doğru hızla ilerler, yükünü alıp ilerleyen deve gibi...

En ücra çölde ikinci dönüşüm gerçekleşir: ruh aslana dönüşür ve hür bir ortam kurup kendi çölünün efendisi olmak ister.

...

Yeni kıymetlere hak kazanmak-bu, dayanıklı (mütehammil) ve saygılı bir ruh için ‘almaların’ en korkuncudur. Hakikaten bu, onun için bir gasptir ve yırtıcı bir hayvanın işidir. Bu gasp için aslana ihtiyaç vardır. Aslanın yapamayıp da çocuğun yapabildiği şey, masumiyettir ve unutkanlık, yeni bir başlangıç, bir oyun, kendiliğinden yuvarlanan bir çember ve mukaddes bir evettir. Yaratma oyunu için mukaddes bir evet lazımdır. Ruh kendi iradesini ister, dünyayı kaybeden, kendi dünyasını kazanır (Nietzsche, 2007: 49).

Nietzsche üst-insana geçiş sürecini üç metaforla ifadelendirmektedir. Deve metaforu kişinin değerler karşısında taşıdığı yükü ve kendine yabancılaşma sürecini belirtmektedir. İnsanın yükü arttıkça o kadar olgunlaşıp üstünleşmesi söz konusu olacaktır. Yükünü almış deve nasıl çöle doğru hızlanırsa olgunlaşan ruh da kendi yalnızlığına, iç tenhaliğine doğru çekilecek ve kendini değerlerden koparacaktır (Gökalp, 2014: 119).

Ruhun ikinci değişiminde ruh aslana dönüşür, kendi özgürlüğünün farkına vararak kendi çölünün efendisi olacaktır. Dolayısıyla kişi yeni değerler yaratabilmek için öncelikle önceki şartlanmalarını aşarak yeni bir varoluş tarzı yaratmalıdır.

Ruhun arınma sürecinin son aşamasını çocuk aşaması oluşturmaktadır. Çocuk aşaması geçiş aşamasının sonu ve üst-insan olmanın başlangıcı olarak Nietzsche tarafından belirtilir. Çocuk metaforu onu düşüncesinde masumiyeti, yeni bir başlangıcı ifade eder. Arınma süreci sonunda özgür insan kendini kurtararak özgürlüğünü kazanır. “Kişi yabancılaşmasını bir ideal uğruna, üst-insanın yolunu açmak için aşar. Bu süreç bir tür özgecilik ve kendini feda sürecidir (Gökalp, 2014: 119-120).

Fakat bu durum insan için olumlu bir adım olmasına karşın, yine de içinde doğup yaşadığı ahlaktan böylesine radikal bir kopuş kolay olmayacaktır. Nietzsche’ye göre kendi değerlerini yaratabilme seviyesine giden bu sürece atılan ilk adım korkutucu bir adımdır. Çünkü sürüden kopmuş olan özgür insan aynı zamanda yalnız kalacaktır.

Özgür insan yalnızdır. Hatta öyledir ki yalnız kalmaya ihtiyaç duyar ve idealleri uğruna kendisini feda eder. Özgür insanın mükemmelleşmesi, üst-insanı ortaya çıkaracaktır.

Sonuç olarak özgür insan; içinde yetiştiği sürüden kopmuş, kendi yolunu arayan ahlak dışı insandır ve dolayısıyla yalnızdır. Özgür insanın ereği kendi değerlerini ve üst-insanı ortaya koymaktır. Üst-insanı ortaya çıkarmak için kendini feda edecek ve onun mükemmelleşmesiyle trajik dediğimiz üst insan ortaya çıkacaktır.

2.1.4. Üst-insan-Trajik İnsan- Dionysian tip

Üst-insan nosyonu Nietzsche felsefesinde ulaşılması gereken ideal bir insan tipidir. *Pekâlâ! Öyle olsun! Ey yüksek insanlar! Asıl şimdi doğum sancısıyla kıvrılır insan istikbalinin dağı. Tanrı öldü: ve bundan böyle isteriz ki biz, -üstinsan yaşasın*” (Nietzsche, 2007: 304). “Üst-insan” sözcüğü, “modern” insanın “iyi” insanın, Hristiyan’ın ve diğer nihilistlerin aksine Nietzsche felsefesinde son derece gelişkin bir tipin tanımıdır” (Nietzsche, 2017c: 43). “Üst-insan” arzın manasıdır. İradeniz, “üst-insan yeryüzünün manası olmalı” demelidir.” diyerek Nietzsche insan idealinin ulaşılması gereken son noktasının üstün insan olduğunu vurgulamıştır.

“Nietzsche’nin insan düşüncesi, yaratıcı gücü yok olmuş ve kendi kendine yabancılaşmış sürü insanının karşısına, yaşamın akışkan özelliğini kabul eden, sürekli yenilenen döngüden kurtulan ve trajik özü benimseyen üst-insanı koymasından

şekillenmiştir” (Çelikçapa, 2015: 44). Üst-insan hayatı olduğu gibi yani tüm yönleriyle kabul edecek ve kendi özüne dönecektir.

Dionysian tip, trajik insan ya da üst-insan Nietzsche'nin insan tiplemesinin sonuncusu olma bakımından dikkate değerdir. “*İnsanın varoluşu (dasein) endişe vericidir ve manasızdır hala; Zerdüşt insanlara oluşun (sein) manasını öğretmek ister: Bu üst-insandır, kara bulut olan insandan çıkan şimşektir*” (Nietzsche, 2007: 43). “*Üst-insanı pekâlâ yaratabilirsiniz. Belki bizzat kendiniz değil, fakat siz kendi içinizden babalarınızı ve atalarınızı yaratabilirsiniz üst-insanın: sizin en iyi yaratmanız bu olmalıdır*” (Nietzsche, 2007: 104). Nietzsche’de üst-insana ulaşma süreci zorlu olsa da imkansız değildir.

Kendi gözleriyle gördüğü realiteyi ilk defa değerlendiren, doğal değerine uygun olarak değerlendiren insan tipine Nietzsche üst-insan, dionizik insan, kendisinin kelimeye yüklediği anlamda filozof demektedir. “Nietzsche tarihi şahsiyetlerin hiç birini üst-insan olarak kabul etmez; bu insanlar ona göre ancak sürü insanıyla karşılaştırıldığında yüksek tiplerdir. “Dahiler” ya da “büyük adamlar”, daha güçlü insanlardır ve onlarda muazzam bir enerji birikmiştir” (Baykan, 2000: 117). Tarihi şahsiyetler ile üst insanın aynı anlamda olmadığı Nietzsche tarafından özellikle vurgulanmaktadır.

“Üst-insan Nietzsche’de insan potansiyellerinin tam anlamıyla gerçekleştirilebilmesi noktasında bir hedeftir. Bu anlamda üst-insan felsefi bir kurgu değil biyolojik bir imkândır ve tabiatın insanla ilgili deneyinin gayesidir. Yapıları müsait olan belirli kişilerin yabancılaşma olgusunu aşip, temel hayat gücü (dionysos) ile uyum sağlayabilmeleridir” (Baykan, 2000: 119). Üst-insan realiteyi olduğu gibi kavrayan ve buna gücü yeten, başarılarıyla geleceğe yön verendir. Üst-insan toplumdaki realiteyi değerlendirip kendi değerlerini oluşturacak ve kendi doğasına tekrar dönecektir.

Nietzsche Böyle Buyurdu Zerdüşt adlı eserinde üst-insanı “çocuk” olarak sembolize etmiştir. Yeni kıymetlere hak kazanmak-bu, dayanıklı (mütehammil) ve saygılı bir ruh için ‘almaların’ en korkuncudur. Hakikaten bu, onun için bir gasptır ve yırtıcı bir hayvanın işidir. Bu gasp için aslana ihtiyaç vardır. Aslanın yapamayıp da çocuğun yapabildiği şey, masumiyettir, ve unutkanlık, yeni bir başlangıç, bir oyun, kendiliğinden yuvarlanan bir çember ve mukaddes bir evettir. Yaratma oyunu için mukaddes bir evet lazımdır. Çocuk masumdur, ahlaktan bağımsızdır ve yaratıcı hayat gücü onun içinde saf bir biçimde hareket eder. Böylece çocuk bir yaratıcı, bir Dionysos olur.

“Üst-insan arzın manasıdır. İradeniz, “üst-insan yeryüzünün manası olmalı” demelidir” (Nietzsche, 2007, s:36). “Üst-insan iki anlamda yeryüzünün manasıdır. Birinci anlamı: Tabiatın insan üzerinde yapageldiği deney (insan hayvan ile üst-insan arasında gerilmiş bir iptir) üst-insanla yeni ve nihai boyut kazanır; insan tanrılaşır, Dionysos olur. Nietzsche’nin trajik ontolojisine göre, Dionysos evrenin anlamı olduğundan, üst-insan Dionysos olunca, yeryüzünün manası haline gelir. İkinci anlamı olarak da üst-insan Nietzsche’de yeni değerlerin yaratıcısıdır. Yeni değerler yaratabilmek için ahlaktan bağımsız olmak gerekir. Bir kimsenin organizma sistemi geçmişin değerlerinden arındıkça onun görme gücü, yaşantıları masum olur” (Baykan, 2000: 119-120). Nietzsche’ye göre ancak böyle bir insanın tam anlamıyla yaratıcılığından söz edilebilir.

Nietzsche, Dionysian kelimesinin anlamını: “birlik olma arzusu, şahsiyetin ötesine uzanma, faniliğin uçurumu karşısında günlük yaşam, toplum, gerçeklik: daha karanlık, daha dolu, daha yüzer durumlara tutkulu ve acı dolu bir taşma; yaşam karakterinin tamamının, bütün değişimler boyunca aynı kalan, aynı güçte kalan, aynı şekilde çok mutlu kalan bir şey olarak coşkulu bir şekilde onaylanması; kutsallaştırma ve yaşamın en korkunç ve en kuşkulu niteliklerinde bile iyi diye adlandırılan büyük panteist zevk ve üzüntü paylaşımı; ebedi üreme, verimlilik, tekrür istenci; yaratıcılığın ve yok etmenin birlik olması gerektiğine dair bir duygu” (Nietzsche, 2010: 638) olarak açıklamaktadır.

“Varoluşun en yüksek seviyede kabul edilmesine Nietzsche, “trajik-dionysian” hal demektedir. Bu hal geçmiş, geleceği, şimdiki zamanı evetlemedir. Yaşamın bütün düzenlemeleri gücü istemenin yansımaları olarak sonsuzca kabul edilir. Dionysian ya da üst-insanın yaşamı her haliyle onaması kadercilik ve miskinçe onamak anlamına gelmemektedir. Başımıza gelen olayları kaderimiz şeklinde değerlendirmeyip tam tersine bütün olanların oluşun zorunlu tezahürleri olduğunu görmek ve gösterebilmektir. Dionysian hal bunu gerektirir. Üst-insan, yaşamı ahlak boyutundan uzak ve bütün yönleriyle bilir. Yaşamı bu şekliyle bilme ve kabullenme sadece entelektüel bir faaliyet olmayıp aynı zamanda olduğu gibi yaşamaktır” (İncir, 2013: 44). Nietzsche’ye göre kişi kendi yaşamını dionysos açısından kabul etmelidir. Üst-insan nosyonuna ulaşanlar kendilerini yaşamın her alanında merkeze koymak zorundadırlar.

“Dionysian tip hayatın bütün yönlerini (yapıcı ve yıkıcı) olduğu gibi kabul eder. Hayata böyle topyekün “Evet” demeye Nietzsche *amor fati* (kader sevgisi) demektedir. Bu tavır insanın ulaşabileceği en yüksek noktadır” (Baykan, 2000: 121). Nietzsche’ye göre kişi hayatının bütününü onayladığı müddetçe üstün insandır. Bu şekilde kişi kendisi ve

kaderiyle de tam bir uyum içinde olacaktır. Kişi üstün insan ise hayatın acı verici yanlarını da sevinçle karşılar. Hayatı böyle karşılamak üst-insanın kinini tam anlamıyla yenmesiyle mümkündür.

“Hayata karşı trajik-Dionysos tavrı hayatın derinlemesine anlaşılmasından, bilinmesinden doğan ahlaktan bağımsız bir onaylamadır. Bu hal kişinin kendi varoluşunun onaması olduğu kadar insanlık tarihini de onaması anlamına gelmektedir” (Gökalp, 2014: 120). “Üst-insanın hayatı tasdiki, hayatın yüksek insan vasıtasıyla kendi kendini tasdikidir. Böylece Dionysos açısından geçmiş her türlü ahlaki yorumlamalardan kurtulur, çok yönlü tezahürleriyle hayat, yüksek insanın (trajik insan) Dionysian kişiliğinde ve onun aracılığıyla sonsuza kadar meşrulaşır” (Baykan, 2000: 123). Böylece insanlığın en önemli problemi olan decadence olgusu aşılır ve hayatın zorunlu bir yanı olarak tasdik edilir.

Üst-insanı, güç kavramıyla birlikte ele almak gerekir. Çünkü üst-insanın en belirleyici ideali güçlü değildir. Nietzsche, canlı olan her yerde güç istencinin olduğunu belirtir. Güç istenci, insanı sadece bir canlı olmaktan kurtararak hayvandan ayıran bir özellik olarak açıklanmaktadır. Güç istenci bilinçli bir eylemdir ve onun her aşamasında yaratma vardır. Yaşamda karşılaşılan güçlükler karşısında insanın mücadele etmesini sağlar.

Düşünürce göre üst-insanın ortaya çıkmasıyla birlikte yeryüzünün efendisi de ortaya çıkmış olacaktır. Çünkü üst-insan dünya ötesi umutlarından beslenmez ve dünya ötesi hakkında konuşanlara inanmaz. Üst-insan bir yeryüzü varlığıdır. Üst-insana göre, Tanrı ölmüştür ve onunla birlikte ona inananlar da ölmüştür. Burada Tanrının ölümü simgeseldir. Nietzsche'nin burada kastettiği aslında ölen insanların üretmiş oldukları ahlaki değerlerdir. Tanrının ölümü ile birlikte insan artık yalnız kalmıştır bu nedenle kendi değerlerini kendisi yaratmak zorundadır. Tanrının ölümüyle insan yok olmakla karşı karşıya kalmaktadır. Fakat bu en büyük tehlike, Nietzsche'ye göre insanın en büyük olanağıdır. İnsan kendi varlığıyla, kendini alt ederek, doldurmalıdır; ancak insan varlığı böyle değer kazanacaktır.

3. NİETZSCHE'DE DUYGU

3.1. Felsefe Tarihinde Filozoflara Göre Duygu

Duygu kavramının ele alınışı Antik Yunan Felsefesi dönemine uzanır.

“Dönemin en önemli isimlerinden Aristoteles’e göre duygular “eudaimonia” için çok önemlidir. Duygular akılla uyumlu oldukları müddetçe insanların iyi bir yaşam sürmesine katkıda bulunurlar. Kişi akli dinlediği ölçüde, yani; gerektiği zaman, gereken motivasyon ile, gerektiği kişilere, gerektiği gibi ve gerektiği kadar duyguya sahip olduğu ölçüde karakter erdemlerine yaklaşır. Burada düşünürün vurgulamaya çalıştığı durum: “ölçülü olmak”tır. Karakter erdemine sahip olmak için kişi bu konuda hiçbir aşırılık ya da eksiklik göstermemelidir. Çünkü bu erdeme sahip olmak eudaimonia’nın olmazsa olmaz şartlarından biridir. Aristoteles’in duygu hakkındaki bu fikirleri, incelediği birçok duygunun da temelini oluşturmaktadır” (Danacı, 2016: 3). Duygu Aristoteles’te akılla ilişkili olarak değerlendirilmiştir. Aristoteles duyguların varlığını kabul etmekte fakat aklımızı kullanarak duygularda ölçülü olmamız gerektiğini bildirmektedir.

“Aristoteles duygular hakkındaki düşüncelerini birçok kitabında ele almış fakat özellikle “Retorik” adlı eserinde duyguları tek tek ele alıp değerlendirmiştir. Bu duygular arasında merhamet duygusu da bulunmaktadır” (Aristoteles, 2014: 98-124) .

“De Anima’da insanı bir yaşam ilkesi olarak değerlendiren “ruh” ya da “psişe” ile tanımlayan Aristoteles, insan ruhunu da bir “yaşam prensibi” ve bir bütünlük vasfı olarak değerlendirmekte, inançlar, bedensel hareketler ve fizyolojik değişiklikleri duyguların ayrılmaz bir parçası olarak ele almaktadır” (Gökalp, 2010: 3). Duyguların kaynağına inildiğinde insan fizyolojisi önemli bir faktör olarak Aristoteles düşüncesinde yerini alacaktır.

Antik Çağın son baskın felsefesi olan ve çoğunlukla Platon ve Aristoteles’in düşünceleri ile şekillenen Stoa felsefesinin kurucusu Kıbrıslı Zenon’dur. “Stoacılık sade bilimsel bir teori değildir; özellikle bir ahlak ve dindir ve bir kişinin eseri değil farklı yerlerden gelen ve asırlar boyunca kısmen değişen bir doktrinler topluluğudur” (Weber, 1998: 92). “Stoa felsefesine göre akıl evrene nüfuz etmiştir. Akıl aynı zamanda doğadır, Tanrıdır ve her yeri kaplamıştır. Onun planına karşı olan kötü ve akıl dışıdır. İnsan da akla sahip bir varlıktır. Stoalılar tutkuları erdem ve mutluluğun karşıtı olarak değerlendirir ve dış olaylara karşı verilen kontrolümüz dışındaki tepkiler olarak görürler. Kişinin zihin

disiplini ile kendini kontrol ederek yanlış yargıya yol açan tutkularla baş etmek mümkündür” (Gökalp, 2010: 5). Stoalılarda en temel güdü kendini koruma güdüsüdür. Ruhun kendini koruması ve doğaya uygun yaşaması için kişinin aklını kullanması gerekmektedir.

“Stoalıkların aklını kullanmaktan çok duygulanım ve dürtüleriyle hareket eden, bu nedenle de hazzın ve dışsal nimetlerin peşine düşen insanı hayvandan farksız görmeleri onların ortak katı tutumlarının en önemli göstergelerinden birisidir. Bu yüzden Stoalıklar hazcılıkla sürekli mücadele halinde olmuşlardır. Her ne kadar ölçülü olma konusunda Aristoteles’in ortaya koyduğu bir takım kriterleri kabul etseler de zenginlik, ün, şeref, sağlık gibi dışsal faktörlere önem vermemişlerdir. Kısacası, mutluluğa ulaşmanın yolu insanın kendi içsel dünyası haricinde her şeye kayıtsız kalması ve sahip olamayacağı ve müdahale edemeyeceği alana ait olan hiçbir şeye dair kaygı, üzüntü ve istek duymamasıdır. Doğasal akıl, yani Tanrı insanın başına gelecek her şeyi kaderle belirlemiştir bu nedenle bekleyip bize biçilen rolün ne olduğunu; başımıza ne tür felaket ya da güzelliklerin geleceğini görmek ve bunları kabul etmek gerekmektedir” (Kaya, 2014: 6). Kaderci anlayış, kişinin kendi iç dünyasına yönelmesi ve bunun dışında her şeye kayıtsız kalma Stoalıkların duygular ile ilgili görüşlerinin temelinde yer almaktadır.

Ortaçağ felsefesinde duygu ile ilgili fikirleri ile dikkat çeken düşünür Skolastik felsefenin önde gelen isimlerinden Thomas Aquinas’tır. Aquinas duygu ile ilgili fikirlerini insan, ahlak ve bilgi çerçevesinde ele almıştır.

“Aquinas bedenın tutkuları ile ruhın tutkularını birbirinden ayırır. Tutkular; acı, zevk, ümit ve korku olmak üzere dört ana tutkudan türemiştir. Ona göre zevk ve acı tüm tutkuların en son noktası olup bu son noktada biri diğerine dönüşmektedir” (Gökalp, 2010: 7). Aquinas düşüncesinde tutkular algıdan ziyade arzularla birlikte değerlendirilmiştir ve tutkularla bedensel değişimler arasında da ilişki söz konusudur.

Aquinas’ın tutkularla beden arasında ilişki kurması fikrine 17. yüzyıl düşüncesinin bilim adamı ve filozofu olan Descartes (1596- 1650) düşüncesinde de rastlanmaktadır.

“Descartes’a göre insan, ruh ile bedenın meydana getirdiği bir bütünden oluşur. Ruh, duyulur fikirleri, onlara karşılık olan duyular vasıtasıyla, kendi kendinden alır; beden de ruhın iradeleri aracılığıyla hareket eden bir otomattır. Cismin kendine özgü, ruhın da kendine özgü kanunları vardır; cisim zorunluluğa tabidir, ruh ise özgürdür ve o cisme bağlı değildir ve onun yok olmasından sonra da yaşamaya devam eder” (Weber, 1998: 220).

Descartes düşüncesinde madde ve ruh olmak üzere iki cevher vardır. Maddenin niteliği yer kaplama; ruhun niteliği ise düşünmedir. Birbirine indirgenemeyen bu iki cevher arasında karşılıklı bir etkileşim söz konusudur. Bu etkileşim “düalizm” olarak adlandırılmaktadır. Ruhun maddeye ve maddenin de ruha bir üstünlüğü söz konusu değildir. Bu iki cevher insan varlığını oluşturur ve birbirlerine karşıttırlar. Dolayısıyla prensip olarak ruhla beden arasında bir birleşmeden söz edilemez.

Duyuların oluşu ile ilgili Descartes şunları söyler: *“Sesler, kokular, tatlar, sıcaklık, acı, açlık, susuzluk ve genellikle dış duyularımızın olduğu kadar iç duyularımızın da bütün nesnelere sinirlerimizde bir hareket meydana getirmektedirler. Bu hareket de sinirler yoluyla beyine kadar gider. Dimağın bu çeşitli hareketleri insan ruhunda çeşitli duygular meydana getirir”* (Descartes, 1962: 16-19).

Beden ve ruhu birbirinden ayırır da Descartes akıl ve duyguyu birbirinden kopuk halde ele almamıştır. Ona göre eğer duyguların bize egemen olmasını istemiyorsak duyguları dikkatli bir zihinle ele alıp değerlendirmeli ve duyguların akıl aracılığıyla kontrolünü sağlamalıyız.

Descartes’ a göre; ilk ihtiraslar; “hayranlık”, “aşk veya sevgi”, “nefret veya kin”, “arzu”, “neşe veya sevinç” ve “keder veya hüzn”dür. Öteki bütün ihtiraslar ise; Hayranlık, hayret, şehvet, basit sevgi (muhabbet), dostluk, tapınma, zevk, dehşettir.

Descartes’ta ruhun aksiyonları denilen düşüncelerin hepsi iradelerdir. Ona göre bütün idrakler ruha sinirler aracılığıyla gelmektedir. Onlar arasındaki ayırım, bazılarının duygularımıza çarpan dış nesnelere, bazılarının ise vücuda ve ruha atfedilmesidir. Buna dayanarak üç tür idrake sahip oluruz. Bunlar dışımızdaki nesnelere atfedilen duyusal algılar, kendi bedenimize atfedilen iç duyusal algılar (açlık, susuzluk v.b.) ve ruhun kendisine atfedilen neşe, öfke gibi algılardır. Ona göre bizden dışarıda bulunan nesnelere yüklediğimiz algılar dış duyuların uzuvlarındaki hareketlerin sinirler aracılığıyla dimağda harekete sebep olması ile meydana getirilmektedirler; bedenimize atfettiğimiz algılar doğal iştahımızdan edindiğimiz algılardır; ruha yüklediğimiz algılar ise etkilerini ruhun kendinde imiş gibi hissettiğimiz algılardır (Gökalp, 2010: 7-8).

Descartes akıl ile duyguyu iki farklı özellik olarak değil, biri diğerine indirgenebilen, ya da biri diğerinin bir boyutu olan özellikler olarak görmektedir. Descartes’a göre duyguların kölesi olmaktan kurtulmanın yolu onlardan kaçmak değil onlara hâkim olmakla mümkündür. Bunu başarmanın yolu duyguların akıllıca kullanılmasıdır ve duygular, - aşırıya kaçmamak suretiyle- yaşanmalıdır. Görüldüğü üzere Descartes duyguları fizyolojik kapsamlı biçimde değerlendirmiştir.

Descartes'in takipçisi olan Benedict Spinoza'da (1632-1677) duyguları ahlak teorisinin bir parçası olarak değerlendirmiştir.

Spinoza felsefesinde insan, beden ve ruha sahip bir varlıktır. Ruh ve beden Descartes düşüncesinde olduğu gibi birbirinden ayrı iki töz değil bir ve aynı şeydir. Spinoza'ya göre ruh ve beden kendi kendine var olamaz. Kendi kendisiyle var olan şey cevher adını alır: "Cevher sadece kendisiyle var olandır. Bu nedenle ne cisimlere ne de ruhlara cevher denemez; çünkü bunların ikisi de tanrısal faaliyetin sonucunda vardırlar. Yalnız Tanrı kendisiyle ve sadece kendisiyle vardır; dolayısıyla mutlak ve sonsuz olan yalnız bir cevher vardır. Bu cevherin ya da Tanrı'nın rölatif olarak yer kaplama ve düşünce olmak üzere sonsuz iki sıfatı vardır. Yer kaplama değişerek cisimleri oluşturur; düşünce ise sonsuz farklılaşarak ruhları meydana getirir. Spinoza'nın metafiziği bu şekilde açıklanabilir. Zorunluluk ve neşeli tevekkül onun ahlakını özetlemektedir" (Weber, 1998: 239) Dolayısıyla tüm kâinat tek bir tözden meydana gelmektedir. Onun düşüncesinde insanın özgür iradesi bulunmamaktadır.

"İnsan, hayatı tam anlamıyla yaşamayı, doğanın değişmeyen kurallarına uyarak, ona boyun eğerek başarabilir. Doğanın kanunlarına uygun olmayan bir yaşam tarzı, asla insana mutluluk getiremez. Her şeyin belirlendiği, şaşmaz kurallara bağlı olduğu dünya düzeninde, mutluluk ancak bu kuralların çizdiği sınırları aşmayacak şekilde davranmakla mümkün olabilmektedir" (Güneş, 2008: 79). Spinoza'ya göre, mutluluk da, Tanrı sevgisinden başka bir şey değildir. "*Ruhun üstün iyiliği Tanrı bilgisidir ve ruhun üstün erdemi ise Tanrı'yı bilmektir*" (Spinoza, 2004: 217).

Evrende determinizm vardır ve her şey olması gerektiği gibidir. Gerçek bilgelik bu bilinçliliğe ulaşmaktır ve kişi bu bilince ulaştığı takdirde mutlu ve özgür olacaktır.

Duyguya ilişkin olarak Spinoza natüralist ve akla dayalı bir açıklama yapmakta ve ahlakın temelinde de duygunun olduğunu belirtmektedir.

Spinoza'da erdemli olmak güçlü olmak iken kusurlu olmak zayıflık ifadesini taşımaktadır. Olumsuz duygular kin, kızgınlık kıskançlık korku, umut, acıma ve pişmanlıktır. "Nitekim, umut bir korku duygusuyla yani varlığımızın azalması, enerjimizin zayıflaması duygusuyla birlikte bulunmaktadır. Pişmanlık Spinoza düşüncesinde iki kez kusurlu sayılmaktadır çünkü pişman olan kişi zayıftır. O halde hayatını akla göre kuran kişi acımanın ve boş yerinmelerin üstüne yükselmeye çalışacaktır" (Weber, 1998: 238). Akıl ile kişi kendini ıslah edecek ve böylece gerçekten güçlü ve erdemli sayılacaktır.

18. yüzyılın deneyci filozofu olan David Hume (1711-1776) ise duyumlara dayalı bir duygu anlayışı geliştirmesi bakımından önemlidir. Hume düşüncesinde tüm tutkular iki temel duygu yani haz ve acı duygusu üzerine kuruludur. Tutkular doğrudan ve dolaylı olarak iki gruba ayrılmıştır.

Doğrudan tutkular sevinç, öfke veya kızgınlık gibi birer yalın izlenimlerdir. Bu tür tutkular önceli olmayan, diğer herhangi bir yan nitelikten bağımsız tutkulardır. Bu yönüyle dolaylı tutkulardan ayırt edilir olan doğrudan tutkular ise haz ve acının birer sonucudurlar. Haz ve acının doğrudan sonucu olmakla da birer yalın izlenimin temsilidirler (Akdağ, 2016: 102).

Dolaylı tutkular ve doğrudan tutkular arasındaki ortak nokta haz ve acıdır. Nasıl ki duyu organlarına iyi şeyler sunulduğunda haz yaratılmış olunuyorsa, duyu organlarına kötü şeyler sunulduğunda da acı ve isteksizlik yaratılmış olunur. Hume düşüncesinde sevinç, öfke, kızgınlık, umut ve korku doğrudan tutkular içerisinde değerlendirilmektedir. Doğrudan tutkular haz ve acıdan ya da iyi ve kötüden olurken; dolaylı tutkular ise bu sayılanlarla birlikte araya başka niteliklerin de girmesiyle üretilmektedirler.

“Duygularımızı açığa çıkaran neden, duyguların nesnesiyle ilişkilidir. Tutkularımız ya da duygularımız, izlenim ve düşüncelerimizin ilişkisi sonucunda ortaya çıkmaktadır” (Hume, 1997: 266). “Ona göre zenginliklerin ve sahip olduğumuz nimetlerin varlığı bize haz verir. Zenginliğin de duygular üzerinde çok büyük bir etkisi vardır. Bize fayda veren, güzelliği ve yeniliği ile haz veren her şey duyguları biçimlendirir” (Hume, 1997: 285).

Hume’a göre akıl iradi eylem için bir motif değildir; insan davranışlarını belirleyen tutkulardır ve aklın tutkulara itaat etmekten başka bir görevi de yoktur.

19. yüzyılda psikoloji bilimi felsefeden ayrılarak bağımsızlığını kazanmıştır ve böylece duygu konusu hem psikolojinin hem de felsefenin ana problemi haline gelmiştir.

1884’te yayınlanan William James’in “Duygu Nedir?” başlıklı makalesi fizyolojik temelli bir duygu anlayışının felsefi değerlendirmesi niteliğindedir. Avrupa felsefesine gelindiğinde duygu problemi Kant’ın da etkisiyle etik olarak geçerli duygular hakkında olmuştur. 17. ve 18. yüzyıl ahlak filozofları için iyilikseverlik, sempati ve saygı ahlak için önemli duygular olmaktadır (Gökalp, 2010: 13).

3.2. Nietzsche’de Duygu

Nietzsche, düşünce yapısını oluştururken insanı bir bütün halinde değerlendirir. İnsan bir oluşum ürünüdür ve henüz tamamlanmamıştır. Yani insan içgüdüleriyle, duygularıyla,

aklıyla bir bütünü oluşturmaktadır. Bu noktadan hareketle Nietzsche’de duygu problemi onun sürü insanı- üst-insan, etik ve Hristiyanlık düşüncesiyle birlikte değerlendirilebilir.

Nietzsche duyguları inkâr etmez fakat duyguların egemenliği altına girmeyi de reddeder. Ona göre duygular kontrol altına alınmadığında insan varoluşu için tehlikeli hale gelmektedir. Nietzsche’de duygular iki grupta incelenebilir: olumlu-üstün duygular ve olumsuz duygular.

Olumlu duygular ya da üstün duygular; acı çekme-ki acı çekmeden üst-insan ve insanlığın önderi olunamaz-, kendini sevme ve sevgi; olumsuz duygular ise merhamet, kin, pişmanlık, acıma, öfke, küskünlük, vicdan azabı, şeklinde açıklanabilir. Özellikle öfke, küskünlük, kin, vicdan azabı gibi duygular kişinin biyolojik yanına zarar veren panzehir gibidir. Nietzsche’de özellikle olumsuz duygular birbirini tetiklemektedir.

Nietzsche’ye göre bu olumsuz duyguların temelinde kişinin haz arayışı yatmaktadır. *“Tüm kötü eylemlerin temelinde kişinin kendini sürdürme dürtüsü, haz alma ve acıdan kaçınma vardır”* (Nietzsche, 2016b: 69). İnsanın amacı kendini korumaktır ve insan her zaman kendine iyi olanı yapmak istemektedir. Nietzsche insan felsefesini oluştururken bedeni küçümsemez çünkü bedeni küçümsemek üst-insana ulaşma sürecinde bir engel olarak belirecektir. Vücudu küçümsemek kişinin hayat enerjisini de ortadan kaldıracaktır. Çünkü gücün içgüdüleri hayattır ve bir tür ya da birey içgüdülerini kaybettiğinde yozlaşır. Birçok duygunun temelinde insanın içgüdüleri vardır. Örneğin suçluluk duygusunun temeli engellenmiş dürtüdür.

Ahlak olgusunun temellerini de Nietzsche’nin duygu probleminde aramalıyız. *“Ahlak değerlendirmeleri bir tefsir (exegesis), bir yorumlama yoludur. Tefsirin kendisi ise fizyolojik durumların bir semptomu olarak karşımıza çıkar. Fizyolojik durumlardan kasıt ise duygular, arzular ve ihtiraslardır. Bütün erdemler gerçekte rafine olmuş ihtiraslar ve geliştirilmiş içhallerden ibarettir”* (Baykan, 2000: 26). Ona göre ahlak olgusu duygu ve ihtirasların birer görünüşünden ibarettir ve ahlak güç istencini küçümsemeyi yani yeni değerler yaratmaktan uzaklaşmayı öğretmektedir. *“Eğer ki birisi, nefret, haset, mülkiyet düşkünlüğü, iktidar düşkünlüğü gibi olumsuz duyguların daha da yoğunlaştırılmaları gerektiğini kabul ederse, bu durum kişiye ruhsal bir hastalığın verdiği ıstırapı verir”* (Nietzsche, 2017b: 29). Duyguların varlığını kabul etmeli fakat onlarda aşırıya kaçmamalıyız. Çünkü duyguların yoğun yaşanması insanı bir takım problemlerle karşı karşıya getirebilir.

Nietzsche'ye göre tüm erdemler fizyolojik koşullara bağlıdır. Tüm erdemler inceltmiş birer tutku ve çoğaltılmış hallerdir: “*Cinsel dürtünün gelişimi olarak insanın merhameti ve sevgisi. İntikam dürtüsünün gelişimi olarak adalet. Direnme zevki, güç istenci olarak erdem. Benzer ve güç açısından eşit olanların tanınması olarak şeref*” (Nietzsche, 2010: 189). Nietzsche'de duygular insanın fizyolojisinin uzantılarıdır. Duyguların kökenine ilişkin Nietzsche: “*-Duygularına güven!*” –*Ama duygular ilk ve son değildir, duyguların altında bize duygular biçiminde (eğilimler, tepkiler) kalıtım yoluyla geçmiş olan yargılar ve değerler vardır. Duygudan kaynaklanan esin, bir yargının torunudur; ve genellikle yanlış bir yargının!- Yani kesinlikle seninkinin değil! Duygularına güven, -bu, insanın büyükbabasına ve büyükannesine ve onların büyükanne ve babalarına içimizdeki tanrılardan –aklımız ve deneyimimiz daha çok itaat etmesi anlamına gelir*” (Nietzsche, 2013: 37-38). Bu alıntıdan çıkarılabilecek sonuç Nietzsche'ye göre şöyle özetlenebilir: Duygular fizyolojik kökenli olmakla birlikte kalıtım yoluyla aktarılan yargı ve değerlerdir. Duygu sanılan şey geçmişten gelen miras olmakla birlikte aslında bu duygu tam olarak insanın kendi şahsına ait değildir.

Felsefe tarihi genel hatlarıyla değerlendirildiğinde birçok düşünür duygulara ilişkin fizyolojik temelli açıklamalarda bulunmuş ve duyguların akıl ile ilişkisi olduğu ifade edilmiştir. 19. Yüzyıla gelindiğinde Nietzsche'nin duygu probleminin temelinde insanın fizyolojisi ve dürtüleri yer almaktadır. Felsefe tarihinde Ortaçağ düşünürü Aquinas, 17. Yüzyıl filozofu Descartes ve 19. yüzyıl düşünürü William James ile Nietzsche'nin duygu ile ilgili fikirlerinde benzerlikler olduğu söylenebilir.

Nietzsche'ye göre insan eylemlerinin sözünü verebilir, duygularının değil; çünkü duygular istem dışıdır. “*-Istıraba, kendini hor görmeye, merhamete, hastalığa, kötü alışkanlıklara, onlar üzerinde hüküm sürüp süremeyeceğimiz kuşkusuyla nereye kadar karşı çıkabiliriz? (-bizi yok etmeyen şey, daha güçlü kılar-)*” (Nietzsche, 2010: 584-585). Bu açıklamadan hareketle denilebilir ki; insan, duygularının etkisi altındadır fakat duygularını doğru yönettiğinde duygular insanın güç artışına sebep olacaktır.

Nietzsche'nin felsefesinde duygular yaşam karşıtıdır ve yaşamı zayıflatır. Ona göre insan birisine ondan nefret etme ya da ona sadık kalma sözü verdiğiğinde gücünün dışındaki bir şeyin sözünü veriyordur. Nietzsche duyguların heyecan yaratmamasını, insanın yaşamına dokunmamasını, sadece tek düze bir yapıda kalmasını kabul etmez. Çünkü hayat gücü istemedir ve üst-insanın belirleyici özelliği de güçlü değildir. Heyecan yaratmayan

duygular güç istencinde azalışa sebep olacağından bu duygulardan kaçınılması gerekmektedir.

Burada Nietzsche ile Spinoza'nın duygu ile ilgili fikirlerinde birtakım benzerlikler olduğu söylenebilir. Spinoza'da kin, kızgınlık, kıskançlık, korku, umut, ve özellikle pişmanlık olumsuz duygulardan sayılmaktadır ve insanın enerjisini düşüren en önemli duygular olduğu belirtilmektedir. Nietzsche düşüncesinde de özellikle kin, kıskançlık, pişmanlık, umut gibi duygular olumsuz olup insanda güç azalışına sebep olmakta ve kişiyi, kişiden hareketle de toplumu çöküşe yani Nietzsche'nin felsefesindeki decadence olgusuna sürüklemektedir.

Düşünür, duygu problemini ele alırken duygulara kesin bir sınır çizmemekle birlikte bazı duyguları birlikte ele alıp değerlendirmiştir. Çalışmamızda bu ayırmadan hareket edilmiş ve duygular birbirleriyle ilişkilerine göre ele alınıp değerlendirilmiştir.

Bu bölümde Nietzsche'nin duygulara yüklediği anlamları başlıklar halinde vermek yerinde olacaktır.

3.2.1. Olumlu-Üstün Duygular

3.2.1.1. Acı çekme

Nietzsche düşüncesinde acının yüceltilmesi, garip tanrı Dionysos'la ilişkilendirilmektedir. Çünkü Nietzsche “Beni öldürmeyen acı, güçlendirir.” der. “Garip tanrı olan Dionysos, acı çeken bir ölümsüzdü; onun acısı, başkasından değil, doğrudan doğruya kendinden gelmekteydi. Asma, meyve veren öteki ağaçlara, bitkilere benzemez; hepsinden çok budandır. Kışın yapraksız, çıplak, eğri büğrüdür... Asma Dionysos, soğukların gelişiyle Persephone gibi ölürdü, ama çok daha korkunç bir ölümdü bu; bazı öykülere göre Titanların, bazı öykülere göre de Hera'nın emriyle paramparça edilirdi. Aylar geçer, yeniden canlanırdı garip tanrı Dionysos; sonra aylar geçer, yeniden ölürdü. Tiyatrosunda, onun yeniden hayata dönüşünü kutlarken, her yıl durmadan öldüğünü unutmazlar, o yüzden tragediyalar oynarlardı. Şarap tanrısı, acı çekmenin çok ötesindeydi ve o“trajik” bir tanrıydı (Hamilton, 2006: 40-41).

“Acı çekme eğitimi der Nietzsche, *“büyük acılar çekme- biliyor musunuz, yalnızca bu eğitimin şimdiye dek insanın tüm yüceliklerini yarattığını?”* Bu soru, merhamet ahlakının dışında bir acı çekmenin kendi olmanın inşasına katkıda bulunacağına işaret eder” (Ay, 2013: 213). Merhamet dışında acı çekme üst-insan olmaya götüren bir duygu olarak belirlemektedir.

Nietzsche'ye göre acılar yeterince üzücü olabilir fakat acı çekmeden de insanlığın bir önderi ve eğiticisi olunamaz. Yaşam içerisinde karşılaşılan acılardan korkmak, onlardan kaçmak doğru değildir. Bu acılar, yaşamın kendisidir.

3.2.1.2. Kendini sevmeye

“Kendini sevmeyi öğrenmek, bugün ve yarın için geçerli bir yasa değil tüm sanatların en zarifi, en incesi ve en sabırlısıdır” (Nietzsche, 2007: 214).

“Kişi şifa veren gürbüz bir sevgiyle kendini sevmelidir; tahammül etmeyi öğrenebilsin ve avarelik etmesin diye” (Nietzsche, 2007: 214). Düşünürü göre kendini sevmeyi öğrenmek, bugün ve yarın için geçerli bir yasa değil tüm sanatların en zarifi, en incesi ve en sabırlısıdır. İnsandaki en kötü yan onun en iyi yanı için gereklidir ve insan daha iyi ve daha kötü olmalıdır. Nitekim kendini sevmeye decadence'in aşılması noktasında ve üst-insana ulaşma sürecinde Nietzsche'nin önem verdiği değerli duygulardandır.

3.2.1.3. Sevgi

Sevgi günlük anlamdaki kullanımında *“insanları birbirine yaklaştıran ve içsel olarak bağlayan etkin bir güç”* anlamına gelmektedir. Sevgi duygusu düşünürü göre olumlu olarak algılanabilir.

İnsanları dost kılan acıyı değil, sevinci paylaşmaktır. *“Dostluklar arasında paylaşılan sevgi duygusu Nietzsche'de daha değerli bir duygudur.” Acı daima kaynağını sorar; oysa haz, kendisinde kalıp, geri dönmeye eğilimi taşır”* (Nietzsche, 2011c: 35).

En uzaktakine ve istikbale duyulan sevgi, en yakındakine duyulan sevgiden daha yücedir. Nietzsche, kişiye yakınlarından kaçmayı ve uzaktakini sevmeyi tavsiye eder. *“Nesnelere duyulan sevgi, insana duyulan sevgiden daha yücedir”* (Nietzsche, 2007: 81). Nietzsche'ye göre kişinin kendisine duyduğu kötü sevgi, onun yalnızlığını zindana çevirir. Nietzsche felsefesinde; diğerkamılığı değil en uzaktakileri sevmeyi tavsiye etmektedir (Nietzsche, 2007: 83). *“Ve bir dost kötülük ederse sana, şunu söyle ona: “Bağışlıyorum seni bana yaptığından ötürü, ancak bizzat kendine yaptığını-nasıl bağışlarım bunu? Böyle konuşur her büyük sevgi: bağışlamanın da, merhametin de üstesinden gelir o”* (Nietzsche, 2007: 108).

İnsan ilişkilerindeki en şifalı bitki ve enerji olarak iyilik ve sevgi gelir; bu merhem gibi araçları kullanırken olabildiğince ekonomik davranılması gerekir fakat bunun ekonomik kullanılması bir ütopyadan ibarettir.

3.2.2. Olumsuz Duygular

3.2.2.1. Merhamet / vicdan / acımak

Nietzsche'nin özellikle üzerinde durduğu duyguların başında merhamet gelmektedir. Düşünürün merhamet karşısındaki tutumu çok nettir: *“Zamanımızın bu rezil duygu yumuşamasının karşısındayım ben”* (Nietzsche, 2016: 12). Merhamet, görünüşte bencilce olmayan duygulardan biridir. Özgecilik ve kendinden feragat / kendisizlik, yine merhametle ilişkili olup bu yaşam karşıtı güdüler arasında yer alır. Filozof merhameti yaşamın karşıtı olan bir duygu olarak tanımlanmaktadır.

Nietzsche *“Deccal Hristiyan Karşıtı”* eserinde merhamete ilişkin şu açıklamalarda bulunur: *“Merhametin dini adı Hristiyanlıktır. Merhamet duygusu, yaşam enerjisini artıran güçlendirici heyecanlara ters düşmektedir ve çöküntüye sürükler. Birisine merhamet edildiğinde güç kaybedilir. Yaşam gücünün zarara uğramasına dertler yol açar fakat merhamet, bu kayıpları daha da fazlalaştırır. Merhamet duygusu dertlerin bulaşıcı olmasına sebep olur; ki bazı şartlar altında da yaşamın ve yaşam enerjisinin tamamen kaybolmasına neden olabilir. Çöküşe sebep olabilecek her şey bu duygunun içinde barınır ve o, hayatın mahkûm ettiklerini müdafaa edip, iyi yetişmemiş olan her şeyi hayata bağladığı için hayatın kendisine kara ve şüpheli bir görüntü kazandırır”* (Nietzsche, 2011a: 18). Merhamet duygusuna erdem demeye bile cesaret edilmişti hatta daha ileri gidilerek bu duyguya erdem ta kendisi denilmişti, tüm bunlar kalkanlarının üstüne *“hayatı reddetmek”* yazan nihilistik bir felsefenin bakış açısıyla böyle gözükmektedir; oysa tüm seçkin ahlaklarda bu duygu zayıflık olarak tanımlanır.

Nietzsche merhamet duygusunun temelinde aslında kin duygusunun barındığını ve merhamet ederken bilinçli olarak değil de bilinçsiz olarak insanın kendini düşündüğü tezini şu sözleriyle açıklamaktadır: *“Merhamet duyarken-ben genelde yanıltıcı bir biçimde merhamet diye adlandırmaya çalıştığımız şeyi kastediyorum-bilinçli olarak kendimizi düşünmeyiz, ama tümüyle bilinçsiz bir şekilde kendimizi düşünürüz, tıpkı ayağımız kayduğunda düşmemek için gerekli hareketleri yapmamız ve o sırada açıkça tüm aklımızı*

kullanmamız gibi” (Nietzsche, 2013: 108). Başkasının yaşadığı acı verici durumlar kişiye acı ve utanç verebilir; Nietzsche’ye göre bu acıdan merhamet ederek kurtulmaktayız. Bu acıma duygusu aynı zamanda Nietzsche’de haz ile de bağlantılıdır yani başkasına yardım edebilme düşüncesi kişinin övgü alması ve kabul görmesi olasılığını da barındırmaktadır.

Durgunluğa sürükleyip bulaşıcı olan merhamet içgüdüsü, hayatı korumaya alan ve değer açısından yükselişini amaçlayan içgüdülere ters düşmekte; hem sefaleti çarpıp çoğalttığı hem de sefilleri koruduğu için dekadantlığın artması için en temel araç olmuştur (Nietzsche, 2011a: 19). Merhamet duygusu kişideki yaşam enerjisini azaltır ve hastalıklı bir duygu olarak açıklanır. Acı çekme ve merhamet duyma arasında fark vardır. Acı çekmede insanı aşağılayıcı merhamet etmede insanı yüceltici bir ayırım söz konusudur (Nietzsche, 2013: 113). Merhamet ederek insan üstünlük duygusu elde eder ve acı çekmede aşağılayıcı taraf olması da bu iki duyguyu sonsuza dek birbirinden ayırır.

Nietzsche “Deccal” adlı eserinde Schopenhauer ve Aristoteles’in merhamete ilişkin yaklaşımlarını da dikkate alarak şu yorumda bulunur:

“Schopenhauer; merhamet duygusu hayatı reddeder ve inkâr edilmeye daha fazla değer bir hale getirir –merhamet Nihilizmin pratik kısmıdır.” Derken haklıydı. Schopenhauer, yaşam düşmanıydı bu yüzden merhamet duygusu onun için bir erdem halini almıştır” (Nietzsche, 2011a: 19). Aristoteles de merhametin hastalıklı ve tehlikeli bir durum anlamına geldiğini söyleyip bu durumun müshil yardımıyla yok edilmesi gerektiğine inanırdı. Yaşamın getirdiği içgüdülere bakılırsa Schopenhauer’in temsil ettiği böyle hastalıklı ve tehlikeli merhamet duygusuna patlatacak darbeyi indirmek için gerçekten de böyle bir ilaç gerekir. Sağlıksız modernliğimizin içinde bulunan hiçbir şey, Hristiyan merhametten daha hastalıklı değildir.

Nietzsche merhamet duygusunun yaşamın kendisine karamsar bir görünüm verdiğinden yakındır. Ona göre merhamet, yalnızca decadence’larda yani çürümenin olduğu toplumlarda bir erdemdir.

Filozof, ‘‘Ahlakın Soykütüğü Üstüne’’ adlı eserinde, merhamet ahlakının değerinin ne olduğu sorununu şu sözleriyle ifade etmektedir: *“Bu merhametin ve merhamet ahlakının değeri sorunu, ilk bakışta ayrık bir şey, kendi başına bir soru işaretiymiş gibi görünüyor; ama kim buna bir defa takılıp kalır; burada soru sormayı öğrenirse, onun başına da benim başıma gelenler gelir: Yine muazzam bir manzara açılır önünde, bir olasılık bir baş dönmesi gibi yakarır onu, her türlü güvensizlik, kuruntu, korku ortalığa*

çıkıverir; ahlak, tüm ahlaka inanç sarsılır ve sonunda yeni bir talep duyurur kendini. Neymiş bu yeni talep söyleyelim haydi: Ahlaksal değerlerin bir eleştirisine ihtiyacımız var, bu değerlerin değeri sorgulanmalı ilk önce ve bunu yaparken de bu değerlerin oluştuğu, geliştiği ve anlam kaymalarına uğradığı durum ve koşullar hakkında bir bilgi, şimdiye kadar var olmamış ve hatta arzulanmamış türden bir bilgi gerekli” (Nietzsche, 2011b: 13). Merhamet duygusu hiçliğe ikna eder; hiçlik’e öbür dünya ya da “tanrı” ya da “gerçek hayat” ya da Nirvana, kurtuluş, mutluluk da denir” (Nietzsche, 2011a: 19).

“Pek zalim gelir gözleriniz bana ve şehvetle bakarsınız mustariplere. Şehvetiniz dahi kılık değiştirip, merhamet demedi mi adına?”(Nietzsche, 2007: 76). Burada dikkatimizi çeken merhametin Nietzsche düşüncesinde tam olarak nasıl anlaşıldığı olmalıdır. Ona göre merhamet şehvet duygusunun kılık değiştirmiş halinden ibarettir ve duygular insanın fizyolojik dürtülerinin sonucudur.

“Dünyanın hiçbir yerinde görülmemiştir merhamet gösterenlerin çılgınlıklarından daha büyük bir çılgınlık. Ve hiçbir şey merhamet edenlerin çılgınlıklarından daha çok ıstırap vermemiştir” (Nietzsche, 2007: 108). Nietzsche merhamet dilemeye ve merhamet göstermeye ciddi eleştiri okları yönlendirmektedir. En büyük çılgınlık merhamet göstermek iken merhamet dilemek de büyük kepezelik olarak anlaşılmalıdır.

Düşünür, Böyle Buyurdu Zerdüşt adlı eserinde merhametle Tanrı'nın ölümü arasındaki ilişkiyi şu sözleriyle ifadelendirmektedir:

‘Tanrı öldü; insanlara gösterdiği merhameti yüzünden öldü tanrı ‘ (Nietzsche, 2007: 108).

“Utanç nedir bilmiyordu merhameti: sokulmuştu en pis köşelerime kadar. Bu meraklı, hayli sırnaşık, hayli merhametli tanrı mecburdu ölmeye” (Nietzsche, 2007: 286).

“Vaktiyle şöyle demişti şeytan bana: Tanrının dahi, kendine göre bir cehennemi vardır: insanlara duyduğu sevgidir bu” (Nietzsche, 2007: 108).

“Ve geçenlerde şöyle dediğini işittim onun:

Yüreklilik en iyi katildir; merhameti de öldüren odur.

Lakin yüreklilik, en iyi katildir; taarruz edip ölümü dahi öldürür “ (Nietzsche, 2007: 176).

Nietzsche “Tanrı öldü” derken nihilizmi yani en yüce değerlerin kendini değersizleştirmesini kastetmektedir. Var olan değerler önemini yitirmiştir ve artık bu

değerlerin yerine yeni değerler inşa edilmeli ve bu değerleri yıkacak olan birey de güçlenmelidir. Toplumda var olan değerler merhamet gibi olumsuz duygularla varlığını devam ettirmiştir. Değerlerin yıkılmasıyla da bu duygular ortadan kalkacaktır. Merhamet duygusunun karşısına Nietzsche yürekli olmayı koymaktadır; ona göre çürümeye sebep olan merhameti yenmek ancak yüreklilik ile mümkün olacaktır.

“Oysa merhamet, en derin uçurumdur: kişi, hayatı hangi derinlikte görürse, ıstırapı da aynı derinlikte görür” (Nietzsche, 2007: 176). Bu sebeple Nietzsche’ye göre merhametten sakınılmalı; oradan insanların üstüne kara bir bulut gelecektir. Merhamet duygusu, iyiler arasında yaşayan kişiyi yalana alıştıırır ve tüm özgür ruhlar üzerinde boğucu bir hava yaratır. Merhamet duygusunu ortadan kaldıracak olan yürekliliktir, yüreklilik en iyi katildir; merhameti de öldüren odur. Merhamet ederken mesut olanlar haya duygusundan mahrumdurlar. *“Merhametli olmaya mecbur kalsam bile, uzaktan merhamet göstermeyi tercih ederim”* (Nietzsche, 2007: 106).

“Her insan esirgenmek ve merhamet edilmek ister. Benim en büyük tehlikem, esirgemek ve merhamet oldu daima” (Nietzsche, 2007: 207). *“İster tanrının ister insanoğlunun merhameti olsun; merhamet utancın üzerine yürür. Yardım etmeyi istememek yardım etmek için çırpınan faziletten daha zarif olabilir”* (Nietzsche, 2007: 285). Merhamet duygusuna sahip olmak utanç duygusunu tetiklemektedir. Nietzsche’de merhamet dilemek büyük bir erdemsizlik olarak düşünülmelidir. *“Tüm küçük adamların bugün fazilet diye tanımladıkları merhamettir; onların büyük felakete, büyük çirkinliğe ve büyük fiyaskolara ihtiyacı yoktur”* (Nietzsche, 2007: 285).

Merhamet, yalnızca yozlaşmış toplumlarda bir erdemdir. Nietzsche, Merhametlilere utancı, saygıyı, mesafeler karşısındaki nezaketi kolaylıkla kaybetmekle, merhametin bir anda ayaktakımı kokmasıyla ve ayırt edilemeyecek kadar görgüsüzlüğe benzemesiyle suçlamaktadır. *“Merhameti yenmek soylu bir erdemdir”* (Nietzsche, 2017c: 13).

“Schopenhauer’in hala en üstün olduğunu, tek erdem ve tüm erdemlerin temeli olduğunu öğrettiği erdem-aynı şekilde ben, merhametin her türlü ahlaksızlıktan daha tehlikeli olduğunu fark ettim. Şimdiye kadar türler arasında eşi olmayan erdem olarak kabul edilen başlıca bir seçim konusu olarak geçmesi ve döküntülerden temizlenmesi” (Nietzsche, 2010: 57). Schopenhauer merhamet ile ilgili görüşlerini bildirirken merhameti ahlakın temeli olarak belirtir. Oysa Nietzsche bu fikrin tam zıttını savunmaktadır. Ona göre merhamet yalnızca çürümenin bir göstergesidir.

“Bütün sadakalar merhamet duygusundan dolayı veriliyor olsaydı diyor Nietzsche, dilencilerin alayı açlıktan ölürdü. Dilencilerin hala yaşıyor oluşunun nedeni de budur “(Nietzsche, 2016a: 122). Burada belirtmek istenen, insanların sadaka vermesi ya da iyilikte bulunması merhamet duygusundan değil de çıkar ilişkisinden kaynaklanıyor olabilir. İnsanlar iyilikte bulunurken salt merhamet etme düşüncesi içerisinde hareket etmemektedirler: “Dilencileri topyekün bertaraf etmeli; hakikaten onlara bir şey vermek de vermemek de insanı rahatsız eder. Vicdan azabı kişiye azap çektirmeyi öğretir” (Nietzsche, 2007: 107).

Nietzsche “Gezgin ve Gölgesi” adlı eserinde ahlak ile merhamet ilişkisine değinmektedir. Ona göre ahlaksal konularda bir doğuştan zenginlik vardır. Bu kişiler atalarından iyi davranış tarzını almış olup yumuşakbaşlı, iyi huylu, merhametli ve iyilikseverdirler. Fakat bu zenginliğe aklın kaynağını almamış olanlar sahiptir. Ahlaksal zenginliğe doğuştan sahip olanlar merhametli, iyiliksever, uzlaştırıcı ve yatıştırıcı dürtülerine kendilerini ölçsüzce kaptırarak tüm dünyayı daha ihmalci, daha istekli ve daha duygusal kılarlar. Bu ahlaksal savurganların çocukları da hastalıklı birer işe yaramaz olup çıkarlar (Nietzsche, 2016a: 36). “Merhamet göstermek en akıllılar için olanaksız bir duygudur” (Nietzsche, 2016a: 47).

“Vicdanımızın içeriği, çocukluk yıllarımızda saygı duyduğumuz ya da korktuğumuz kişiler tarafından bizden düzenli olarak ve nedensizce istenen her şeydir. “Bunu yapmalıyım, bunu yapmamalıyım” duygusu vicdan tarafından uyarılır ve” Neden Yapmalıyım?” diye nedeni sorulmaz. Çünkü bir şeyin “neden, çünkü ve niçin” yapıldığı durumlarda insan, vicdanına dayanmaksızın davranır. Vicdanın kaynağı; otoritelere duyulan inançtır. Yani vicdan, insanın kalbindeki tanrının sesi değil, bazı insanların insandaki sesidir” (Nietzsche, 2016a: 40). Nietzsche’ye göre insan özgür olduğu için değil, ama kendisini özgür sandığı için pişmanlık ve vicdan azabı duyar. Vicdan azabının tedavisi için Nietzsche şunları söyler: “-Bir tecrübenin üstesinden gelememek, çöküşün bir işaretidir. Eski yaraların tekrar açılması, kendini hor görme ve pişmanlık içinde yüzme, “ruhun kurtuluşunun” sağlanabileceği değil sadece ruh hastalığının yeni bir biçiminin meydana getirebileceği bir hastalıktır” (Nietzsche, 2010: 172). Dolayısıyla vicdan azabı da çöküş işareti olarak Nietzsche tarafından bildirilmektedir.

Nietzsche’nin argümanının özü şudur: Suçluluk duygusunun psikolojik kaynağı, engellenmiş içgüdüdür. İnsanlar güçlü eylemlerden ve özellikle acı vermekten içgüdüsel olarak zevk alırlar. Fakat toplumsallaşmayla, başkalarına gaddarlık etme arzumuza bir engel konulunca, arzunun dışavurumu engellenerek içe döner. Çünkü

başkalarına eziyet etmeye çalışırsak toplum bizi cezalandıracaktır. Freud'un daha sonra geliştireceği bir ilke olarak, dışa akmayan bütün içgüdüler içe döner (Warbunton, 2015: 339).

Merhamet en genel anlamıyla yaşam karşısı ve acıyı artıran, acının yaratıcı tarafını kurutan ve geleneksel ahlakın temelini oluşturan bir içgüdü olarak anlaşılmalıdır.

Nietzsche'de komşu sevgisi kişinin kendini kötü sevmesinden ve aslında kişinin kendisinden kaçmasından kaynaklanan bir duygu olarak anlaşılmalıdır. Düşünür, komşu sevgisinin karşısına, dost olmayı koymaktadır. Sürü insanının kendisine tahammül gücü zayıftır ve bu zayıflık sürünün kendisini de sevememesine neden olur. Böylelikle en yakınıni yani komşusunu, kendisini sevmesi için ayartır. Bu haliyle insanın komşusuyla ilişkisi, bir merhamet etme ilişkisinde somutlaşarak sürünün korkaklığını ve kendisi olmaktan kaçışını göstermektedir. Çok daha önemlisi, insanın kendisini sevmesinin en kötü ve tehlikeli yolunun, yakınındakileri kendisinin iyi olduğuna ikna etmesi ve kendisi için iyi şeyler düşündürmesidir. Bu, tam anlamıyla kendisine yalan söyleyen bir insan tipinin bir özelliği olarak düşünülebilir. Görüldüğü üzere komşu sevgisi aynı zamanda sürü insanının tahammül gücünün zayıflığından da kaynaklanmaktadır. Sürü insanının zayıflığı kişinin kendini sevememesine sebep olmakta ve kişiyi en yakını olan komşusuna sevgi duygusuyla yöneltmektedir. Yani bu duygu kişinin kendinden de kaçışını ifade etmektedir. Oysa Nietzsche *Kendini sevmeyi öğrenmek, bugün ve yarın için geçerli bir yasa değil tüm sanatların en zarifi, en incesi ve en sabırlısıdır*” diyerek kişinin kendini sevmesinin komşuya yönelen sevgi duygusundan daha elzem olduğunu ifade etmektedir. Sevilme talebi de Nietzsche düşüncesinde olumsuz algılanmaktadır bu talep kibirlerin en büyüğü olarak belirtilmektedir.

“Paylaşılanın acı olmaması, merhamet duygusunu devre dışı bırakır. Paylaşılanın sevinç olması -ki bu Nietzsche'ye göre daha zordur- sevinci paylaşan tarafların hınç duygusundan uzak bir ilişki kurduklarını kanıtlar. Ancak düşünüre göre acıyı paylaşmak kolaydır. Birinin acı çekmesi içten içe kişiye sevinç duygusu verebilir. Bu nedenle merhamet içgüdüsi hınç ve acıma duygularının iç içe geçtiği bir durum olarak düşünülmelidir. Oysa dostluk ilişkisinde bu duygulanımlar söz konusu değildir. ‘Dostluk’ üzerine yaptığı değerlendirmelerden de anlaşılacağı gibi Nietzsche, bir değer yargısı olarak insanlara merhamet etmenin yakınlığı yerine dostluktaki sevginin uzaklığını önerir” (Ay, 2013: 206-207). “*Köle misin? Öyleyse dost olamazsın. Zorba mısın? Öyleyse dostun olamaz!*” (Nietzsche, 2017e: 36). Dostluk ilişkisi de köle ahlakında ve zorba insanlarda görülebilecek bir ilişki değildir.

“Nietzsche’nin merhamete karşı çıkmasının bir başka nedeni de, onun her şeyden önce güç istencinde bir azalış anlamına gelmesindedir. Merhamet, başkasının yaşadığı acının kendine özgülüğünü, bireyselliğini ortadan kaldırmakta ve gerçek bir ilişkiyi de baştan yok etmektedir. Merhamet içgüdüğü, hem merhamet edende hem de merhamet edilende yetersizlik ve zayıflığın bir tür onaylanması anlamına gelmektedir. Merhametin bir diğer yan anlamı da onun acıyı artırmasıdır” (Ay, 2013: 203). Merhamet içgüdüğünün bir diğer sonucu ise merhamet edilende doğuracağı minnet duygusudur. Minnet, bir insanın ihtiyacı olan bir insana yardım etmesi sonucu yardım edilen kişinin yardım edene karşı duyduğu yoğun bir duygu durumudur. Ancak Nietzsche’nin minnet duygusunu ele alışı oldukça farklıdır. Çünkü Nietzsche’ye göre yardım eden kişi, yardım etme eylemiyle birlikte yardım ettiği kişinin sınırlarını ihlal etmiştir. *“Bir sebep, örneğin minnet duygusu, bizi sempatik tavırlarından kesin olarak emin olmadığımız kişilere karşı kayıtsız şartsız sempatik olma görüntüsü vermeye zorladığında, bu kişiler hayal gücümüze düşmanlarımızdan daha çok eziyet ederler”* (Nietzsche, 2016: 12). Bu yüzden de Nietzsche’ye göre yardım edilen kişi, minnet duygusuyla birlikte temelde, yardım edene karşı yaşadığı duygu yoğunluğunun baskısının intikamını almaktadır. *“Kendilerine yapılan iyilikleri itiraf etmekte kendilerini minnettarlık ipiyle boğazlayacak kadar ileri giden köle ruhlu insanlar vardır”* (Nietzsche, 2016: 22).

Nietzsche’ye göre merhametsiz olma tümüyle acıyı dışlamaz. Merhametli olma ancak ‘uzaktan’ olması koşuluyla tercih edilmektedir. Ona göre, merhamet etme, merhamet edilen tarafından hissedilmeyecek bir biçimde yapılmalıdır. Nietzsche yine merhametin insanı küçülttüğünü ve köle ruhluların da buna katkıda bulunduğunu tekrarlar. Aynı zamanda acımanın değerini, ona hakkını vermek adına yüceltmektedir de.

“Acımak acı çekmekten daha güçlü bir duygudur” (Nietzsche, 2016b: 43). Nietzsche’de acıma duygusu boşa harcanan bir duygu ve insanın manevi sağlığına zararlı bir parazit olarak açıklanmaktadır. İnsan sadece acıma duygusundan dolayı iyilik yapıyorsa aslında bu iyiliği kendine yapmış olmaktadır. Acıma duygusu patolojiktir, bir enfeksiyon gibidir ve diğer insanların çektiği acı da bize bulaşacaktır.

Nietzsche’de merhamet duygusunu açıkladıktan sonra Schopenhauer’un merhameti ile karşılaştırma yapmak yerinde olacaktır. Çünkü iki büyük düşünür merhameti tamamen farklı bir açıdan ele alıp değerlendirmişlerdir.

Nietzsche’nin fikirleri incelendiğinde onun Alman düşünür Arthur Schopenhauer’un istemin temel rolü ile ilgili tasarımından etkilendiği görülmektedir. Bu bölümde

Schopenhauer ile Nietzsche'nin duygu noktasında özellikle "merhamet" ile ilgili görüşleri karşılaştırılmıştır.

19. yüzyılda yaşamış bir Alman filozof olan Arthur Schopenhauer'un felsefesi Hıristiyanlık'a, Budizm'e ve Kant'ın idealizmine dayanır. Schopenhauer, merhametin ahlaki önemini analiz eder. Bu nedenle düşünürün ahlak filozofları arasında önemli bir yeri vardır. Felsefesini merhamet kavramına oturtan Schopenhauer için insan davranışlarındaki çeşitlilik, insani güdülerin başkalarının davranışlarına karşı verdiği tepkilerde yatar. Ona göre insan davranışlarının üç temel itici gücü vardır. Bunlar: kötülük (kişinin başkalarının acı çekmesini amaçlaması), bencillik (kişinin kendi rahatını amaçlaması) ve merhamet (kişinin başkalarının rahatını amaçlaması). Ona göre bencilliğin, kötülüğün ve merhametin her türlü bu sayede oluşmaktadır (Akçetin, 2016: 72).

Düşünüre göre varoluşun belli bir anlamı yoktur, varoluş manasızdır. Var olmak ve yaşamak isteği hayata dair kör bir istektir. Ellerimizdeki şeyler geçicidir ve kayıplarımızın hiçbir telafisi yoktur. Sırf insanlar hayatın acılarına katlanabilsinler diye, onun baştan sona bir sınavdan ibaret olduğu söylenmiştir. İstekler, varlığın ihtiyaçları derken üreme isteğiyle insanın hatası daha da kötü bir hale gelmiştir. İnsan bu şekilde varoluş acısı çekmekle cezalandırılmıştır (Schopenhauer: 2009: 18-19)

Schopenhauer'da varolmak ıstırap anlamına gelir ve onun felsefesinde varoluşun bir anlamı yoktur. O, ıstıraptan dünyayı terk ederek değil bu dünyayı teskin ederek kurtulabileceğimizi belirtir.

"Schopenhauer'in kötümser dünya görüşünün temelinde dünyanın uğursuz bir yer olduğu ve her noktasına dehşet verici, kaçıp kurtulma imkânı, dolayısıyla sınırı olmayan bir ıstırapın var olduğu düşüncesi vardır, düşünürün dünya görüşü kötümser fakat insan görüşü kötümser değildir. Çünkü insan daha iyi ve daha anlamlı bir uğraş içerisinde olabilir" (Schopenhauer, 2011: 46). Kurtuluş, istencin yok edilmesinde yatar, kendi çıkarı peşinde koşan, arzu ve istekle dolu istencimizdir.

"Schopenhauer düşüncesinde pozitif mutluluk ebedi bir ütopyadan başka bir şey değildir. Mümkün olan, ancak ıstırapın durmasından ibaret olan negatif mutluluktur ve buna varmak için tek çare, hayatın ve onun zevklerinin boşluğu hakkında zekânın aydınlattığı iradenin, kendi aleyhine dönmesi, kendi kendini inkâr etmesi, var olmaktan, yaşamaktan ve zevk almaktan vazgeçmesidir" (Weber, 1998: 382). Schopenhauer düşüncesinde var olmak ıstırap anlamına gelir, iradenin inkârıyla kurtuluşa varılabilecektir ve hiç doğmamak, bu tamah ve ıstırap dünyasına gelmekten daha iyidir.

Schopenhauer'a göre "erdem" demeye layık olan tek şey "merhamet"tir. Onun ahlak anlayışı merhamet duygusu üzerinde şekillenmektedir. Sıradan insanlar için ahlak, teoloji üzerine kurulu iken Schopenhauer bunun ahlakı bencillığe indirgemekten ibaret olduğunu

savunur. İnsanlar doğası gereği kendi çıkarının peşinden gider. Oysa Schopenhauer'a göre gerçek ahlaktan bahsedebilmesi için bu bencilliğin ortadan kaldırılması gerekir. Kötülük, bencillik ve merhamet insana doğuştan verilmiştir. İyilik ve kötülük insanın içinde doğuştan yer almaktadır. Schopenhauer'a göre yapılması gereken dünyadan elimizi çekmemiz gerekir ki hayatın değeri onun istenilmeye değer olmadığı öğrenildiğinde anlaşılır. Merhamet insanı gerçek ahlaka ulaştırır ve hakiki adalet bizi insan sevgisine götürecektir. İnsanların iyi davranmasını ve birçok haksızlığın önlenmesini sağlayan şey yine merhamettir.

İnsanların başkalarını ayartmaktan, kötölemekten, dedikodu yapmaktan kaçınması gerekir ve yapılması gereken, başkalarına kibar ve arkadaşça davranmak, yardım etmek, merhametli olmak, fedakârlık yapmak, diğerkâm olmaktır.

Görüldüğü gibi Schopenhauer'in ahlak düşüncesinin temelini merhamet duygusu oluşturmaktadır. Schopenhauer'da merhamet insanı gerçek ahlaka ulaştıran bir duygudur ve birçok haksızlığı önleyen de yine merhamet duygusudur:

“Schopenhauer'in hala en üstün olduğunu, tek erdem ve tüm erdemlerin temeli olduğunu öğrettiği erdem-aynı şekilde ben, merhametin her türlü ahlaksızlıktan daha tehlikeli olduğunu farkettim. Şimdiye kadar türler arasında eşi olmayan erdem olarak kabul edilen başlıca bir seçim konusu olarak geçmesi ve döküntülerden temizlenmesi” (Nietzsche, 2010: 57). Dolayısıyla Schopenhauer ahlak düşüncesinin temelini merhamet duygusunu yerleştirirken Nietzsche bu düşünceye şiddetle karşı çıkar ve merhameti ahlak dışı olarak nitelendirir.

Nietzsche'ye göre Schopenhauer; merhamet duygusu hayatı reddeder ve inkar edilmeye daha fazla değer bir hale getirir “–merhamet Nihilizmin pratik kısmıdır.” derken haklıydı. Schopenhauer, yaşam düşmanıydı bu yüzden merhamet duygusu onun için bir erdem halini almıştır. Aristoteles de merhametin hastalıklı ve tehlikeli bir durum anlamına geldiğini söyleyip bu durumun müshil yardımıyla yok edilmesi gerektiğine inanırdı. Yaşamın getirdiği içgüdülere bakılırsa Schopenhauer'in temsil ettiği böyle hastalıklı ve tehlikeli merhamet duygusuna patlatacak darbeyi indirmek için gerçekten de böyle bir ilaç gerekir. Nietzsche'de sağlıklı modernliğimizin içinde bulunan hiçbir şey, Hristiyan merhametten daha hastalıklı değildir. Durgunluğa sürükleyip bulaşıcı olan bu içgüdü, hayatı korumaya alan ve değer açısından yükselişini amaçlayan içgüdülere ters düşmekte; hem sefaleti çarpıp çoğalttığı hem de sefilleri koruduğu için ve çürümenin artması için en temel araç olmuştur. Merhamet içgüdüğü Nietzsche düşüncesinde insanın içgüdülerine ters

düşen, yaşam karşıtı, yozlaşmayı artıran en temel duygu olarak karşımıza çıkmaktadır. Ona göre merhameti yenmek soylu bir erdem olacaktır.

Nietzsche'nin merhamet eleştirisi geleneksel ahlaki aşma noktasında karşımıza çıkmaktadır. Onun felsefesinde merhamet, her şeyden önce güç istencinde bir azalışa sebep olur. Acı çekme merhametin sonucu olup merhamet duygusuyla bu acı duygusu derinleşir ve acıyı bulaşıcı hale getirir. Merhamet giderek erdemın kendisi haline gelmiştir ve acının yaratıcı tarafını kurutan bir içgüdü olarak anlaşılmalıdır. Merhametli olma hınç ve acıma duygularının iç içe geçtiği bir yönelim olarak düşünölmelidir. Merhamet duygusu yaşamı değersizleştirir ve "merhamet" şehvet duygusunun değıştirilmiş halinden ibarettir. İnsanlar merhamet duygusundan sakınmalıdır.

3.2.2.2. Tutku / kıskançlık

Tutku; günlük dilde "ölçüyü aşan, güçlü istek durumundaki bir eğilim ve coşku" olarak tanımlanır. Nietzsche'nin tutkuya ilişkin net bir tanımı olmamakla birlikte bu duygu onun felsefesini anlamamızda oldukça önemli bir değere sahiptir.

"Tutkularını yenmiş bir insan, dünyanın en verimli toprağını ele geçirmiştir: ormanların ve bataklıkların sahibi olmuş bir kolonyalist gibi" (Nietzsche, 2016a: 41). Burada ifade edildiği gibi bastırılmış olan tutkuların toprağına iyi tinsel yapıtların tohumunu ekmek sıradaki en acil görev olmalıdır. Bu tutkuları yenmek Nietzsche'de bir hedef değil araçtır. Bu şekilde düşünölmez ise boş kalan verimli toprakta her türlü yabancı ot ve diken hemen bitiverir ve üzeri çok geçmeden daha deli ve dolu olur. Tutkumuzu yenmekten kasıt; tutkularımıza egemen olup onu kendimizin yönlendirmesi olmalıdır. Tutkularımızı kontrol altına alamazsak daha sonra onları kontrol etmemiz oldukça zorlaşacaktır.

İnsanlar küçük şeyleri ihmal ettiğinden, kendi kendilerini ve eğitilmesi gerekenleri gözlemediklerinden dolayı tutkuları "canavarlar" haline getirmişlerdir. Nietzsche'ye göre insanlar "tutku" sözcüğünü duyduklarında korkuya kapılmaktadırlar. Oysaki tutkuların korkunç karakterini almak ve yıkıcı sel sularına dönüşmelerini önlemek insanlara düşmektedir. *"Hatalarımızı sonsuz felaketler boyutunda büyütmemeli ve daha çok insanlığın, tutkularının tümünü birden sevinçlere dönüştürmek görevinde dürüstçe çalışmalıyız."* diye eklemiştir (Nietzsche, 2016a: 34). Aslında duyguların kontrolü bireyin

elindedir. Tutkular temelde olumsuz bir duygu değil fakat insanlar tarafından olumsuz hale getirilmiştir.

Fazilet ve tutku ilişkisi değerlendirildiğinde ona göre faziletler tutkunun içinde yeşermiştir. İnsanın talihi var ise bir tek fazileti olur ve böylece köprüden daha kolay geçebilir. Ona göre kıskançlık, güvensizlik ve iftira faziletlerin arasında gereklidir: “*Bak, her bir faziletin nasıl da en yüksek hedefi arzulamakta: tüm ruhunu ister, haber getireni olabilmek için onun; öfke, nefret ve sevgide bütün gücünü ister*” (Nietzsche, 2007: 59). Nietzsche’ye göre her bir fazilet diğer fazileti kıskanır. Kıskançlık duygusu korkunç olup faziletler dahi bu duygu nedeniyle yerle bir olabilir. Nietzsche erdemın temelının de tutkuda yeşerdiğini ifade etmektedir:

“*Kıskançlık alevi ile sarılan kişi, sonunda kendine batırır zehirli iğnesini, akrep gibi.*” ...*İnsan, aşılması gereken bir şeydir: ve bundan ötürü, faziletlerini sevmelisin, -zira onlar seni yerle bir edecek.-*” (Nietzsche, 2007: 59). Burada kastedilen eski değerlerin kişinin yeni değerler yaratmasındaki önemidir. Kişi bu değerlerin değersizleştiğini fark edecek, sürüden ayrılacak ve yeni değerler yaratabilecektir. Yeni değerlerin yaratılması noktasında faziletler aslında Nietzsche’de çok da olumsuz algılanmamalıdır.

Bitmeyen öfke ile desteklenen kıskançlık, hasedi daha da körükleyecektir. Çünkü sürü insanının içindeki hasedi alevlendiren bizzat bu kendini gerçekleştiren insana karşı duyduğu kıskançlıktır. Nietzsche’ye göre kıskanç kişi aslında yaşadığı bu duygunun neticesinde kendi kendine zarar verecektir ve kıskançlık duygusu kişinin kendi kendisini zehirlemesidir.

3.2.2.3. Haset

Haset kelimesinin günlük ifadesi: “*kişinin bir başkasında imrendiği bir şeyi görmesi durumunda hissedeceği iktidarsızlık hissinden doğan duygu*” olarak belirtilebilir. Ancak, sözlük anlamına bakıldığı zaman haset için verilen tanım şu şekildedir: “Başkalarında olan bir nimeti çekememe, kendisine faydası olmadığı halde kıskançlık sebebiyle karşısındakinin sahip olduğu nimetten mahrum kalmasını isteme, çekememe” gibi anlamlara gelmektedir. “ Nietzsche’ye göre ise haset ve kıskançlık, insan ruhunun edep yerleridir” (Nietzsche, 2016b: 291).

Haset duygusu; eşitliğin gerçekten iyice yerleştiği ve kalıcı bir biçimde kurulduğu yerde, bütünüyle ahlak dışı kabul edilen bir eğilim olarak ortaya çıkar. Haset eden kişi, ya

ötekinin ortak ölçünün üstüne her çıkışını hisseder ve onu geriye çekmeye çalışır ya da kendini de oraya yükseltmek ister. Buradan da Hesiodos'un iyi ve kötü Eros (-İyi Eris: insanları rekabete sürükleyen kıskançlık; Kötü Eris: düşmanlık doğuran kıskançlık) olarak tanımladığı iki değişik davranış tarzı doğar (Nietzsche, 2016a: 27). Eşitlik durumunda ise kendi onuru ve eşitliğinden aşağıdaki birinin durumun kötü, kendi eşitliğinin üstündeki birinin iyi olmasına karşı öfke duygusu açığa çıkar. Nietzsche'ye göre bunlar soylu doğaların duygularıdır. Yani onlar insanın kabul ettiği eşitliğin doğa tarafından da kabul edilmesini isterler ve eşitsizliğe öfkelenirler.

Nietzsche de haset ile alakalı olarak şunları yazar:

Sıradan haset, kıskanılan tavuk bir yumurta yumurtladığında gıdaklamaya başlar: böylelikle rahatlar ve yumuşar. Ancak daha koyu bir haset de vardır: Böyle durumlarda ölümcül bir sessizliğe bürünür, şimdi her bir ağza mühür vurulmasını dilemektedir ve bunun gerçekleşmediğini gördükçe daha da öfkelenir. Suskun haset, suskunlukta büyür (Nietzsche, 2004a: 42).

Haset duygusu açığa çıkmadığında kişinin içinde büyüyerek daha tehlikeli kin ve nefret duygularının beslenmesine neden olacaktır. Düşünüre göre kölenin sürüden ayrılma cesareti yoktur bu nedenle o, üst-insanın kendini gerçekleştirme ve değerleri yeniden oluşturma özelliklerini kıskanacaktır. Çünkü köle güçsüzdür ve güçsüzlüğünü kabul etmek istemeyeceği için haset duygusu besleyecektir.

3.2.2.4. Kin-hınç-garez (Ressentiment)

Günlük ifadeyle kin duygusu “kendisine yapılan bir şeyi hazmedememeden doğan devamlı ve gizli düşmanlık,arez” anlamına gelir. “Nietzsche'nin kullandığı şekliyle kin, özel bir hınç türüdür. Baskıya doğrudan eylemle karşı koyma gücü olmayanların aldığı imgesel bir intikam biçimidir” (Warburton, 2015: 337).

“Ressentiment ile kastedilen, şiddetli kin, devam eden haset, düşmanlık, küskünlük gibi duygulardan oluşan karmaşık bir psişik hal olarak tanımlanmaktadır. Bu terim daha çok patolojik bir karakter yapısı taşıması yönüyle dikkate değer bir duygudur. Bu hal, yıkıcı enerjinin moral baskı nedeniyle engellenmesi durumunda organizmada sebep olduğu bozukluk olarak yorumlanabilmektedir” (Baykan, 2000: 39). Düşünüre göre zayıfların güçlülere karşı hınç duyması çok doğal bir durumdur oysa asil denilen insan hınçlanmaz ve bu duygunun etkisi altında kalmaz.

Hiçbir şey hınçtan daha hızlı insanı bitiremez. “Acizlikten doğan hınç, en çok da aciz insanın kendisine zararlıdır” (Nietzsche, 2018: 23). Hınç duygusu kişinin acizliğinden yani güçsüzlüğünden kaynaklı bir duygu olarak belirlemekte ve insanın gücünde bozulmaya sebep olmaktadır ve birçok duygunun kaynağının hınç duygusu olduğu gibi bir sonuç çıkmaktadır.

3.2.2.5. Kibir

Kibir kelimesi günlük anlamda kişinin büyülenmesi ve gururlanması şeklinde ifade edilmektedir. Diğer bir ifade ile kibirlilik; kişinin kendini başkalarından üstün görmesi durumudur.

Nietzsche kibrin tanımını ve gereksizliğini şu sözleriyle açıklamaktadır:

Kibir. –Kibir oynayan ve ikiyüzlülüğe dayanan bir gururdur; ama gururun özelliği oyunu, aldatmayı, ikiyüzlülüğü sevmemesi ve yapamamasıdır- bu bağlamda kibir, ikiyüzlülükle ilgili beceriksizliğin ikiyüzlülüğüdür, çok zor ve başarısız olan bir şey. Ama genelde olduğu gibi bu konuda açık verdiğini varsayalım, o zaman kendini beğenmiş insan üç tür güçle karşılaşır: Bizi aldatmak istediği için ona kızarız, kendisini bizden üstün olarak göstermek istediği için ona öfkeleniriz, -ve son olarak her iki konuda da başarısız olduğu için ona güleriz. Görüldüğü gibi kibir hiç önerilecek bir şey değildir (Nietzsche, 2013: 191).

Güçlü birey doğayı, toplumu ve zayıf bireyleri aşırı kullanma nesnesi olarak görür ve onlardan yararlanabileceği kadar yararlanır ve sonra yoluna devam eder. Onun gücünü göstermesi sefalet ve korku dolu durumuna karşı bir intikam gösterisidir. Sonra olduğundan daha güçlü kabul edilmek ister, fırsatları istismar eder, korkunun artmasına yol açarak kendi gücünü artırır. Fark eder ki kendisini taşıyan ya da yere atan, kendisinin ne olduğu değil, nasıl kabul edildiğidir. Nietzsche’ye göre kibrin kökeni buradadır. Kibirli insan, gücüne duyulan inancı güçlü her yola başvurarak artırmaya çalışır.

Çok geç ve çok yumuşatılmış bir toplum durumunda yaşadığımız için, kibri yalnızca en zayıflamış biçimi ve küçük dozlarıyla tanıyoruz. Başlangıçta kibirlilik, büyük bir yararlılık ve varlığını sürdürmenin en güçlü aracıdır. “Ve üstelik, birey ne kadar akıllıysa, kibirlilik de o kadar büyük olacaktır: çünkü güce duyulan inancın artırılması, gücün artırılmasından daha kolaydır, ama yalnızca akıllı olan için, -ya da, başlangıçtaki durumlar için söylenmesi gerektiği gibi, kurnaz ve sinsî olan için (Nietzsche, 2016a: 94).

“İncinmiş kibir, tüm trajedilerin anasıdır. Fakat gurur zedelendiğinde gururdan daha iyi bir şey doğacaktır” (Nietzsche, 2007: 162). Tüm kibirliler iyi artistler gibidirler; onlar onarlar ve seyredilmekten keyif alırlar. Onların ruhları bu arzuya esirdir.

“Kibir ve bencillik olmadıkça nedir ki insan erdemleri? Nietzsche’ye göre erdemler sadece adları ve maskeleridir kibrin ve bencilliğin. Bir insana, en berbat veba bile bir gün kibrin elinden gitmesi kadar zarar veremez” (Nietzsche, 2016a: 142). “Nasıl ki kemikler, et parçaları, iç organlar ve damarlar, görüntüyü insan için katlanılabilir kılan bir deriyle örtülüyseler, ruhun heyecanları ve tutkuları da kibirle örtülüdür: kibir ruhun derisidir” (Nietzsche, 2016b: 61). Ona göre erdemler kibir ve bencillik dolayısıyla varlıklarını sürdürmektedirler. Erdem denilen şeyler aslında kibrin ve bencilliğin maskeleridir. Kibir insanı o kadar etkilemiştir ki insan kibri kaybetğinde bu durumdan çok fazla etkilenecektir.

Dilin kibri: -İnsan kötü özelliklerini ve kötü alışkanlıklarını ister gizlesin isterse açıkça itiraf etsin, her iki durumda da kibri bundan yarar sağlamak ister; söz konusu özelliklerini gizlediği kişilerle, önlerinde dürüst ve açık yürekli olduğu kişiler arasında nasıl da ince bir ayırım yaptığına dikkat edilsin sadece (Nietzsche, 2016b: 213).

“Kendini beğenmişliklerin en büyüğüdür; sevilmeyi istemek” (Nietzsche, 2016b: 295). Düşünürce göre sevilmeyi istemek kibrin en önemli göstergelerindendir. Bir kişi, bir görüşe kendi başına vardığını sandığı için; diğer kişi de o görüşü güçlkle öğrendiği ve onu kavramış olmaktan gurur duyduğu için görüşünde ısrar eder ve bu iki durum da kibirden kaynaklanmaktadır.

Yalnız olmak kibri besler. Kişi her zaman hak ettiği insanlar arasında olduğunu bilirse kendini beğenmişliğini unuttur. Genç insanlar, birer hiç olan ama çok önemli görünmeyi seven benzerleriyle arkadaşlık ederler ve böylece kendini beğenmiş olurlar. Kendini beğenme yaşı yetenekli insanlarda yirmi altı yaş ile otuz arasındadır; bu dönem ilk olgunluk dönemidir ve yoğun bir huysuzluk fazlası içerir.

Bağışlamak, hoşgörü ve sempati bencil olmayanların tavrıdır. Adil olmak ve bağışlamak-bu iki üstün duygu- Nietzsche düşüncesinde ancak benlik sahibi kişilerde mevcuttur.

3.2.2.6. Egoizm - bencillik

“Egoizm yani bencillik. Bencillik insani hiçbir nüve içermez. Tamamen dürtüleri bozulmuş insanların sergiledikleri bir hastalık olarak tanımlanmalıdır. Bencil insan doğanın tüm değerlerini hiçe sayan ve doğaya inat doğayı katledendir. Bencillik insanlar arasında en aşağılık duygu olarak tanınır” (Nietzsche, 2017e: 134). Bencil kişi doğaya,

çevresine ve ailesine düşman kişidir. Sadece kendini düşünmek sapkın bir düşünce olarak değerlendirilmelidir. Bencillik yok oluşun bir başlangıcı niteliğindedir ve toplumun zararına sebep olacak bir duygu olarak ifadelendirilir. Ona göre bencil insanlar bir asalak gibi toplumun sırtından geçinen parazitlerdir ve onların hiçbir zaman değerleri olmamıştır ve olmayacaktır.

“Düşünüre göre insan; kendini beğenmişlik denilen ve her türlü iyi ürünü mahveden o yabani ottan kendini sakınmalıdır” (Nietzsche, 2016b: 230). İçtenlikte, resmi selamlaşmada, hataların itiraf edilmesinde, iyi niyetli samimiyette, dostça tavsiyede bulunmada, sevip okşamada, başkalarına acımada kendini beğenmişlik duygusu vardır ve bu güzel şeyler kendini beğenmişlik duygusu nedeniyle tiksinti uyandırır. Kendini beğenen, yani olduğundan daha önemli olmak isteyen biri, her zaman yanlış hesap yapar ve insan ilişkilerinde kendini beğenmişlik ürünü kazanmaktan daha büyük bir budalalık yoktur.

3.2.2.7. İntikam / öfke

Günlük dilde intikam veya öç, *“yapılan bir kötülüğe gereken karşılığı verip acısını çıkarma isteğini veya niyetini ifade eden bir duygu”* olarak belirtilir.

“İntikam hissi genellikle dinsel bir nüvedir. Kesinlikle doğasal değildir. Çaresizlik, adaletsizlik ve haksızlıklar canlılarda bazen intikam hisleri ortaya çıkarmaktadır. Bu tamamen doğanın işleyişine aykırıdır, yozlaşmanın belirtisidir” (Nietzsche, 2017e: 135)

Düşünüre göre bir intikam düşüncesine sahip olmak ve bunu uygulamak, şiddetli ama geçici bir ateş nöbetine tutulmak gibidir. Eğer uygulayacak gücü ve cesareti olmadan bir intikam düşüncesine sahip olmak ise kronik bir ızdırabı, beden ve ruhun içten içe zehirlenmesini yaşamak gibidir (Nietzsche, 2016b: 52). Bir kimseye sadece acı vermek ve onu yenmek için değil, sadece kendi kuvvetinin bilincinde olmak için bile saldırılabilir.

“Öfkelenmek ve cezalandırmak, hayvanlıktan beri üzerimizde taşıdığımız bir takıdır ve ancak bu doğuştan aldığı hediyeği hayvanlara iade ettiğinde insan, erginleşir” (Nietzsche, 2016a: 95). Ona göre insan kendini gerçekleştirmek istiyorsa öfke ve cezalandırma duygularından arınmalıdır.

“İntikam almamak insanın keyfine bağlı değildir; kişinin intikam almak istemediğini telaffuz etmeye bile hakkı yoktur, çünkü intikamın aşağılanması çok yüce ve çok duyarlı bir

intikam olarak yorumlanacaktır” (Nietzsche, 2016a: 127). Dolayısıyla intikamın alınması bile her zaman aslen bir açıdan “zayıf” olana ilişkin bir mesele olarak karşımıza çıkmaktadır. İntikam temelde acizlik ve güçsüzlük duygularından beslenen bir histir.

Nietzsche çabuk öfkelenenlere karşı dikkatli olmak noktasında da insanları uyarmaktadır. Çünkü ona göre hala yaşıyor oluşumuzun nedeni, onun (çabuk öfkelenenin) öldürme gücünün eksikliğinden kaynaklanır. Çabuk öfkelenen insanlar tehlikeli bir insan modelidir. Çok öfkeli bir insan yalana daha meyilli olacaktır.

Sonuç olarak güç yoksunluğu ve bundan doğan kıskançlıkla yoğrulmuş dipsiz intikam arzusu hınç duygusunu besleyecektir. Bunun dışında sürü insanının yaşadığı yoksunluk psikolojisinden asla kurtulamayacağı inancına sahip olması ve dışarıda olana, yani üst-insan ve özgür insana beslediği hisler de bu duyguyu besleyecektir.

3.2.2.8. Nefret / diğerkâmlık / şehvet/iktidar hırsı

Günlük kullanımıyla nefret “*bir kimseye karşı duyulan kin, öfke, düşmanlık, kıskançlık*” gibi duygu ve eğilimlerden oluşur. Nefret bir sevgisizlik durumu olup kişileri birbirinden koparan ve uzaklaştıran bir etkiye sahiptir.

“Sevgi ve nefret döngüsü, uzun bir süre yaşam hakkındaki yanılığında özgür olmak isteyen bir insanın içsel durumuna işaret eder: hiç unutmaz ve iyisiyle kötüsüyle, olaylardaki her şeyin hesabını tutar. Sonunda ruhunun tahtası deneyimlerle yazılarak dolduğunda, varoluşu aşağılamayacak ve ondan nefret etmeyecektir ama sevmeyecektir de; kah neşeyle, kah hüüzünle bakarak yer alacaktır onun üzerinde, tıpkı doğa gibi, kah yaz havasında, kah sonbahar havasında olacaktır” (Nietzsche, 2016b: 204-205). Nietzsche sevgi ve nefret döngüsünü bu şekilde ifadelendirmektedir. Ona göre varoluşun bilgisine henüz varmadan bu duyguların etkisinde olan insan varoluşun bilgisini edindikten sonra sevgi ve nefret duygusunun etkisi altında kalmayacaktır.

Diğerkâmlık; kişinin kendisine duyduğu kötü sevgidir. Kişi kendinden kaçıp en yakınıdakine sığınır ve bundan da bir erdem yaratmak ister. Kişinin kendisine duyduğu kötü sevgi, onun yalnızlığını zindana çevirir. En uzaktakine ve istikbale duyulan sevgi, en yakınıdakine duyulan sevgiden daha yücedir. Nietzsche, kişiye yakınlarından kaçmayı ve uzaktakini sevmeyi tavsiye eder. Nesnelere duyulan sevgi, insana duyulan sevgiden daha yücedir. Nietzsche insanlara; diğerkâmlığı değil en uzaktakileri sevmeyi tavsiye etmektedir

(Nietzsche, 2007: 83). Ona göre kişi kendini sevginin nöbetlerinden korumalıdır. Onun karşılaştığı en kötü düşman daima bizzat kendisi olacaktır.

Nietzsche duygu ile ilgili görüşlerini oluştururken şehvet-iktidar hırsı ve bencilliği birlikte ele alıp değerlendirmiştir.

Düşünür, “Böyle Buyurdu Zerdüş” adlı eserinde üç kötülük adlı bölümde şehvet, iktidar hırsı ve bencillik hakkında görüşlerini dile getirirken “Dünyada en çok lanetlenen üç şey nedir?” diye sorup tarttığına; bu duygulara şu şekilde açıklama getirmektedir:

“Şehvet, iktidar hırsı ve bencillik: bu duygular bugüne değin lanetlenmiştir, onların şöretleri fena olup defalarca iftiraya uğramışlardır.”

“Şehvet: vücudu hakir gören tüm kıl hırkalılar için bir diken, bir kazıktır; ve tüm öte dünyalılarca lanetlenen bir ‘alem’: zira sarakaya alır ve çileden çıkartır tüm şaşkın ve dalalete düşmüş mürşitleri.”*

“Şehvet: daha yüksek bir saadetin ve en yüce umudun büyük talih tasavvuru. İzdivaç vaat edilmiştir nicelerine, hatta izdivaçtan bile fazlası,-“

...

“Şehvet: çitlerle çevirmek isterim fikirlerimi, hatta sözlerimi: girmesin diye bahçeme domuzlarla sefihler.” (Nietzsche, 2007: 210).

Şehvet, iktidar hırsı ve bencillik gibi duygular günümüze kadar lanetli olarak değerlendirilmiştir. Şehvet duygusu vücudu küçümseyenleri çileden çıkaran bir duygudur ve evlilik ile bu duygu insanlara vaad edilmiştir.

“İktidar hırsı: hararetli bir alettir katı yürekliğin en katı yüreklisindeki; en gaddarların kendilerine sakladıkları gaddarane işkence; üzerinde ölümlerin törenle yakıldığı odun yığınının* kasvetli alazı” (Nietzsche, 2007: 210). İktidar hırsı karşısında insan kullaşır, sürünür ve el pençe divan durur.*

“Nietzsche, insanın tutku derecesinde benimsediği ve en gelişmiş olduğu yönün “iktidar duygusu” olduğunu belirtir. Bu duygu o kadar ince ayarlandırılmıştır ki: *“kuyumcu terazisiyle boy ölçüşebilecek duruma gelmiştir. Bu insanın en güçlü duygusu olduğunu da şöyle ifade etmektedir: Bu duyguyu yaşamak için geliştirilen yöntemler neredeyse kültür tarihini oluşturur”* (Nietzsche, 2013: 30). Buna göre iktidar duygusu, başka bir ifade ile güce sahip olma isteği, insanlık tarihinde birçok olayın olmasına sebep olan bir duygudur. Özellikle savaşların çıkması ve bu savaşlarla birlikte acıların yaşanmasında iktidar isteğinin başrol oynadığını unutmamak gerekir. Birçok diktatörün acımasızca insanlara karşı yaptıkları ancak iktidar olmayı isteme düşünceleriyle açıklanabilir” (İncir, 2013: 25-26).

3.2.2.9. Aşk

“Nietzsche düşüncesinde aşk; tenselliğin tinselleştirilmesinin adıdır. Bu aynı zamanda Hristiyanlığa karşı büyük bir zaferdir. Bir diğer zafer ise düşmanlığı tinselleştirmemizdir” (Nietzsche, 2017a: 29). Düşünüğe göre Hristiyanlık inancına karşı aşk duygusu bir zafer olarak değerlendirilmelidir. Çünkü Hristiyanlık inancı gerekli ve olağan duyguları insanın adiliğinin özüne bağlayıp her türlü cinsel duygunun inananların vicdanlarında neden olduğu azabı kullanarak Eros (Savaş Tanrısı) ve Afrodit (Aşk Tanrıçası) gibi ideal olmayan uygun büyük güçler yaratmıştır (Nietzsche, 2013: 63) ve Hristiyanlık, insanın üremesini vicdansızlıkla bir tutmuştur. Fakat cinsel hayatı hor görmek ve onu temiz olmamakla suçlamak yaşamın kendine karşı işlenmiş bir suçtur.

“Aşk, sevdalı birinin yüksek ve gizli niteliklerini gün yüzüne çıkartır, - nadir, istisna yönlerini: bu bakımdan, onda kural olan hakkında kolayca yanılır” (Nietzsche, 2017b: 93). Ona göre *“Aşk –savaştır yöntemlerinden biri, cinsiyetlerin birbirine ölümcül nefreti yatar temelinde”* (Nietzsche, 2017c: 49). Ölümcül nefret duygusu aşkın temeli olarak düşünülmektedir. Düşünüğe göre aşkta kadın ve erkeğin ihtiyaçları ve beklentileri farklıdır. Kadın, erkekten tarifsiz daha kötü ve daha akıllıdır; ondaki iyilik, bir yozlaşma biçimidir. *“Aşk aşığı affeder, onun şehvetini bile”* (Nietzsche, 2011c: 70). Aşk ve nefret kör değillerdir, fakat beraberinde taşıdıkları ateşten gözleri kamaşmıştır.

Aynı duyguların kadın ve erkekteki hızları farklı olduğu için erkek ve kadının birbirlerini yanlış anlamalarının sonu gelmez. Ona göre intikam ve aşkta kadın erkekten daha barbardır. Çoğu kez şehvet; aşkın gelişimini aceleye getirir. Bu yüzden kökler zayıf kalıp kolaylıkla sökülebilir. Nietzsche’ye göre şehvet duygusu aşkın kısa süreli olmasına neden olabilmektedir. Cinsiyetler birbiri hakkında yanılırlar. Aslında sadece kendi kendilerini, ideallerini sever ve sayarlar. Erkek kadının uysal olmasını ister. Fakat Nietzsche’ye göre kadın özünde uysal değildir. *“Bir kedi gibi uysallık görüntüsünü ne kadar iyi çalışmış olsa da”* (Nietzsche, 2017b: 87). Erkek ve kadın kıyaslandığında denilebilir ki: kadın ikinci rolde olma içgüdüsüne sahip değildir; eğer öyle olsaydı kadın süslenme dehasına sahip olamazdı (Nietzsche, 2017b: 89).

3.2.2.10. Umut/mutluluk/haz

“Pandora kötülük dolu kabı getirip açtı. Bu, Tanrıların insanlara hediyesiydi ve ismine “mutluluk kabı” denmişti. Sonra tüm kötülükler dışarıya uçup zarar vermeye başladılar insanlara. Pandora Zeus’un isteğiyle kapağı kapatınca tek bir kötülük kalmıştı kabın içinde. İnsan da mutluluk kabını her zaman evinde tutar ve bunun içinde bir hazine olduğunu düşünür. Fakat ona göre insan bilemez Pandora’nın getirdiği kabın kötülük kabı olduğunu ve kabın içindekini mutluluk verici en büyük şey zanner. Nietzsche, kabın içindekinin aslında “umut” olduğunu söyler. Zeus, kötülüklerden eziyet çeken insanın yaşamı kesip atmaması ve yeni eziyetler çekmeye devam etmesi için insanlara “umut”u vermiştir. Oysa Nietzsche’de umut, kötülüklerin en kötüsüdür; çünkü çekilen çileyi uzatır”(Nietzsche, 2016b: 57). İnsanlara mutluluk adı altında vaad edilen ve mutluluğun kaynağı olarak gösterilen umut aslında insanlık için en büyük kötülük olarak değerlendirilmelidir. Çünkü umut insanın eziyetini ve çilesini artırmakta ve bu süreci uzatmaktadır.

İyi olan; güç duygusunu, güç arzusunu ve insanın içinde var olan gücü artıran her şeydir; kötü olan ise güçsüzlükten doğan her şeydir. Mutluluk ise; gücün çoğaldığı ve bir direnişten üstün gelindiği hissidir.

İnsan, korkularının ve kanılarının zincirine bağlı kaldığı sürece mutluluğa ulaşması için ona hiçbir biçimde yardım edilemez. Ona göre dünyada kendi dehasından uzaklaşmış ve sağa sola, ileriye geriye ve dört bir yana doğru göz ucuyla bakan insandan daha ruhsuz ve daha itici bir yaratık yoktur. Böyle bir insan korku ve acıma duygusu bile uyandıramayan bir hayaletten ibarettir.

İnsan dünyanın sancısının hemen yanında, çoğu kez de volkanik zemininde mutluluk bahçesini kurmuştur. İnsan yaşama nasıl bakarsa baksın felaketin yanında biraz mutluluğun da filizlendiğini görecektir ve zemin ne kadar volkanik ise mutluluk da o kadar çok olacaktır. Ancak bu mutluluk ile acının da haklı çıkarılmış olduğunu söylemek gülünç olacaktır.

“Nietzsche’ye göre bir kimse mutluluğu arar gibi yaşamı aradığı sürece, bakışını henüz hayvanın ufkundan öteye yükseltmemiştir” (Nietzsche, 2015a: 42). Ona göre yaşamımızın büyük bir bölümü boyunca hepimiz böyle yaparız; genelde hayvanlığın dışına çıkmayız yine bizler de anlamsızca acı çekiyor görünen hayvanlarızdır.

“Hayatınıza bir hazzı kabul ettiğinizde, tüm ıstırapları da kabul etmiş oluruz. Her şey birbirine zincirli, birbirine kenetli ve birbirine vurgundur. Tüm hazlar zira ebediyeti ister” (Nietzsche, 2007: 340). Her haz, her şeyin ebediliğini ister; bal ister, tortu ister, sarhoş gece yarısı ister, mezarlar ister, mezar gözyaşlarının tesellisini ister, yaldızlı akşam kıızıllığı ister.

“Ne istemez ki haz? O, tüm ıstıraplardan daha susuz, daha candan, daha aç, daha dehşetli ve daha esrarengizdir, o, kendisini ister, kendisini ısırır,”

“-sevgi ister o, nefret ister, hayli zengindir, hediye eder, atar birisi alsın diye yalvarır, alana teşekkür eder, hoşlanır nefret edilmekten.-“ (Nietzsche, 2007: 340).

“

Istırap derin,

Haz ıstıraptan da derin -,

Istırap der ki: “Helak ol!”

Lakin her haz ebediyet ister -,

-derin, derin ebediyet ister!” (Nietzsche, 2007: 341).

Haz, o kadar zengindir ki ıstıraplara, cehenneme, nefrete, sakatlığa, dünyaya susar. Her ebedi haz insanın elemine ve başarısızlığa hasrettir. Haz her şey ebedi olsun ister zira haz, derin derin ebediyet ister.

Düşünüre göre: “Haz yoksa yaşam da yoktur; haz mücadelesi yaşam mücadelesidir. Bireyin bu mücadeleyi, insanların kendisine iyi ya da kötü diyecekleri biçimde verip vermediğini anlağının ölçüsü ve yapısı belirler” (Nietzsche, 2016b: 75).

Tüm kötü eylemler, kendini sürdürme dürtüsü ve haz alma ve acıdan kaçınma niyetiyle güdülenmişlerdir. Kendinde acı vermek de, kendinde haz vermek de Schopenhauer’ın anlatımıyla “acıma” filozof beyinlerinin dışında yoktur (Nietzsche, 2016b: 69). İnsan her zaman iyi eyler. İnsan haz almak ya da acıyı savuşturmak ister; daima kendini korumak amacıyla eylemektedir. İnsan ne yaparsa yapsın, yaptığı her zaman iyidir; yani kendine iyi-yararlı görüneni yapar.

Düşünüre göre: “birini acı çekerken gördüğümüzde, bu fırsattan yararlanarak acı çekene sahip olmak isteriz; ona iyilik yapanlar ve acıyanlar örneğin, böyle yaparlar ve onun içlerinde uyandırdığı yeni mülk edinme arzusuna “aşk” derler; duydukları haz, yeni bir fethin yarattığı coşkuyla karşılaştırılabilir. Cinsel aşk kendini sahip olma tutkusunda en açık biçimiyle gösterir: âşık, arzuladığı kişinin tek ve mutlak sahibi olmak ister; eşit biçimde sevdiğinin ruhunun ve bedeninin üzerinde koşulsuz bir güç ister; yalnız o sevilme ister, en büyük ve en güçlü biçimde arzulanabilir olarak gördüğü diğer ruhta yaşayarak onu yönetmek ister” (Nietzsche, 2011c: 37).

Kötülükte masum yan vardır. Yapılan kötülüğün örneğin intikam duygusunun hedefi ötekine acı çektirmek değil, kendimize haz sağlamaktır. Peki, başkalarının acısı üzerinden haz duymakta ahlaksız bir yan var mıdır? Oysa doğada dalları koparmaktan, taşları yerinden sökmekten, yabancı hayvanlarla savaşmaktan gücümüzün farkına varmak için zevk aldığımızı söyler (Nietzsche, 2016b: 73). Düşünüre göre kendi başına hiçbir haz, iyi ya da kötü olarak nitelendirilemez.

Kötülüğün kendinde hedefi başkalarına acı vermek olmadığı gibi; acımanın hedefi de başkalarına haz vermek değildir. Çünkü içinde kişisel hazzın iki unsurunu barındırır ve böylelikle kendi kendinden alınan bir hazdır bu: trajedideki acıma türünden, coşkudan ve eyleme yöneltildiğinde güç uygulandığındaki doyumdan alınan hazdır. Acı çeken birine karşı acıma yüklü eylemlerle acıyı kendimizden uzaklaştırırız.

3.3. Nietzsche’de İnsan ve Duygu

“Nietzsche Batı düşünce ve kültür dünyasını eleştiren ve insanı sorgulayıp değerlendiren düşünceleri ile öne çıkan on dokuzuncu yüzyılın en dikkat çekici düşünürlerindedir” (Gökalp, 2014: 112). Nietzsche’de insan bütünüyle bir oluşum ürünüdür ve değişebilir.

Ey yalnız, yürümektesin kendine giden yolu. Ne var ki bu yol, kişinin kendine ve yedi şeytanına uğramaktadır.

Bu yolda kendinin münkiri, cadısı, kahini, delisi, şüphecisi, uğursuzu ve şirreti(mücrimi) olacaksın.

Yakmak istemeli kişi kendini, kendi alevinde;

Ey yalnız, sen yaratıcının yolundan yürürsün: bir tanrı yaratmak istersin kendine yedi şeytanından.

...

Ben, kendinden üstün bir şey yaratmak isteyen ve bu uğurda yok olanı severim (Nietzsche, 2007: 85).

“İnsan, bir biçimsizliktir, bir malzemedir ve yontucuyu gerektiren çirkin bir taşır” (Nietzsche, 2017c: 92). Kişi kendinin ötesini inşa etmeli fakat öncelikle beden ve ruhen dimdik kendini inşa etmelidir. Yüksek insanlar küçük faziletleri, küçük kurnazlıkları, sefil miskinliği, çoğunluğun refahını aşmalıdır. Bedeni küçümseyen insanlar üst-insana giden bir köprü değildir.

“İnsan; hoş, cesur, buluşçu bir hayvandır, yeryüzünde yoktur eşi ve o bir şekilde yolunu bulandır” (Nietzsche, 2017b: 230). Asil insan türü kendini değerleri belirleyen olarak hisseder, onaylanmaya gerek duymaz, “bana zararlı olan, kendinde zararlıdır” yargısında bulunur, şeylere onuru veren kişi olarak bilir kendini, değerleri yaratandır. Dolayısıyla “üst-insan” sözcüğü, “modern” insanın “iyi” insanın, Hristiyan’ın ve diğer nihilistlerin aksine Nietzsche felsefesinde son derece gelişkin bir tipin tanımıdır.

Düşünüre göre “İnsan kendini nasıl bulabilir, nasıl tanıyabilir?” konusu karanlık ve üstü örtülmüş bir konudur. Tavşanın yedi kat derisinin olduğunun söylendiği gibi insan yetmiş yedi kat deriyi soyunsa da hala gönül rahatlığıyla diyemez: “İşte şimdi sensin bu, artık bir örtü kalmadı üstünde!” diye. Kişinin kendini böyle kazmaya başlaması özünün çukurundaki en yakın katmana zorla inmeye çalışması eziyet verici ve tehlikeli bir girişim olarak karşımıza çıkmaktadır (Nietzsche, 2015a: 4). Bu yol ne kadar tehlikeli olsa da Nietzsche’ye göre insan kendi yolunu bulup değerlerini yaratmalıdır. Ona göre kişi kendini korumalıdır, iyilerden ve adillerden çünkü onlar yalnızlardan nefret ederler ve kendi erdemlerini yaratanları memnuniyetle çarmıha gererler.

İyi insan her halükarda tehlikesiz insan olması gerektiği için bu insan iyi huylu olup kolayca aldatılabilir, belki de biraz aptaldır. Özgürlük isteği, mutluluk içgüdüleri ve özgürlük duygusunun incelikleri de zorunlu olarak Nietzsche’de köle ahlaklılığına dâhildir.

İnsan eylemlerinin sözünü verebilir, fakat duygularının sözünü veremez çünkü onun felsefesinde duygular istem dışıdır ve fizyolojimizin uzantıları olarak açıklanmaktadır. Duygularımızdan hareketle birine söz verdiğimizde, gücümüzün dışına çıkmış oluyoruz. “Bir duygu, biz ona eşlik eden düşünceleri derin saydığımız için derindir” (Nietzsche, 2016b: 13). Yüksek insanı oluşturan da; yüksek duygunun yoğunluğu değil kalıcılığıdır.

“Çaresi yok: Başkası için fedakârlıkta bulunma, özveri duygularını, bütün bir kendinden vazgeçme ahlakını acımasızca sorgulamak ve mahkemeye çıkarmak gerekir:” (Nietzsche, 2017b: 42). Bu duygular sorgulanmalı ve yeniden değerlendirilmelidir. Nietzsche “başkaları için” ve “kendime değil” duygularında fazla sihir ve şeker olduğunu burada iki kez kuşkucu olup bunların baştan çıkarıcı çıkartmalar olduğunu ve bunlara karşı dikkatli olunması gerektiğini vurgular.

Bir kişiye bağlanıp kalmamalıyız en sevilen kişi bile olsa, her kişi bir hapisanedir ve bir kuytudur” (Nietzsche, 2016c: 95). Bir vatana bile bağlanıp kalmamalıyız en çok acı çeken, yardıma en çok ihtiyacı olan olsa bile, yüreğini muzaffer bir vatandan koparmak daha kolaydır. Bir merhamete bağlanıp kalmamalıyız bir tesadüfün bize

çektikleri ender eziyetleri ve çaresizliklerini gösterdiği yüksek insanlar söz konusu olsa bile.

... Kendi erdemlerimize bağlanıp kalmamalı ve bir bütün olarak, herhangi bir ayrıntımızın, örneğin “misafirperverliğimizin” kurbanı olmamalıyız: kendilerine karşı müsrifçe, adeta kayıtsızlık içinde davranan ve liberallik erdemini bir günah boyutuna vardırان yüksek türden zengin ruhlar için tehlikelerin en tehlikelidir bu. Kendini korumasını bilmeli: en zor bağımsızlık sınavı (Nietzsche, 2017b: 49).

“İnsan, kendine karşı en zalim olan hayvandır; ve ‘günahkâr’, ve ‘çarmıh taşıyan’, ve ‘tövbekâr’ diye tanımlananların yakınma ve şikâyetlerindeki hazzı duymazlıktan gelmeyin! “ (Nietzsche, 2007: 241). Düşünre göre kendi varoluşumuz hakkında kendimize karşı sorumluyuz bu nedenle bu varoluşun gerçek dümencileri de biz olmalıyız. Varoluşumuzun kör bir rastlantısallığa benzemesine izin vermemeliyiz. Bu varoluşu biraz pervasızca biraz da tehlikeli yaşamalıyız. En kötü durumda da en iyi durumda da nasıl olsa bu varoluşu yitireceğiz. O halde neden bu toprağa, bu işe bağlanıp kalalım ve neden komşunun dediklerine kulak asalım? Birkaç yüz metre ötede hiçbir bağlayıcılığı kalmayan görüşlere bağlı kalmak, kasabalılığın dik alasıdır. Eğer ki birisi, nefret, haset, mülkiyet düşkünlüğü, iktidar düşkünlüğü gibi olumsuz duyguların daha da yoğunlaştırılmaları gerektiğini kabul ederse, bu durum kişiye ruhsal bir hastalığın verdiği ıstırabı verir ve her türlü masumiyet ve ince tarafsızlık vicdanı bozar; kişiyi itirazlara ve kırmızı şallara karşı hırçınlaştırır ve hayvanlaştırır. İnsan kendini bu bağılıktan koruduğu müddetçe özgür olabilecek ve değerlerini oluşturabilecektir.

Decadence ile duygu ilişkisi nasıl açıklanabilir? Decadence’ın temel göstergesi bireyin içgüdülerini yitirmesidir. Çünkü Nietzsche’de hayatın kendisi gelişme içgüdüsü, idame içgüdüsü kısaca güç içgüdüsüdür. “Psşik alanda decadence “ressentiment” (bastırılmış öfkenin yarattığı güçlü küskünlük, kırgınlık, kin), “vicdan azabı”, “günahkarlık duygusu”, vücudu ve biyolojik fonksiyonları hakir görme gibi duygular şeklinde ortaya çıkar. Tüm bu durumlar içgüdülerin ahlak tarafından bastırılması sonucu açığa çıkmaktadır” (Baykan, 2000: 22). Decadence ile birlikte kişinin hayat enerjisi ortadan kalkar ve organizmayı tahrip etmeye başlar. Dolayısıyla içgüdülerin yitirilmesi bozulmanın başlangıcı olarak gösterilebilir. Düşünür, arzularımızın da bir çöküş işareti olduğunu bildirmektedir.

İnsan duygu ilişkisinin anlamlandırıldığı alanlardan biri olan ahlaki değerlendirmeler temelde duygu ve ihtirasların bir ifadesi olarak belirtilir.

İnsan çok yönlü, yalancı, yapay ve şeffaf olmayan bir hayvandır, başka hayvanların gözünde gücünden çok hileleri ve kurnazlığı yüzünden tekinsizdir, ruhunun bir kez

basit olarak tadını çıkarabilmek için vicdan rahatlığını icat etmiştir; tüm bir ahlak ise, ruha bakıldığında haz almanın mümkün olabileceği cesur, uzun bir sahteliktir. Nietzsche düşüncesinde ahlaklar da duyguların işaret dilinden ibarettirler (Nietzsche, 2017b: 99).

Nietzsche sürü ahlakını duygu ve ihtirasların birer görünüşü olarak yorumlamaktadır. Ona göre ahlaklılık, insanlara nefret etmeyi ve hüküm sürenlerin temel karakter özelliği olan şeyi yani güç istencini derinden küçümsemeyi öğretmiştir (Nietzsche, 2010: 60). İnsanın erdemi de mutluluğun bir sonucudur (Nietzsche, 2017e: 74). Uzun ve refah dolu hayat erdemini bir sonucu değildir.

“Merhamet ahlakının eleştirisi, yaşamı inkar eden, insanı nihilist uçuruma sürükleyen merhamet etme edimine karşı verilen düşünsel direnişin bir ifadesi olarak anlaşılmalıdır. Merhamet ahlakı, Nietzsche'nin sürü ahlakı olarak tanımladığı öte dünyacı değerlerin kurucu ögesini oluşturmaktadır. Öte dünyanın yaratılarak bu dünyanın küçültülmesi ve değerinin düşürülmesi, merhametin acıya ve acımaya dayalı enerjisini sürünün lehine çevirerek soylu olanların ve onların yüksek değerlerinin inkarıyla sonuçlanır. Dolayısıyla Nietzsche'de merhamet, bencillik ve kötülük ile birlikte insan davranışlarının temel itici güdülerinden biri olarak kabul edilebilir” (Ay, 2013: 208). Merhamet içgüdü, insanın kendisiyle ilgilenmesinden, kendisine özen göstermesinden özetle kendisi olmasından saptırıldığı için de Nietzsche'de mahkûm edilir. “*Merhameti yenmeyi soylu erdemlerden sayarım*” (Nietzsche, 2017c: 13). Merhamet duygusu, yaşam enerjisini artıran güçlendirici heyecanlara ters düşmektedir ve çöküntüye sürükler. Birisine merhamet edildiğinde güç kaybedilir. Yaşam gücünün zarara uğramasına dertler yol açar fakat merhamet, bu kayıpları daha da fazlalaştırır.

Nietzsche'ye göre durgunluğa sürükleyip bulaşıcı olan bu içgüdü, hayatı korumaya alan ve değer açısından yükselişini amaçlayan içgüdülere ters düşmekte; hem sefaleti çarpıp çoğalttığı hem de sefilleri koruduğu için dekadanlığın artması için en temel araç olmuştur. Merhamet duygusu hiçliğe ikna eder; hiçlik'e öbür dünya ya da “tanrı” ya da “gerçek hayat” ya da Nirvana, kurtuluş, mutluluk da denir (Nietzsche, 2011a: 19).

“Nietzsche'nin karşısına aldığı biçimiyle merhamet, acıyı artırmakta ve yaşamı değersizleştirerek gerçek olmayan bir dayanışma ağı kurmaktadır. Komşu sevgisi, tam da acının paylaşılması ve acınan tarafta insani yetilerin uyuşturulması sonucuna bizi götürecektir. Oysa acı, pekâlâ yaratıcı bir sürecin temel unsurlarından birisi olabilir. Nitekim Nietzsche'de olumlu karşılanan acı çekme, insanın öte dünyacı dayanak aramaksızın yalnızca yaşam içinde ve onun uğruna yaratıcı olabilmesine olanak tanıyan bir

duygu olarak anlaşılmalıdır” (Ay, 2013: 209- 210). Vicdan azabı duymak da çöküş ifadesi olarak Nietzsche düşüncesinde yerini almaktadır. Ona göre kişi kendi pişmanlığından utanıyorsa sağlıklı bir bireydir.

Düşünür Hristiyanlığın yayılma sebeplerinden biri olarak sürü insanında görülen ressentiment’ı yani kin duygusunu göstermektedir. İtici güç: ressentimenttir; halk ayaklanması, alt tabakaların isyanı... Hristiyanlık dini en derin güçsüzlüğe çökmüş, eski dünyanın decadence şeklidir. En sağlıksız ve en hasta unsurlar en üste çıkmayı arzu etmişlerdir (Baykan, 2000: 39).

Hristiyan inancında manevi yapıyı güçlendirmek ve iyi insan olmanın ön koşulu hayati içgüdülerin (ihtiras, arzu, iktidar arzusu gibi) toptan reddedilmesi gerektiği düşüncesi vardır. Oysa Nietzsche’ye göre bir hayvan, bir tür ya da birey içgüdülerini kaybettiğinde yozlaşmış olur. Büyüme, süreklilik, güçlerin birikmesi ve güç’ün içgüdüğü hayattır; güç arzusunun bulunmadığı bir yerde çöküş kaçınılmaz olacaktır.

Ressentiment (kin) duygusu hastalıklı bir duygu olarak düşünülmelidir. Düşünür insan tiplemesi yaparken sürü insanını “ressentimentlı insan” “kinli insan” olarak da tasvir etmektedir. “Soylu insanda da kin görülebilmektedir fakat soylu insandaki bu kin geçicidir ve insanın bünyesini zehirlemez” (Baykan, 2000: 42). Ona göre ressentiment duygusu hastalıklı bir duygudur ve sürü insanında belirlemektedir. “Kötü vicdan” duygusu da bu patolojiye sebep veren diğer bir duygu olarak belirlemektedir.

Kişilikleri bozuk geliştiğinden insanlar kendi kendilerine yetmemektedir. Kişi kendine karşı yetersiz olunca yalnızlık duygusundan kaçmak için başka insanlara yaklaşır. Sürü insanı kendi kendine tahammül edemediğinden ve kendi iç dünyasından sıkılıp korktuğundan diğer insanlara koşar ve onlara bağımlı hale gelir. Kendine katlanamayan ve kendini yeterince sevemeyen sürü insanı komşu sevgisine yönelir. Baykan’a göre Nietzsche’nin komşu sevgisinden kastı, bizi bizden ayartan, dikkatimizi kendimize odaklaştırmaktan kaydıran bütün unsurlardır. Kendimiz üzerine yoğunlaşmamızın zorluğu ve çevrenin ayartıcı unsurları varlığımızı toplumsal seviyede sürdürmeye zorlar ve kişisel boyutumuzun gelişimi zayıf kalır. Oysa toplumsalı aşım kişiselliğimiz geliştiği oranda olgunlaşabiliriz ve gelişebiliriz (Baykan, 2000: 45-46).

Kişinin kendinden kaçıp komşu sevgisine yönelmesi durumu aslında bir bakıma insanın nihai potansiyelinin gerçekleşmesi önünde bir engel oluşturmaktadır. Kişinin komşu sevgisine yönelmesi sürünün yalnız kalmaktan korkması ve kendinden kaçışı durumudur. Oysa bunun karşısına düşünür kişinin kendini sevmesini koymaktadır. Kendini sevme duygusu bir nesne ya da insana duyulan sevgi değil kişinin sevgi halinde olması, vücudun tüm yönleriyle yüksek bir canlılık aşamasını ifade etmektedir. En uzaktakine ve istikbale duyulan sevgi, en yakındakine duyulan sevgiden daha yücedir. Kişinin kendine

duyduğu kötü sevgisi, onun yalnızlığını zindana çevirir. Nietzsche diğerkâmlığı değil en uzaktakileri sevmeyi tavsiye etmektedir.

“Bazıları için yalnızlık hasta kişinin firarıdır; bazıları içinse hasta kişilerden kaçıştır” (Nietzsche, 2007: 196). Yalnızlık duygusu günümüzde kişilik problemlerinden ya da kişilerin istediği ilişkilere sahip olamamasından kaynaklanabilmekte iken Nietzsche bu yorumda yalnızlık duygusunun aslında bir sağlık göstergesi olduğunu vurgulamaktadır. Yalnızlık durumu kişinin kendiyi baş başa kalabilmesi noktasında ve kişinin komşu sevgisine yönelmesini engellemesi yönüyle değerli kabul edilmektedir.

“Duygularımız, ihtiraslarımız, iç hallerimiz, organizmanın en değişken unsurları olduğundan, bunlar (felsefi ve teolojik açıdan) güvenilmez, aldatıcı, yanıltıcı, (dini ve ahlaki açıdan da) günah ve cismani sayıldı. Bu nedenle “ruhu” bunlardan arındırmak için din bu duyguların kökünü kazımaya çalıştı” (Baykan, 2000: 53). Oysaki duygularımız, ihtiraslarımız Nietzsche’ye göre organizmanın biyolojisinin doğal unsurlarıdır. Bunları değersizleştirmek, kökünü kazımak ve yok saymak bir nevi hayata düşman olmaktır. İnsan organizmasının fizyolojisinin bu şekilde değerlendirmeye tabi tutulması bir takım somatik problemlere de kapı aralamıştır. Fakat düşünür duyguların insanın doğal unsurları olduğunu belirtirken aşırıya kaçmamayı şu sözleriyle belirtmektedir: *“Daha yüce duyguların” nasıl talihsizlik ve insanın değer kaybının kaynağı haline gelebileceğinin farkında olmuş olmak da benim pesimizim*” (Nietzsche, 2010: 75). Ona göre eşit haklar, hayırseverlik, dürüstlük gibi duygular gerçeklik olarak bir değere sahip değildirlir.

Nietzsche’ye göre insanın çılgınlıklarını, budalalıklarını ve hoş olmayan şeylerden kurtulabilmek için tutku ve arzularını bir tarafa bırakmak aptallıktan başka bir şey değildir. *“Kesip koparmak, tutkularla savaşmak nasıl bir yöntemdir. Tutkunun kendisi insandır, o halde insanı yok etmek gerekir... İnsani bir duygu nasıl yok sayılabilir”* (Nietzsche, 2017e: 64). Bu durum tıpkı insanın ağrıyan uzvunu kesip atması kadar mantıksız bir durum olarak düşünülmelidir. Tutkunun köklerine saldırmak hayatın köklerine saldırmak ile eş değerdir. Oysa Nietzsche’ye göre dinin tek yaptığı şey, haz verici duyguları yok edip açgözlülüğü, intikam duygusunu, iktidar hırsını ve kibri ön plana çıkarmak olmuştur. Ona göre tutku ve arzunun yüceltildiği toplumlarda bilimsel gelişmeler de insani gelişimle doğru orantılıdır.

“Bireycilik anlayışı toplumu çürüten kötü bir işarettir. Egoizm tüm canlılara uyarlanabilir. Kişi için kötü olduğu kadar toplum için de kötüdür. Egoizmin yok olması, toplumun sağlam temellerde gelişmesine yardım eder. Kişiler bazen toplumun zararına olanı seçerler, bu yozlaşmadır. Kendi çıkarını ön planda tutan bu yozlaşan kişiler aslında

toplumun temelini dinamitleyenlerdir” (Nietzsche, 2017e: 136). Nietzsche düşüncesinde bencillik duygusu yozlaşmanın bir göstergesidir. Bu duygu toplumun geneline yayıldığı takdirde katliamlarla ve milyonların ölümüyle sonuçlanacak durumlara yol açacaktır. İnsan kendisi ve toplum için bu duygudan sıyrılmalıdır.

“Üst-insana ulaşmak için aşılması gereken yollardan biri de kişinin tiksinti, hor görme ve kin gibi duygularından arınmasıdır. Nietzsche Zerdüş’tde tiksintiyi yenmeyi önemli bir aşama olarak vurgular ve Zerdüş’ü “tikintisiz insan” olarak ifadelendirir” (Baykan, 2000: 115).

İnsan duygu ilişkisinin anlamlandırıldığı alanlardan biri de Dionysian tip yani üst-insandır. Dionysian tip hayatın bütününe coşku ve haz ile kabul eden insandır. “Dionysian insanın herhangi bir imayı anlamaması mümkün değildir; o duygulardan gelen hiçbir işareti kaçırmaz, Dionysian insanın en yüksek derecede anlama ve keşfetme içgüdüleri vardır, aynı zamanda iletişim sanatı da onda en yüksek derecede bulunmaktadır” (Baykan, 2000: 120). Nietzsche’de üst-insan, duygularının farkında olan, içgüdüleri ve keşfetme güdüsü bulunan insandır. Dionysian insan hayatın acı verici ve haz verici taraflarını olduğu gibi kabul eden insandır. Nietzsche hayata “Evet” demeye “amor fati” (kader sevgisi) demektedir. Hayatı olduğu gibi, tüm yönleriyle kabul etmek üst-insanın ulaşabileceği en yüksek basamaktır. *“Trajik insan, en sert ıstırapı bile onaylar: bunu yapacak kadar güçlü, zengin ve kutsallaştırabilecek durumdadır”* (Nietzsche, 2010: 642). Onun düşüncesinde Dionysian insan, duygulardan gelen hiçbir sinyali geri çevirmez ve o her duyguya nüfuz ederek kendisini sürekli olarak dönüştürür.

“Kişi hayatı tüm yönleriyle onayladığı ölçüde üst-insandır. Bir kimsenin hayatını böyle kayıtsız şartsız kabul edebilmesi onun kini (ressentiment) tam anlamıyla yenmesiyle mümkün olacaktır” (Baykan, 2000: 121). Kini yenmek ve hayata iyisiyle kötüsüyle evet demek üst-insanın özelliğidir. Hayata evet demek üst-insanın kendi varoluşunu da onaması ve aynı zamanda tüm insanlık tarihinin de kabul edilmesi manasını taşımaktadır.

SONUÇ

Nietzsche felsefesinin temel problemi insanın varoluşu ve onun yaşam karşısındaki tavrıdır. İnsan, tek bir yönüyle değil ancak bütün yönleriyle değerlendirilebilirse anlaşılabilir. İnsanı anlamak için onun bir parçasını oluşturan duyguları ele alıp değerlendirmek gerekmektedir.

Genel olarak insanın varoluşu (dasein) endişe vericidir ve anlamsızdır. İnsan, tam olarak tamamlanmamıştır ve onun aşılması gerekir. İnsanlar, farklı bilinç seviyelerine ve fizyolojik durumlarına yani gücü isteme derecelerine göre dört tipe ayrılır. Nietzsche bu ayrımı yaparken ahlak düşüncesinden hareket eder. Bu tipler: Yırtıcı hayvan, Sürü insanı, Hür İnsan, Trajik, üst-insan ya da Dionysian insandır.

Yırtıcı hayvan tipindeki insan içgüdü ve duyguları henüz körelmemiş ve ahlak tarafından bozulmamış olan insan tipidir.

Sürü insanı sayısal olarak toplumun genelini oluşturur. Geleneksel ahlak kuralları çerçevesinde yaşamını sürdüren, ahlakı sorgulamadan kabul eden, olay ve durumlara ahlakın penceresinden bakan insandır ve özgür değildir. Toplumda varolan bu ahlak ilkeleri sürü insanını ilkesiz bir toplum olmaktan kurtarır. Ahlak kuralları sürü için yaptırım gücüne sahiptir ve sorgulanamaz. Bunun ortadan kaldırılması ve ahlakın sorgulanması özgür insanla mümkün olacaktır. Çünkü kişinin yeni değerler yaratabilmesinin ön koşulu önceki değerleri aşmasıdır. Çünkü sürü değerleri insanın enerji kanallarını tıkayacaktır.

Özgür insan ise yetiştiği sürüden kopmuştur ve o, kendi yolunu arayandır. Özgür insan geleneksel ahlak kurallarından bağımsız hareket eder yani ahlak dışı insandır. O, niçin özgür olması gerektiğini bilen ve değerleri sorgulayandır bu nedenle de yalnızdır. Özgür insan üst insana ulaşmak için kendini feda edecek ve onun mükemmelleşmesiyle trajik dediğimiz üst insan ortaya çıkacaktır.

Trajik, Dionysian ya da üst-insan, yeni değerlerin yaratıcısıdır, eski değerlerin geçersizliğinin bilincindedir ve güçlüdür. Kendini aşma süreci için organizmada güçlü bir enerjiye ihtiyaç vardır. Güç istenci bilinçli bir eylemdir ve güç istencinin her aşamasında yaratma vardır. Yaşamda mutlaka problemler olacaktır ve güç istenciyle insan, karşılaşacağı bu problemlerle mücadele edecektir. Yaşamda acılardan kaçmak Nietzsche'de doğru değildir. Nietzsche insanlara yaşamdaki acılarla mücadele etmeyi

öğütler. “Beni öldürmeyen acı güçlü kılar.” nosyonundaki gibi bu acılar kişiyi olgunlaştırıp güçlendirecektir. Trajik insan yaşamı her yönü ile kabul eden, her duyguya evet diyendir ve yeryüzünün anlamıdır.

Nietzsche insanın fizyolojik yanına dikkat çekerek insana vücutla uyumlu olmayı önerir. İnsan, içinde bulunduğu değerlerden uzaklaşıp vücudunu kabul ettiğinde bilge hale gelebilir.

İnsan, fizyolojik bir varlık olmaktan ziyade aynı zamanda bir duygu varlığıdır. İnsan bütün yönleriyle yani fizyolojisiyle ve duygusuyla insandır ve o, yaşam içerisindedir.

İnsan kendini duygulardan soyutlayamaz. Duygular insan varlığı için anlamlıdır. İnsanın kendini duygularından soyutlaması onun yaşamını zayıflatmakta duygularını kabul etmesi ise onun yaşamını zenginleştirmektedir. Duygular insan varlığının bir parçası olduğundan duygudan kaçmak bir bakıma yaşamdan kaçmaktır. Oysa hayatın bütünü coşku ve haz ile yani her yönü ile olduğu gibi kabul edilmelidir.

İnsanı parçalara ayırmak, duygulardan fizyolojisinden sıyırmak onun varoluşunu, bütünlüğünü zedelemektedir ve bu değerlendirme, insanı eksik değerlendirme olacaktır. İnsanı tam olarak kavrayabilmek ancak onu bütüncül bir bakışla değerlendirerek mümkün olabilir.

Felsefe tarihinde duygu problemi genel olarak fizyolojik temelli ele alınmış ve duyguların akıl ile ilişkisi olduğu ifade edilmiştir. Nietzsche'nin duygu probleminin temelinde de bu görüşlere benzer olarak insanın fizyolojisi ve dürtüleri yer almaktadır. Buna paralel olarak 19. yüzyıla gelinceye kadar insanı parçalayarak ele alma yöntemi Nietzsche'nin insanı fizyolojisiyle ve duygularıyla bir bütün olarak kabul etmesi ile de ortadan kaldırılmıştır.

Yaşam içerisinde duyguların varlığı inkar edilemez fakat duyguların egemenliği altına da girilmemelidir. Duygularımız bizim isteğimize bağlı değildir ve fizyolojimizin uzantılarıdır. Duygularımızı kontrol altına almaz isek duygular varoluşumuzu tehlikeye atacak ve aynı zamanda onları kontrol etmemiz de güçleşecektir.

Duygular iki grupta incelenebilir: olumlu-üstün duygular ve olumsuz duygular. Olumlu duygular ya da üstün duygular; acı çekme-ki acı çekmeden üst-insan ve insanlığın önderi olunamaz-, kendini sevme ve sevgi; olumsuz duygular ise iktidar hırsı, tutku, diğergamlık, merhamet, kin, pişmanlık, acıma, öfke, vicdan azabı şeklinde açıklanabilir.

Özellikle öfke, kin, vıdan azabı gibi duygular kişinin biyolojik yanına zarar veren panzehir gibidir. Bu olumsuz duygular birbirini tetikleemektedir ve bir olumsuz duygu başka bir olumsuz duygunun temelini de oluşturmaktadır. Birçok duygunun temelinde insanın içgüdüleri vardır. Örneğin suçluluk duygusunun temeli engellenmiş dürtüdür.

Olumsuz duygulara kişinin haz arayışı sebep olmaktadır. Tüm kötü davranışlarımızın temelinde kişinin kendini sürdürme dürtüsü, haz alma ve acıdan kaçınma vardır. İnsanın temel amacı kendini korumaktır ve insan her zaman kendine iyi olanı yapmak istemektedir. Burada Nietzsche düşüncesinde aslında insanların kendini düşünen bencil bir tarafı olduğu söylenebilir.

Düşünür insan felsefesini oluştururken bedeni ve insanın fizyolojik yanını küçümsemez çünkü bedeni küçümsemek üst-insana ulaşma sürecinde bir engel oluşturacaktır. Vücudu küçümsemek aynı zamanda insanın hayat enerjisini yani gücünü de ortadan kaldıracaktır.

Ahlak olgusunun temellerini de Nietzsche'nin duygu probleminde aramalıyız. Ona göre ahlak olgusu duygu ve ihtirasların birer görünüşünden ibarettir ve ahlak insana güç istencini küçümsemeyi öğretmektedir.

Duygular birbirinden bağımsız olarak değerlendirilemez ve her bir duygu başka bir duyguya sebep olmaktadır. Bunun sebebi ise birçok duygunun zayıf ve güçsüz insanlar tarafından üretilmiş olmasıdır. Duygular tatmin edilmediği sürece ki böylesi bir şey zaten mümkün değildir, içten içe daha katılaşıacak farklı bir duyguya dönüşecektir. Örneğin sürü insanının üst-insana karşı kıskançlık duygusu zamanla kine dönüşür, kin ise bir süre sonra intikam duygusunu ortaya çıkarır. Bu duygular zamanla farklı bir surette yani merhamet, vicdan azabı şeklinde açığa çıkacaktır. Merhamet, vicdan gibi duygular-özellikle bu duygular-yaşamı zayıflatmakta, insanın gücünü azaltmakta ve onu üst-insan hedefine gitmekten alıkoymaktadır. Bu nedenle insan bu duygulardan arınmalıdır.

İnsanın en temeldeki hedefi gücü elinde bulundurmak ve güçlü olmaktır. Bazı insanlar hayatta güçlü iken bazıları güçsüz ve zayıftır. Zayıf olanlar güçlü olanlara sürekli bir kin ve nefret duyarlar ki bu iki grup Nietzsche'ye göre tarih boyunca hep çatışma halinde olmuştur.

Decadence yani hayatın çöküş yönündeki hareketi, kişinin hayat güdülerinin, duygularının ve arzularının tepkisizleşmesi şeklinde ifade edilebilir. Oysa hayatın kendisi gelişme içgüdü, güç içgüdüdür. Gelişmenin olmadığı yerde de çürüme, çöküş

gerçekleşecektir. Kişinin içgüdülerini yitirmesi yüzyılımız insanının da en önemli problemi olan yabancılaşma olgusuna sebep olacaktır. Fakat içgüdüler insanlığın korunması ve geliştirilmesi noktasında oldukça değerlidir.

Sürü insanında görülen ressentiment yani kin duygusu gibi olumsuz duygular Hristiyanlığın temel yayılma sebeplerinden birine sebep olmuştur. Çünkü Hristiyanlık inancına göre iyi insan olabilmek ve maneviyatı güçlendirebilmek için hayat içgüdülerinin toptan inkar edilmesi ve bastırılması gerekiyordu. Oysa hayat içgüdülerinin reddedilmesi insanı parçalamak ve onu değersizleştirmek anlamına gelecektir.

Dionysian tip yani üst-insan hayatın bütününe coşku ve haz ile yani her yönü ile kabul eden insandır. Kişinin hayatını böyle olduğu gibi kabul edebilmesi olumsuz duyguları tam anlamıyla yenmesiyle mümkündür.

Duyguların varlığını kabul etmeli fakat onlarda aşırıya kaçmamalıyız. Çünkü duyguların yoğun yaşanması insanı bir takım problemlerle karşı karşıya getirebilir. İnsan, kendini aşmak istiyorsa sürüden kopmalı ve sürünün değerleriyle mücadele etmelidir. Bunu yaparken de başta duyguların işaret dili olan ahlaktan ve bu ahlakın sonucunda oluşan duygularından arınmalıdır. Çünkü ahlak da duyguların işaret dilinden ibarettir. Başkası için fedakârlıkta bulunma, özveri duyguları ve bütün bir kendinden vazgeçme ahlakı yeniden sorgulanmalı ve değerlendirilmelidir.

KAYNAKLAR

- Akçetin, Ç. Nurhayat. (2016). *Merhamet ve Devlet: Schopenhauer*. Muğla: Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı:21
- Akdağ, A. (2016). *David Hume'da Temel Yaşam Kategorisi Olarak Tutkular*. Kocaeli: Yüksek Lisans Tezi
- Aristoteles. (2014). *Retorik*. çev. Mehmet H. Doğan. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları. İlk basım 1995.
- Ay, Volkan. (2013). *Nietzsche'de Merhamet Kavramının Yeniden Değerlendirilmesi*. Ankara: Araştırma Makalesi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe Programı
- Baykan, F. (2000). *Nietzsche'nin Felsefesi*. (1. Basım). İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Bedia A. (1998). *Felsefe Terimleri Sözlüğü*, 7. Baskı, İstanbul: İnkılap Yay.
- Cevizci, A. (1999). *Paradigma Felsefe Sözlüğü*. Paradigma Yayınları, İstanbul, Şubat, s:269
- Çatalkaya, F. (Ekim 2015). *Nietzsche'de Sanat ve Duygu* Ankara: Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Çelikçapa, E. (2015). *Baklıklar Tragedyasında Nietzsche'nin Anlayışıyla Dekadans (Yozlaşma) Olgusu*. İstanbul: Tiyatro Eleştirmenliği Dramaturji (T.E.D.) Bölümü Dergisi, Sayı: 26,2015/1
- Çörekçioğlu, H. (2014). *Nietzsche'de Güç İstemi Kavramı*. İzmir: Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı:17 s:35-46
- Danacı, Gizem. (2016). *Martha C. Nussbaum'un Merhamet Anlayışı ve Eleştirisi* İzmir: Yüksek Lisans Tezi
- David Hume. (1997). *İnsan Doğası Üzerine Bir İnceleme*. çev: Aziz Yardımlı, İdea Yayınevi, 1. Basım,
- Descartes. (1962). *Ruhun İhtirasları*, çev: Mehmet Karasan, 1. Basım, M.E.B Yayınevi, İstanbul
- Gem, Zehra. (2018). *Duygu Farkındalığı ve Duygu Mitlerine Yönelik Ölçüm Araçlarının ve Duygu Düzenlemeye Yönelik Bütünsel Bir Müdahale Programının Geliştirilmesi: Bir Ön Değerlendirme*. İzmir: Yüksek Lisans Tezi
- Güneş, F. (2008). *Descartes ve Spinoza'da Duygu ve Ahlak İlişkisi*. Ankara: Yüksek Lisans Tezi
- Gökalp, Nurten. (2014). *İnsan Felsefesi*. (1. Basım). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti, Eylül

- Gökalp, Nurten. (2010). *Duygu ve Etik*. (1. Baskı). Ankara: Ebabil Yayınları
- Hamilton, E. (2006). *Mitologya* (çev: Ülkü Tamer), İstanbul: Varlık Yayınları.
- İncir, Nurettin. (2013). *Friedrich Nietzsche'nin İnsan, Ahlak ve Eğitim Anlayışı*. Elazığ: Yüksek Lisans Tezi
- Jaspers, K. (2013). *Nietzsche Nasıl Felsefe Yapıyordu?*, (çev: Murat Batmankaya), İstanbul: Alfa Yayıncılık.
- Kaya, Y. (2014). *Mutluluk Öğretisi Bağlamında Stoa Felsefesi*. Malatya: Yüksek Lisans Tezi
- Kılınç, Gizem. (2007). *Nietzsche'nin Tragedyasında Decadence Sorunu*. Ankara: Yüksek Lisans Tezi
- Kuçuradi, İ. (2016). *Nietzsche ve İnsan*. Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu.
- Manfred Buhr M. – Kosing A. (1999). *Bilimsel Felsefe Sözlüğü*, (çev: Veysi Bildik), İstanbul: Toplumsal Dönüşüm Yay.
- Nietzsche, F. (2006) *Richard Wagner Bayreuth'da*, (çev: Mehmet Osman Toklu), İstanbul: Say Yay , 2. Baskı
- Nietzsche, F. (2006a), *David Strauss, İtirafçı ve Yazar*, (çev: Mustafa Tüzel), İstanbul: İthaki Yay
- Nietzsche, Friedrich. (2009a). *Yunanlıların Trajik Çağında Felsefe*. (çev: Gürsel Aytaç), Say Yay., İstanbul, s. 13-14
- Nietzsche, F. (2004a). *İnsanca Pek İnsanca 2*. (çev: Mustafa Tüzel), İstanbul: İthaki Yayınları.
- Nietzsche, F. (2007). *Böyle Buyurdu Zerdüşt*. (çev: Murat Batmankaya), İstanbul: Say Yayınları
- Nietzsche, F. (2008b). *Deccal*, (çev: Oruç Aruoba), İstanbul: İthaki Yayınları.
- Nietzsche, F. (2011a). *Deccal-Hristiyan Karşıtı*. (çev:Arzu Yarbaş), İzmir: İlya İzmir Yayınevi Yayın No:48
- Nietzsche, F. (2011b). *Ahlakın Soykütüğü Bir Polemik*. (çev: Zeynep Alangoya), İstanbul: Kabalcı Yayınevi
- Nietzsche, (2011c). *Şen Bilim*. (çev: Ahmet İmam), İstanbul: Say Yayınları
- Nietzsche, F. (2010). *Güç İstenci*. (çev: Nilüfer Epçeli), İstanbul: Say Yayınları.
- Nietzsche, F. (2013). *Tan Kızılığı Ahlaksal Önyargılar Üzerine Düşünceler*. (çev: Özden Saatçi), İstanbul: Say Yayınları.
- Nietzsche, F. (2015a). *Eğitici Olarak Schopenhauer*, (çev: Mustafa Tüzel), İstanbul: İş Bankası Yayınları.

- Nietzsche, F. (2015b). *Karışık Kanılar ve Özdeyişler*. (çev: Mustafa Tüzel), İstanbul: İş Bankası Yayınları.
- Nietzsche, F. (2015c). *Tarihin Yaşam İçin Yararı ve Sakıncaları*. (çev: Mustafa Tüzel), İstanbul: İş Bankası Yayınları.
- Nietzsche F. (2016). *Kendine Karşı İnsan*. İstanbul: Kafka Yayınevi.
- Nietzsche F. (2016a). *Gezgin ve Gölgesi*. (çev: Mustafa Tüzel), İstanbul: İş Bankası Yayınları
- Nietzsche, F. (2016b). *İnsanca Pek İnsanca*. (çev: Mustafa Tüzel), İstanbul: İş Bankası Yayınları
- Nietzsche, F. (2016c). *Kendiyle Bir Başına İnsan*. (çev: Tuğba Hacaloğlu Tosun), İstanbul: Epsilon Yayıncılık
- Nietzsche, F. (2017a). *Putların Alacakaranlığı*. (çev: Mustafa Tüzel), İstanbul: İş Bankası Yayınları
- Nietzsche, F. (2017b). *İyinin ve Kötünün Ötesinde*. (çev: Mustafa Tüzel), İstanbul: İş Bankası
- Nietzsche, F. (2017c). *Ecce Homo*. (çev: Mustafa Tüzel), İstanbul: İş Bankası Yayınları
- Nietzsche, F. (2017d). *Tregedyanın Doğuşu* (çev: Mustafa Tüzel), İstanbul: İş Bankası Yayınları.
- Nietzsche, F. (2017e). *Putların Barışı*. (çev: Turan Erdem), İstanbul: Arya Yayıncılık
- Nietzsche, F. (2018). *Neden Bu Kadar Akıllıyım?* (çev: Selin Can Cemgil), İstanbul: Zeplin Kitap
- Schopenhauer, Arthur. (2009). *“Merhamet”*, (çev: Zekâi Kocatürk), İstanbul: Dergâh Yayınları
- Schopenhauer, Arthur. (2011) *“Din Üzerine”*, (çev.: Ahmet Aydoğan), İstanbul: Say Yayınları
- Spinoza. (2004). *Etika*, (cev: Hilmi Ziya Ülken), Ankara, Dost Kitabevi Yayınları, 1. Baskı
- Warbunton, N. (2015). *Klasiklerle Felsefe*. (çev: Ahmet Fethi), İstanbul: Alfa Basım Yayın
- Weber, Alfred. (1998). *Felsefe Tarihi*. (çev: H. Vehbi Eralp), İstanbul: Sosyal Yayınlar, 5.Basım

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Soyadı, adı : HAZIRLAR, Betül
Uyruğu : T.C.
Doğum tarihi ve yeri : 03/08/1987
Medeni hali : Bekâr
e-mail : betulhazirlar@hotmail.com

Eğitim

Derece	Eğitim Birimi	Mezuniyet Tarihi
Yüksek lisans	Gazi-Felsefe	Devam ediyor
Lisans	Gazi- Felsefe	2010
Lise	İsmet Ayşe Behzatoğlu Anadolu Lisesi	2005

İş Deneyimi

Yıl	Yer	Görev
2012-2013	Hatay-Reyhanlı	Vekil Öğretmenlik
2013-2014	Hatay- İskenderun	Rehber Öğretmen
2014-2015	Erzincan Anadolu Öğretmen Lisesi	Felsefe Grubu Öğretmeni

Yabancı Dil

İngilizce

Hobiler

Müzik dinlemek, kitap okumak, spor yapmak, doğa yürüyüşü yapmak ve yeni yerler keşfetmek...

